

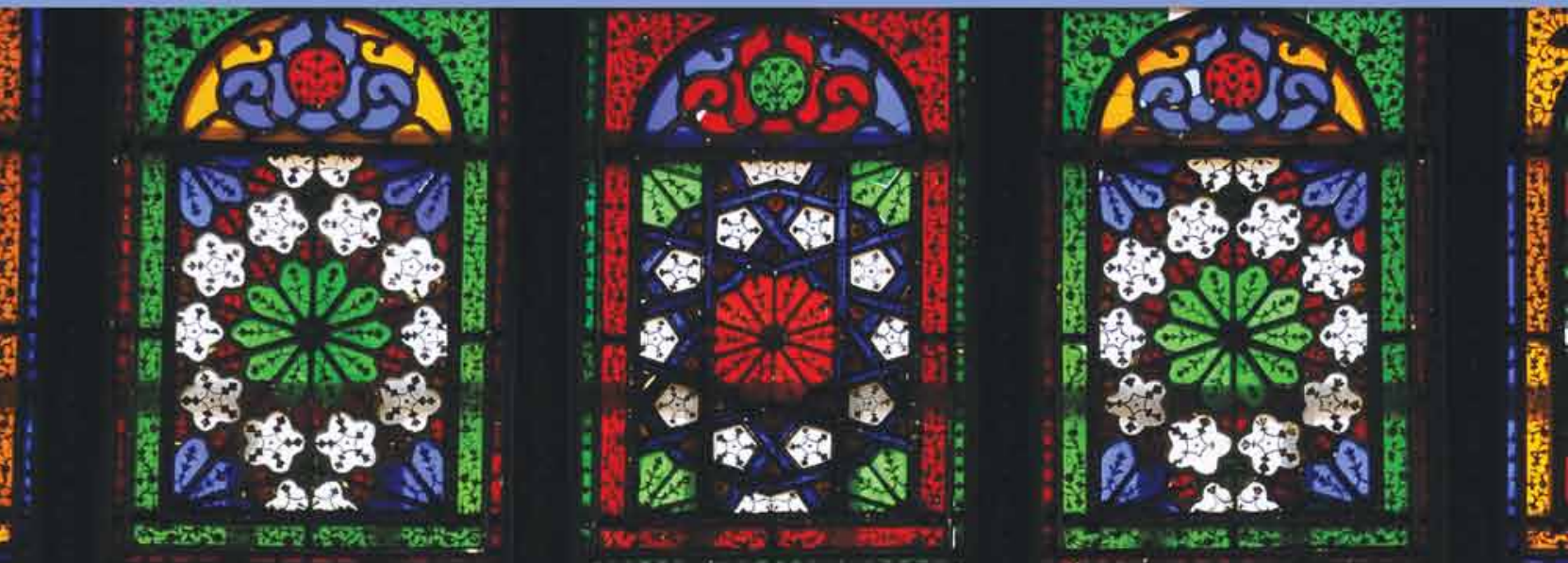
ایده

فصلنامه علمی - تخصصی
شهرسازی، عمران

شماره ۹ / بهار ۱۳۹۷ / قیمت ۱۲۰۰۰ تومان

Quarterly Journal of Ideh/No.7/Spring 2018

ISSN: ۲۴۲۳-۵۵۵۵

بهره‌برداری از بناهای تاریخی

سازوکار اجرایی و مدیریتی محدوده تاریخی و فرهنگی شهر / بهره‌گیری از ظرفیت‌های گرافیک محیطی در افزایش خوانش شبکه گردشگری شهری / همسازی کارکرد و کالبد در مرمت نمونه‌ی موردی: خانه‌ی تراب (سیگاری) / بررسی میزان توجه به ارزش‌ها و اصالت بناهای تاریخی در زمان مرمت و بهره‌برداری (نمونه موردی: باغ فین - کاشان) / اصول ایفلا - ایکوموس در ارتباط با منظر روستایی به عنوان گونه‌ای از میراث / بررسی نحوه‌ی استفاده از نقشه خرده اقلیم در فضای بیرونی برای نشان دادن راه‌حل‌های طراحی در بازآفرینی شهری

شناسنامه

صاحب امتیاز
مرکز پژوهشی توسعه محیط و سکونتگاه‌های انسانی (خصوصی)

مدیر مسئول
محمد تقی حسینی

شورای سیاستگذاری
جلیل حبیب اللہیان، سید محمد بهشتی، محمد تقی حسینی

سر دبیر (ایده شماره ۹)
سمیه فدایی نژاد

هیأت تحریریه (ایده شماره ۹)
حمید زرغام، حیدر جهان بخش، پرستو عشرتی، مهرناز بیگدلی،
نرگس حمزه، محمدامین حسینی، آیدا کیانفر

مدیر اجرایی
مرتضی لطفی پور سیاهکلرودی

مدیر داخلی
نرگس حمزه

طراحی و صفحه آرایی
سید سعید هاشمیان

نشانی
پاسداران، نرسیده به چهارراه فرمانیه، کوهستان یازدهم، پلاک
۲، واحد ۵

تلفن
۲۲۲۹۱۲۶۲-۲۲۸۱۵۰۰۱

فاکس
۲۲۲۸۳۹۰۵

آدرس سایت
www.ideh-co.ir

ایمیل
info@ideh-co.ir

چاپ
اعلان وصول ارشاد

صحافی و لیتوگرافی
چاپ برتر

سخن مدیر مسئول / ۲

سخن سردبیر / ۳

مقالات

سازوکار اجرایی و مدیریتی محدوده تاریخی و فرهنگی شهر /
ابوالفتح شادمهری / ۴

بهره‌گیری از ظرفیت‌های گرافیک محیطی در افزایش خوانش
شبکه گردشگری شهری / سارا معیری، حیدر جهان بخش / ۹

همسازی کارکرد و کالبد در مرمت نمونه‌ی موردی: خانه‌ی تراب
(سیگاری) / مونا کردی / ۲۳

بررسی میزان توجه به ارزش‌ها و اصالت بناهای تاریخی در زمان
مرمت و بهره‌برداری (نمونه موردی: باغ فین - کاشان) / مهسا
نیکوفرد، آتیا خدابخشیان / ۳۱

اصول ایفلا-ایکوموس در ارتباط با منظر روستایی به عنوان
گونه‌ای از میراث / فرناز فرجی / ۴۵

بررسی نحوه‌ی استفاده از نقشه خرده اقلیم در فضای بیرونی برای
نشان دادن راه‌حل‌های طراحی در بازآفرینی شهری / آیدا کیانفر / ۵۸

دیدگاه صاحب نظران

علی محمد سعادت / ۶۹

معرفی کنفرانس

- ۱- کنفرانس حفاظت تاریخی و فرهنگی، ۲۰۱۸ / آیدا کیانفر / ۷۱
- ۲- کنفرانس سالیانه ۲۰۱۸: مرکز انجمن غرب و نکور، و نکور، ایالت بریتیش کلمبیا، کانادا، ۹-۷ ماه می ۲۰۱۸ / آیدا کیانفر / ۷۳

معرفی کتاب

تغییر کاربری انطباق پذیر: تمدید حیات بناها / ۷۶
درباره‌ی ایالات متحده آمریکا: ۲۰ گزارش آمریکایی از استفاده
مجدد همساز: مجموعه‌ای برای شهرهای پسا صنعتی / ۷۷
تحلیل ساختاری ساختمان‌های تاریخی: مرمت، حفاظت و
برنامه‌های استفاده مجدد همساز برای معماران و مهندسين / ۷۹

تصویر روی جلد:
عمارت زینت الملوک
عکاس: نوید صالحی سورمقی

به نام آن که جان را فکرت آموخت

روند حفاظت و مرمت بناهای واجد هویت و ارزش تاریخی- فرهنگی در کشورمان را در دو دهه اخیر می‌توان با آهنگ حرکتی ملایم اما رو به جلو تعبیر نمود. در سال‌های گذشته توجه و پرداخت به این مهم در سه سطح زیر قابل طبقه‌بندی است:

- سطح قانون‌گذاری و ایجاد زیرساخت‌های قانونی و حقوقی.
- سطح برنامه‌ریزی و ظهور و بروز مباحث مرمتی-حفاظتی در طرح‌های توسعه شهری و تلاش برای ایجاد یک فضای گفتمانی در بدنه‌های کارشناسی و مدیریتی.
- و سطح عملیاتی و اجرای طرح‌ها.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، شکل‌گیری بسترهای قانونی امر حفاظت و مرمت را در برنامه‌های توسعه ۵ ساله کشور شاهد بوده‌ایم که از برنامه سوم تحت عنوان طرح «زندگی جدید در کالبد قدیم» آغاز شد و تاکنون ادامه دارد. وجه بارز این برنامه‌ها را می‌توان در محوریت قرار دادن سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به عنوان متولی اصلی پیاده‌سازی برنامه‌های مذکور دانست. رفته‌رفته و با ورود بخش خصوصی به این عرصه در سال‌های اخیر، مفاهیم جدیدتری همچون «انطباق‌پذیری و کاربری تطبیقی» و «استفاده مجدد بناهای تاریخی با مالک خصوصی» شکل گرفت.

اما آنچه مدنظر نگارنده می‌باشد آسیب‌شناسی فرآیندها و توجه به سیر تحولات مواجهه با بافت‌های تاریخی در سطح شهرها با نگاهی به آینده است. مداخله و مواجهه با بافت‌های واجد ارزش تاریخی را در یک دسته‌بندی کلی می‌توان در سه سطح زیر تقسیم نمود: در سطح (I)؛ که مربوط به دوره اول تجارب داخلی حفاظتی و مرمتی است، عمده تمرکز بر روی احیاء تک بناهای واجد ارزش تاریخی- فرهنگی بوده که از سال‌ها پیش شروع شده و کماکان ادامه دارد.

در سطح (II)؛ گذار از «بناهای تاریخی» به «محورهای تاریخی» را شاهدیم که خوشبختانه در چند سال اخیر به دلیل درک اهمیت مفاهیمی چون «شبکه گردشگری شهری» و مزایای گوناگون آن، چنین تغییر رویکردی را در برخی از شهرهای تاریخی کشور می‌توان به وضوح بازشناخت.

و اما در سطح (III)؛ که موضوع اصلی این بحث را شامل می‌شود، گذار از «محورهای تاریخی» به «محدوده‌های تاریخی» شهر را پیش رو داریم که نگاهی وسیع‌تر و همتی والاتر می‌طلبد. در یک نگاه واقع‌بینانه باید گفت در این سطح هنوز در ابتدای مسیر هستیم و با پرسش‌هایی اساسی مواجهیم که پاسخ به آن‌ها می‌تواند راهنمای حرکت مدیران و دست‌اندرکاران مربوطه در خصوص نحوه مواجهه با محدوده‌های تاریخی بوده و به جهت‌گیری صحیح منجر شود. اینکه تعیین حدود و مرزهای یک محدوده تاریخی با چه مکانیزمی و مبتنی بر چه فاکتورهایی باید صورت پذیرد؟ ارتباط و هم‌پیوستگی محدوده تاریخی با محدوده‌های پیرامونی خود چگونه است؟ قوانین و ضوابط ملاک عمل در محدوده‌های تاریخی نسبت به سایر محدوده‌های شهری چه تفاوت‌ها و تمایزاتی دارد؟ تعارضات میان محدودیت‌های حفاظتی و رونق کسب‌وکار در این محدوده‌ها چگونه قابل حل و قابل جمع خواهد بود؟ مشوق‌های لازم جهت برخورداری محدوده از یک فضای مطلوب و زیست‌پذیر که حضور و ماندگاری مردم در فضای شهری و نهایتاً جریان عادی زندگی را تضمین نماید چیست؟ و پرسش‌هایی از این دست که در شماره حاضر مجالی بود تا تنها به گوشه‌هایی از آن پرداخته شود.

• محمدتقی حسینی

تغییر کاربری تطبیقی بناهای تاریخی به مثابه راهبردی پایدار در حفاظت از میراث معماری و شهری و مفهوم منطقه تاریخی با تعیین تفاوت و تمایزات آن نسبت به سایر محدوده‌های شهری و تبیین اصول و مبانی هم پیوندی‌های کالبدی - ساختاری، عملکردی، فرهنگی-اجتماعی و ... منطقه تاریخی با سایر محدوده‌های پیرامونی آن، موضوعات اصلی مورد توجه در دو شماره پیش‌روی فصلنامه ایده می‌باشد. در این شماره فصلنامه تأکید اصلی بر موضوع تغییر کاربری تطبیقی بناهای تاریخی و بررسی ابعاد نظری و عملی آن می‌باشد.

بازخوانی و واکاوی اسناد، کنوانسیون‌ها، نظریه‌ها و تجارب عملی مرتبط بویژه در دو دهه اخیر بیانگر آن است که کاربست راهبرد تغییر کاربری تطبیقی بناهای تاریخی در حفاظت ضمن فراهم نمودن زمینه برای تعادل بخشی میان رویکردهای حفاظت و توسعه و مدیریت تغییرات ناشی از توسعه قادر به ایجاد تأثیرات مثبت اجتماعی و اقتصادی در سطح شهری می‌باشد. بر این اساس حفاظت منفعل نیست و توسعه نیز حداکثری و تهدیدکننده ارزش‌ها و اهمیت معنایی میراث نمی‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد ساختمان‌های انطباق‌پذیر می‌توانند ضمن حفظ اهمیت معنایی میراث، زمینه را به منظور معاصر سازی اثر نیز فراهم کنند. این در حالی است که برخی از منابع مانند سند نوزایی به حفاظت از ساختمان‌های تاریخی به عنوان محدودیت بالقوه در توسعه اشاره دارند و برخی مانند بسیاری از اسناد میراث انگلستان به استفاده خلاقانه از ساختمان‌های تاریخی به منظور کارکردهای معاصر اشاره دارند. به طور کلی، سیاست "بازآفرینی حفاظت مینا" قادر به برقراری بیشترین همگرایی میان رویکردهای حفاظت و توسعه در محیط‌های تاریخی می‌باشد. در این میان انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از بناها و ساختارهای تاریخی نقش مؤثری را در این سیاست بر عهده دارند. روش‌های مختلف مرمت مانند باززنده‌سازی، بازسازی، یا انطباق با کاربری‌های جدید می‌توانند برای بناهایی که دیگر جوابگوی کاربری اصلی خود نیستند مورد استفاده قرار گیرند تا ارزش‌های موجود حفظ و به نسل‌های آتی منتقل شود. در این میان انطباق بنا با کاربری‌های جدید به عنوان بهترین گزینه برای حفاظت از آثار میراث معماری مطرح می‌گردد. انطباق پایدار یک بنای تاریخی با کاربری جدید، نوعی حفاظت از بنا است که به ارزش‌ها و اهمیت معنایی آن آسیبی نمی‌رساند. همچنین توجه فزاینده به پایداری، انطباق کاربری جدید را در مرکز توجه پیشنهادات حفاظتی قرار می‌دهد. تغییر کاربری تطبیقی همگام با اصول توسعه پایدار، شاخصه‌های زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی میراث را حفظ و ارتقاء می‌بخشد و مبتنی بر مفهوم مدیریت تغییر موجب حفاظت و توسعه توانان میراث معماری و بستر پیرامونی آن می‌گردد.

در ایران نیز نهادهای اصلی متولی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از بناهای تاریخی شامل: "سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری"^۱، "شهرداری"^۲ و "شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران"^۳ که زیرمجموعه وزارت راه و شهرسازی است می‌باشند. بخش خصوصی نیز در سال‌های اخیر به یکی از نهادهای اصلی متولی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد بناهای تاریخی تبدیل شده است. در دوره بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در "قانون برنامه دوم توسعه کشور" بستر سازی قانونی برای این موضوع در قالب طرح «زندگی جدید در کالبد قدیم»^۴ شکل گرفت. در ادامه «قانون برنامه سوم توسعه کشور» در سال ۱۳۷۸ ه.ش دفتر اجرایی «طرح پردیسان» با هدف انتخاب، مرمت، احیاء، و تجهیز بناهای تاریخی و اعطای کاربری مناسب خدمات گردشگری به عنوان زیرمجموعه سازمان میراث فرهنگی و گردشگری تأسیس گردید. در سال ۱۳۸۴ در راستای بهبود و ارتقاء بستر قانونی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد از بناهای تاریخی در سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری با هدف جلب مشارکت بخش خصوصی داخلی و خارجی برای سرمایه‌گذاری و بر اساس ماده ۱۱۴ قانون برنامه چهارم توسعه کشور "صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی" شکل گرفت. به علاوه، بر اساس ماده ۱۶۶ قانون برنامه سوم توسعه کشور موضوع تغییر کاربری تطبیقی بناهای تاریخی در شهرداری‌ها مورد توجه قرار گرفت. در دهه‌های اخیر بخش خصوصی یکی از متولیان اصلی انطباق‌پذیری و استفاده مجدد بناهای تاریخی با مالکیت خصوصی در ایران بوده است، این موضوع تا سطح آثار میراث معماری مدرن و میراث صنعتی نیز صورت گرفته است. از آنجایی که آثار میراث معماری مدرن به لحاظ ضوابط و قوانین مشمول قوانین حفاظت و نظارت از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری نمی‌باشند نظارت چندانی بر آن‌ها صورت نمی‌گیرد، هرچند که در حدود پنج سال اخیر با روی کار آمدن دولت یازدهم و با آگاهی سیاست‌گذاران اصلی در حوزه شهرسازی و معماری کشور نسبت به مقوله میراث معماری و شهرسازی مدرن و میراث صنعتی توجه بیشتری به این آثار شده است و موضوع حفاظت از آن‌ها بویژه از طریق تغییر کاربری تطبیقی با تصویب قوانین جدید از سوی شورای عالی شهرسازی و معماری کشور قوت گرفته است، البته آگاهی عموم مردم و تلاش نهادهای مردم‌نهاد نقش بسزایی در این زمینه و موفقیت‌های بدست آمده داشته است.

• سمیه فدائی نژاد

- 1- Iranian Cultural Heritage, Handicrafts, and Tourism Organization
- 2- Municipality
- 3- Urban Development and Revitalization Organization (UDRO)
- 4- New Life for Old Structures

سازوکار اجرایی و مدیریت محدوده تاریخی و فرهنگی شهر

نویسنده

• ابوالفتح شادمهری، کارشناس ارشد معماری و مدرس مدعو دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب. (moc.liamg@irhemdahs.htafloba)

چکیده

سازمان‌های متولی و حاکمیتی در خصوص محدوده‌های تاریخی و فرهنگی متشکل از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری؛ وزارت راه و شهرسازی؛ شهرداری؛ وزارت کشور و شورای اسلامی شهر می‌باشند که هر کدام بر اساس شرح وظایف خود نسبت به وضع قوانین و مقررات اقدام می‌نمایند. در حال حاضر محدوده‌های تاریخی و فرهنگی از نقاط خاص هر شهری است که مدیریت شهری نگاه ویژه‌ای به آن دارد. ایجاد منابع پایدار برای هر شهر می‌تواند یکی از گزینه‌های آن رونق این بخش از شهر باشد. فقر اقتصادی ساکنین این محدوده‌ها و همچنین حجم بالای سرمایه‌گذاری در جهت احیاء و بالا بردن کیفیت زندگی در آن محدوده‌ها از مواردی است که باید توجه ویژه‌ای به آن داشت ایجاد یک سازمان مدیریتی واحد با امکانات و قدرت قانونی لازم می‌تواند ضمن کمک به این هدف می‌تواند در جهت رونق و شکوفایی اقتصادی حرکت نماید. این پژوهش درصدد طرح این موضوع است که چگونه این مدیریت در این محدوده‌ها شکل خواهد گرفت و برای رسیدن به این جواب قوانین و مقررات موجود در خصوص مدیریت این محدوده‌ها شناسایی می‌شود و ضمن مقایسه وظایف سازمان‌ها متولی امر چالش‌هایی که از تداخل این وظایف به وجود می‌آید شناسایی می‌گردد. در خاتمه نیز تدوین یک راهبرد اجرایی در خصوص تشکیل یک سازمان مدیریتی واحد ارائه می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: محدوده‌های تاریخی و فرهنگی، کیفیت زندگی، ساختار تشکیلاتی

The administrative and management mechanism of historical and cultural boundaries of the city

• Abolfath Shadmehri

Abstract:

Organizations responsible for historical and cultural boundaries are including: Iranian cultural heritage, handicrafts and tourism organization, ministry of roads and urban development, municipality, ministry of interior, Islamic city council that each of which acts in accordance with its duties in relation to the rules and regulations. These are regulating and enforcing laws based on their manifests. Nowadays, historical and cultural boundaries are the specific points of every city that urban management has a special look. Providing sustainable resources for each city can be a critical options for improving this part of the city. Economical poverty of the residents in these areas and as well as the high volume of investment to rehabilitation and improve the quality of life in those areas is one of the things that should be given special attention. Creating a managing organization with sufficient law and facilities can move with the help of this goal with both quality and financial part of people life. This research discussing that how this management will take shape in these areas and to achieve to this answer, existing reules and regulations regarding the management of these areas are identified and while compare responsibilities of existing organizations challenges that arise from the interference of these tasks are identified. In the end, condification an executive is proposed for the establishment of a single management organization.

Key words: Historical and cultural areas, life quality, Organizational structure

مقدمه

محدوده‌هایی از شهرها که در آن آثار تاریخی و فرهنگی وجود دارد به دلیل کیفیت بد زندگی، جایگزینی مهاجرین به جای ساکنین اصلی، سوداگری اقتصادی با تغییر کاربرد املاک، عدم تعمیر و نگهداری ابنیه، کمبود شدید زیرساخت‌های شهری و معضلات اجتماعی و فرهنگی ساکنین آن در معرض تهدیدات فراوانی قرار دارد. رشد روزافزون صنعت گردشگری، نگاه جدید مردم نسبت به آثار و ابنیه تاریخی و فرهنگی و تغییر رویکرد نظام حاکمیتی در کشور سبب گردیده مدیران شهری نسبت به بازآفرینی این محدوده‌ها حساس شوند. مطابق بند ب ماده ۱۶۶ قانون برنامه سوم (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۰) و ماده ۱۱۵ برنامه چهارم توسعه (جهانگیر، ۱۳۸۴) سازوکار مدیریتی مناسبی در تشکیلات شهرداری‌ها ایجاد می‌گردد تا انجام امور مربوط به مدیریت این محدوده را عهده‌دار گردد. این مدیریت باید بتواند با ایجاد تشکیلات و ساختار مناسب ضمن همکاری با دستگاه‌های متولی و مسئول نسبت به اجرایی نمودن طرح‌ها و برنامه‌ها اقدام نماید، بدین منظور تشکیل شورای عالی راهبردی در این مدیریت با حضور کلیه مسئولان حاکمیتی و عمومی می‌تواند به عنوان حلقه مفقوده‌هایی عمل نماید که هماهنگی‌های لازم را خارج از دستگاه عریض و طویل نظام اداری انجام دهد و در خصوص موارد و موضوعات اتخاذ تصمیم نماید. مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی ضمن تهیه طرح‌های لازم نسبت به مشارکت فعال و پر شور ساکنین و ذی‌نفعان زمینه‌های مناسب را جهت سرمایه‌گذاری بخش‌های غیردولتی فراهم خواهد نمود.

۱- بررسی پیشینه پژوهش

با بررسی اسناد و مدارک موجود در خصوص مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی می‌توان چندین دوره مشخص در قبل و بعد از انقلاب اسلامی تشخیص داد که در آن مقاطع تصمیماتی برای این گونه اماکن و محدوده‌ها گرفته شده است اگرچه بسیاری از این تصمیمات خواسته یا ناخواسته در جهت تخریب و تغییر کاربری این اماکن بوده است.

شروع اولین مداخلات شهری که بیشتر بر اثر نوگرایی و تجددطلبی آن دوران شکل می‌گیرد. دخالت در بافت‌های شهری ۱۳۰۴ در ایران آغاز شد. تهیه نقشه بندی و توسعه و اصلاح برخی معابر از اهم اقدامات تا قبل از شروع جنگ جهانی دوم به شمار می‌آیند (ابلقی، ۱۳۸۰). ایجاد شبکه‌های معابر و گذربندها بدون داشتن طرح‌های لازم به تخریب بسیاری از بافت‌های تاریخی

شهرها منجر می‌شود. با تأسیس وزارت عمران و آبادانی تهیه طرح‌های جامع و تفصیلی برای شهرها رونق می‌گیرد در این طرح‌ها موضوع گسترش شهرها خارج از وضع موجود در اولویت تهیه طرح‌ها قرار می‌گیرد. بهره‌برداری از بافت مرکزی در رونق بخشی شهر کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد از طرفی تدوین قوانین سخت‌گیرانه از طرف مجامع مدافع میراث تاریخی و عدم تدوین قوانین و ضوابط بروز شده برای بهره‌برداری از این گونه بافت‌ها سبب می‌شود تهیه‌کنندگان طرح‌های شهری این گونه محدوده‌ها را خط قرمز اعلام نمایند و هرگونه دخالتی در این محدوده‌ها را به سازمان‌های متولی احاله نمایند و این سازمان‌ها نیز به دلیل عدم روشن بودن نحوه مداخلات در این محدوده‌ها، عدم بودجه مشخص، عدم سیاست مشخص، طرح و برنامه مشخصی اعلام نمی‌نمایند و بیشتر نظرات کارشناسی سلبی می‌باشد. از همین رو دستگاه‌های دولتی و نهادهای عمومی نیز در ارائه خدمات و تأمین زیرساخت‌ها با مشکل مواجه می‌باشند لذا شرایط زندگی برای ساکنین دچار افت شدیدی می‌شود و کیفیت زندگی در این محدوده‌ها به پایین‌ترین سطح نزول می‌نماید لذا کم‌کم حیات و زندگی از این محدوده‌ها رخت برمی‌بندد.

بعد از انقلاب اسلامی دولت و مجلس شورای اسلامی طرح‌ها و قوانینی متناسب با رویکردهای جهانی و قطعنامه‌های مربوط به میراث تاریخی و فرهنگی تدوین می‌نماید. سازمان‌ها و نهادهای دولتی تأثیرگذار در این محدوده‌ها تأسیس می‌گردند؛ سازمان میراث فرهنگی که بعدها به سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تغییر کرد (سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۷۹)؛ شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری؛ سازمان‌های وابسته به شهرداری‌ها؛ دفتر حفظ و احیاء بناها و محوطه‌های تاریخی؛ شورای اسلامی شهر و روستا؛ نهادهای عمومی و خصوصی و اتحادیه‌های صنفی و صاحبان حرف و مشاغل و نهادهای مردم‌نهاد (NGO) بنا به مقتضیات امور در این محدوده‌ها دخالت می‌نمایند. شورای عالی شهرسازی و معماری با تصویب و ابلاغ محدوده تاریخی در ۱۶۸ شهر از ۷۸۰ شهر دارای محدوده تاریخی اولین گام را در جهت اجرایی نمودن بند ب ماده ۱۱۵ برنامه چهارم توسعه برمی‌دارد. به نظر می‌رسد دولت با ابلاغ این محدوده‌ها به این نتیجه رسیده است که مرمت و نگهداری بناها به صورت منفرد مشکلی از بافت‌ها و محدوده‌های شهری حل نخواهد کرد و بایست به سمت عملکردی یکپارچه و تجدد حیات شهری حرکت نمود. نگاه انسان‌محور به جای نگاه کالبدی و بنامحور نیز در این خصوص خواهد توانست روزه امید در جهت بهبود وضعیت محدوده‌های

تاریخی در شهرها باشد. در اقدام دیگری شورای عالی شهرسازی و معماری مصوبه ۱۳ بند "سند واحد حفاظت از بافت‌های تاریخی - فرهنگی و رویکرد کلی حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی - فرهنگی" را تصویب و ابلاغ می‌نماید که این سند مشتمل بر هفت بخش است، مقدمه و کلیات سند، تعاریف و مفاهیم پایه و مشترک، راهبردها و سیاست‌ها، نظام‌نامه نحوه اقدام، شیوه‌نامه (شرح خدمات) تهیه برنامه‌ها و طرح‌ها، نظام و ساختار مدیریت هماهنگ و یکپارچه از اصول اصلی این سند می‌باشند. با بررسی‌های انجام شده در خصوص شهردار بافت تاریخی در ساختار اداری بعضی از شهرداری‌های کشور به نظر می‌رسد هر شهر با توجه به نیاز خود و مشکلاتی که در آن شهر وجود داشته ساختاری را تعریف نموده است که با توجه به عدم ابلاغ رسمی از طریق مجاری قانونی‌ای ساختار با مشکلات مانند: عدم اجرایی شدن بسیاری از طرح‌های تهیه شده به دلیل عدم همکاری نهادهای حاکمیتی؛ عدم هماهنگی دستگاه‌های حاکمیتی با شهردار بافت تاریخی؛ عدم تخصیص نیروی انسانی متخصص؛ عدم مشارکت ساکنین و شهروندان در تهیه و اجرایی شدن طرح‌ها روبرو هستند لذا بسیاری از طرح‌های تهیه شده در محدوده‌های تاریخی و فرهنگی در کشور اجرایی نگردیده‌اند. علاوه بر موارد ذکر شده خود این‌گونه طرح نیز مشکلاتی در زمان تهیه و اجرا دارند که می‌توان موارد ذیل را به عنوان موانع اصلی اجرایی نشدن طرح‌ها دسته‌بندی نمود:

- عدم جایگاه مشارکت ساکنین و ذی‌نفعان در تهیه طرح‌ها؛
 - عدم اسناد بالادستی و رویکردهای حاکمیتی؛
 - مشخص نبودن سازمان اجرایی برای طرح‌ها؛
 - عدم برنامه زمان‌بندی در اجرای طرح‌ها؛
 - مشخص نبودن بودجه لازم در جهت اجرایی شدن طرح‌ها.
- بررسی تجارب جهانی در خصوص مدیریت محدوده‌های تاریخی از تحول اساسی و تغییر رویکرد در قوانین مبتنی بر برنامه‌های نوین شهری دارد و ایجاد فضایی جدید برای نقش‌آفرینی و مشارکت فعال ساکنین و بازآفرینی عملکردی جدید و فعال در این محدوده‌ها تأکید بر مرمت شهری دارد، روش‌های مرمت شهری در مورد هر شهر از مجموعه شرایط موجود و از امکاناتی برمی‌خیزد که حاصل تلاش همه کسانی است که دست‌اندرکار مرمت شهری می‌شوند (فلامکی، ۱۳۸۰). قطعنامه‌های صادره از طریق نهادهای بین‌المللی نیز به این نکته اشاره گردیده است که جامعه جهانی برای مدیریت محدوده‌ها و بافت‌های تاریخی اقدامات لازم را انجام دهد از جمله می‌توان به مواردی مانند:

کمک به تأسیس نهادهای غیردولتی؛ ایجاد قوانین جهت تشکیل مدیریت بافت‌های تاریخی؛ تأکید بر مشارکت مردم در جهت ارتقای کیفیت زندگی؛ تأمین خسارت آسیب‌دیدگان از اجرای طرح‌های مرمتی و بازآفرینی؛ استفاده از سرمایه‌گذاری خصوصی و بین‌المللی؛ توجه به بعد اقتصادی و تأثیرگذار صنعت گردشگری در رشد و شکوفایی و توانمندسازی ساکن این محدوده‌ها اشاره نمود.

۲- چالش‌های مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی

چالش اساسی در محدوده‌های تاریخی و فرهنگی شهرها عدم وجود مدیریت یکپارچه شهری است و وجود سازمان‌های متولی و با شرح خدمات و وظایف بعضاً مشابه باعث گردیده که تصمیم‌گیری و تصمیم‌گیری در این محدوده‌ها با مشکل روبرو گردد از طرفی به دلیل مشخص نبودن دستگاه اجرایی، بودجه مناسب اختصاص نمی‌یابد. عدم مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌های لازم، عدم شفافیت سیاست کلی در خصوص نحوه بهره‌برداری از بافت، تداخل بسیاری از قوانین و مقررات با یکدیگر و همچنین عدم سیاست مشخص کلی نظام حاکمیتی در خصوص صنعت گردشگری و بسیاری از علل دیگر باعث گردیده است که وضع بسیار از اماکن و بافت‌های تاریخی بغرنج باشد تا‌سف‌بار باشد. این عوامل که برشمرده شد از مهم‌ترین چالش‌های این محدوده‌ها می‌باشد ولی به بسیاری از عوامل دیگر نیز می‌توان اشاره نمود که به خالی شدن ساکنان و ایجاد فضای ناکارآمد شهری منجر گردیده است.

۳- راهکارهای اجرایی و مدیریتی

در مدیریت کلان کشور جایگاه نهادهای دولتی و مردمی در فرآیند برنامه‌ریزی و اجرا مشخص است. نهادهای دولتی با ایجاد بسترهای مناسب زمینه مشارکت مردم را فراهم می‌نماید و وظیفه نهاد حکومتی تبیین سیاست‌های حمایتی؛ کمک به تأمین منابع مالی؛ هماهنگ نمودن سازمان‌های خدمات‌رسان در ارائه خدمات موردنیاز و نظارت ستادی بر تمامی فعالیت‌های دخیل در این محدوده خواهد بود. به طور کلی یکی از نقش‌های حکومت محلی در فرآیند مدیریت بافت تاریخی، هماهنگ‌سازی و تسهیل این فرآیند، تشویق به مشارکت مردم و تقویت وفاق است (طاهرخانی؛ متوسلی، ۱۳۸۵). از طرف دیگر شورای اسلامی شهر و کمیسیون ماده پنچ؛ می‌توانند ضمن ارائه نقطه نظرات نسبت به تدوین قوانین و مقررات لازم و تصویب طرح‌ها و ضوابط پشتیبان مناسبی

«شورای عالی راهبردی» و «کمیته مدیریتی» و «کمیته مشورتی» می‌توانند ضمن تأمین نظر دستگاه‌های متولی؛ نسبت به تهیه، تأیید و ابلاغ طرح‌ها و برنامه‌های تهیه شده اقدام نمایند.

۴-۱- شورای عالی راهبردی محدوده‌های تاریخی

اعضای اصلی شورا به شرح ذیل می‌باشد:

- معاون عمرانی استاندار (در کلان‌شهرها) و یا فرماندار در سایر شهرها؛
- رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری؛
- شهردار؛
- مدیرکل راه و شهرسازی؛
- یک عضو از شورای اسلامی شهر؛
- یک نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه؛
- یک نفر از معتمدین محلی؛
- مدیر محدوده تاریخی شهری.

۴-۱-۱- وظایف شورای عالی راهبردی محدوده‌های تاریخی هماهنگی در خصوص مسائل مربوط به محدوده‌های تاریخی؛ تصویب طرح‌ها و ابلاغ آن‌ها؛ تصویب بودجه موردنیاز؛ تأمین خدمات توسط دستگاه‌های خدمات رسان و تأییدیه‌های لازم.

۴-۲- کمیته مدیریتی محدوده‌های تاریخی

اعضای اصلی کمیته متشکل از:

- معاون طرح و برنامه سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری؛
- معاون عمرانی فرماندار؛
- معاون شهرسازی و معماری شهرداری؛
- کارشناس کمیسیون معماری و شهرسازی شورای اسلامی شهر؛
- دو نفر از اعضای هیئت علمی و مجامع دانشگاهی؛
- دو نفر از کارشناسان شهری فعال در مباحث میراث فرهنگی؛
- مدیر محدوده تاریخی شهر.

۴-۲-۱- وظایف کمیته مدیریتی محدوده‌های تاریخی و فرهنگی تصمیم‌سازی برای شورای عالی راهبردی؛ راهبری طرح‌های در دست تهیه؛ نظارت بر اجرای طرح‌های تهیه شده؛ نظارت بر حسن اجرای بهره‌برداری پروژه‌ها؛ تأیید عملکرد مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی؛ بررسی و اظهار نظر در خصوص موضوعات ارجاعی از سوی شورای عالی راهبردی.

از این مدیریت داشته باشند. با بررسی شرح وظایف سازمان‌ها و نهادهای دولتی و عمومی می‌توان این‌گونه برداشت نمود که متولی مدیریت محدوده‌های تاریخی در شهرها آن قدر پیچیده و چندلایه می‌باشد که به سختی می‌توان یک تصمیم ساده را عملی نمود. سازمان‌هایی متولی اجرا به سختی دستگاه‌های نظارتی و حاکمیتی را در کنار خود می‌پذیرند. دستگاه‌های حاکمیتی نیز هیچ‌گونه اعتمادی به سازمان مربوطه ندارند و این در حالی است که ساکنین و بهره‌برداران اصلی این محدوده‌ها نیز به لحاظ عدم آشنایی و عدم شفافیت قوانین و طرح‌های تهیه شده هیچ‌گونه رغبتی به مشارکت در طرح‌های احیا و بازآفرینی محدوده خود ندارند. از این رو به نظر می‌رسد تا زمانی که بحث مدیریت یکپارچه محدوده‌های تاریخی به سرانجام نرسد هرگونه تلاشی در این جهت غیرقابل اجرا می‌باشد. البته با وجود ماده ۱۶۶ برنامه سوم و تأکید مجدد در ماده ۱۱۵ برنامه چهارم و علی‌رغم تهیه آئین‌نامه اجرایی آن هنوز ساختار و تشکیلات مدیریت محدوده‌های تاریخی شهر ابلاغ نگردیده است.

مدیریت محدوده‌های تاریخی شهرها نیازمند یک هماهنگی در ساختار تشکیلاتی است تا توانایی تهیه طرح‌ها و برنامه‌ریزی مناسب را داشته باشد و در طی مراحل تهیه تا اجرا با تدابیر ویژه که در این مراحل تمامی دستگاه‌های متولی در امر دخالت در محدوده‌ها بتوانند در چهارچوب ضوابط و مقررات ساختاری حضور داشته باشند و نقطه نظرات خود را در زمان مقرر مطرح نمایند تا تصمیمات قابلیت اجرا پیدا نمایند. در حال حاضر ساختاری عریض و طویل مدیریتی برای هماهنگی و یا اعلام نظر یک دستگاه موجود دارد و بایستی مکاتبات فراوان و زمان زیاد صرف گردد، در نتیجه به نظر می‌رسد اگر تمامی دستگاه‌های متولی نمایندگانی تام‌الاختیار در این مدیریت داشته باشند شاید بتوان این امید را داشت که به سهولت بتوان در خصوص هر موضوعی به نتیجه رسید.

۴- سازوکار اجرایی

مدیریت محدوده‌های تاریخی شهری که حاصل جمع دستگاه‌های متولی و حاکمیتی از یک طرف و سازمان اجرایی (شهرداری) می‌باشد، باید دارای توان اجرایی مناسب و درخورشان این محدوده باشد تا با اتخاذ تدابیر و ارائه سازوکار مناسب و همچنین اختیارات قانونی نسبت به انجام امور محوله اقدام نماید. مدیریت بافت تاریخی شهرها، مدیریت بخشی از منابع فرهنگی با هدف تعمیق روابط معنوی و ذهنی و نیز هویت‌بخشی به زندگی شهری است (غراب، ۱۳۸۵). این مدیریت با در اختیار داشتن

۴-۳- کمیته مشورتی

اعضای این کمیته از تشکل‌های مردمی و نهادهای تخصصی خارج از ساختار سازمانی و همچنین نهادهای مدم نهاد ذی نفع و ذی نفوذ (NGO) انتخاب می‌شوند که در هر محدوده طرح تهیه و یا پروژه‌هایی در حال ساخت می‌باشد وظیفه مشاور تهیه‌کننده طرح می‌باشد که کلیات طرح را با نمایندگان ساکنین در میان بگذارند و ضمن اخذ نظرات جهت اعمال در طرح با هماهنگی با مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی اقدام نماید. همچنین سازمان اجرایی طرح برنامه زمان‌بندی اجرای طرح اولویت‌بندی اقدامات لازم اجرایی و بودجه موردنیاز و مشخص نمودن پروژه‌های سرمایه‌گذاری و همچنین انتخاب سرمایه‌گذار را در طرح با هماهنگی لازم با ساکنین و مدیریت محدوده‌های تاریخی مشخص نماید.

۴-۴- ساختار تشکیلاتی مدیریت محدوده‌های

تاریخی و فرهنگی شهر

ساختار مدیریت به لحاظ ستادی بودن نمی‌تواند یک ساختار بزرگ و پیچیده باشد لذا بایستی بسیاری از وظایف خود را برون‌سپاری نماید لذا این ساختار بسیار ساختار محدودی خواهد بود و ساختار تشکیلاتی مدیریت محدوده‌های تاریخی شهر از دو معاونت تشکیل می‌گردد. معاونت طرح و اجرا و معاونت فرهنگی و امور بین‌الملل که هر کدام از آن‌ها می‌توانند در جهت اهداف خود ادارات مختلف را داشته باشند.

نتیجه‌گیری

محدوده‌های تاریخی و فرهنگی شهرها با مسائل و مشکلات فراوان مواجه می‌باشند از جمله می‌توان به مواردی مانند: فرسودگی ابنیه و بافت‌ها؛ کمبود شدید سرانه‌های خدماتی؛ کیفیت نازل زندگی؛ فراوانی بزه و ناهنجاری‌های اجتماعی؛ مشکلات ترافیکی و آلودگی؛ خالی شدن محدوده از ساکنین؛ تغییر کاربری بسیاری از واحدهای مسکونی به انبار و کارگاه‌های غیرمجاز و موارد بسیاری اشاره نمود که حیات و زندگی در این محدوده‌ها با خطرات فراوانی روبرو می‌باشد. عدم وجود مدیریتی یکپارچه در این محدوده نیز از عواملی است که قدرت تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در این محدوده را به حداقل ممکن تنزل داده است. مدیریت محدوده‌های تاریخی و فرهنگی شهر با استناد به ماده ۱۶۶ برنامه سوم و ماده ۱۱۵ برنامه چهارم و آئین‌نامه‌های اجرایی آن تشکیل خواهد شد و با استفاده از ظرفیت‌های قانونی و در اختیار داشتن شورای عالی راهبردی؛ کمیته مدیریتی و کمیته مشورتی درصدد حل مسائل و مشکلات این محدوده‌ها در کمترین زمان و با حداکثر توان می‌باشد. نکته قابل‌ذکر در این نوع مدیریت استفاده از تمام ظرفیت‌های ساکنین در تهیه و اجرای طرح‌های ویژه این محدوده‌ها می‌باشد، تخصیص بودجه لازم در خصوص برطرف نمودن مشکلات موجود؛ مشخص شدن سازمان اجرایی طرح‌ها و تهیه برنامه زمان‌بندی طرح‌های تهیه شده می‌تواند موفقیت اجرای طرح‌ها را تضمین نماید.

منابع

- ابلقی، علیرضا (۱۳۸۰)، بافت تاریخی، حفاظت، مرمت، بهسازی یا نوساز. فصلنامه هفت شهر، شماره ۱۲ و ۱۳، تهران.
- جهانگیر، منصور (۱۳۸۴)، قانون چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، نشر دوران، تهران.
- سازمان میراث فرهنگی کشور (۱۳۷۹)، مجموعه قوانین و مقررات میراث فرهنگی، انتشارات میراث فرهنگی کشور، تهران.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۰)، قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. مرکز مدارک علمی و انتشارات، تهران.
- طاهرخانی، حبیب‌الله؛ متوسلی، محمد مهدی (۱۳۸۵)، مدیریت بافت تاریخی شهرهای ایران، چالش‌ها و راهبردها، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۸، ص ۹۶-۱۰۷.
- غراب، ناصرالدین (۱۳۸۵)، بررسی سازوکارهای حفظ و احیای بافت‌های تاریخی در شهر، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور، تهران.
- فلامکی، محمدمنصور (۱۳۸۰)، بازسازی بناها و شهرهای تاریخی، موسسه انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

بهره‌گیری از ظرفیت‌های گرافیک محیطی در افزایش

خوانش شبکه گردشگری شهری

(نمونه موردی: خیابان پانزده خرداد در بازار تهران)

نویسندگان

• سارا معیری، دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری^۱

• حیدر جهان‌بخش^۲، دکتری معماری، هیئت‌علمی دانشگاه پیام نور Jahanbakhsh14@yahoo.com

چکیده

صنعت گردشگری در قرن جاری به عنوان دومین صنعت مهم دنیا نقش مؤثری را در توسعه اقتصادی فرهنگی کشورها ایفا کرده است. این صنعت با وجود توانمندی‌ها و جاذبه‌های گردشگری فراوان در ایران، به دلیل عدم برنامه‌ریزی مناسب و نامطلوب بودن زیرساخت‌های لازم چندان موفق نبوده است. از جمله معضلات شهرهای ایران، خوانا نبودن شبکه گردشگری به‌ویژه در بافت‌های تاریخی است که سبب گردیده علی‌رغم بازسازی بسیاری از بناهای ارزشمند تاریخی و فرهنگی، دسترسی به این بناها با بی‌اعتنایی گردشگران مواجه شود. در این زمینه وجود ابزارهای گرافیک محیطی متعدد اما بی‌ارتباط با زمینه قرارگیری، باعث کم‌رنگ شدن رابطه آن‌ها با مخاطب شده و آشفتگی هرچه بیشتر در شبکه گردشگری را ایجاد کرده است. از این رو به نظر می‌رسد ساماندهی و جایگذاری مناسب آن‌ها با بهره‌گیری از زمینه تاریخی و فرهنگی، فضای خوانا در شبکه گردشگری را فراهم می‌آورد. در پژوهش حاضر، علاوه بر بررسی چابستی گرافیک محیطی شهری، چگونگی بهره‌گرفتن از ابزار آن برای ارتقاء شبکه گردشگری و نقش آن بر خوانایی شبکه تبیین می‌شود. این پژوهش به روش تحلیلی-توصیفی انجام پذیرفته و مطالعات موردی آن با روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت اسنادی، کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی ساختار یافته است. نمونه موردی پژوهش خیابان پانزده خرداد در محدوده بازار تهران است که به شناسایی شاخص‌ها و ابزارهای گرافیک محیطی مؤثر بر خوانش فضاهای آن و در نتیجه ارتقا کیفیت بصری محدوده مطالعاتی برای گردشگران پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: گرافیک محیطی، خوانایی شهری، شبکه گردشگری، خیابان پانزده خرداد، بازار تهران.

The usage of potential of Environmental graphic for improvement of urban tourism network readability

(Case study, 15th Khordad Street in Tehran great Bazaar)

- Heydar Jahanbakhsh
- Sara Moayeri

Abstract:

The tourism in this century as the second most important industry worldwide has played an effective role in economic and cultural development of countries. However, the tourism industry has not been successful because of a lack of planning and appropriate infrastructure. One of the problems in Iranian cities is a lack of a tourism network, especially in historical textures that cause visitors do not desire to visit historical buildings while they are renovated. It seems optimal usage of environmental graphics can cause readability of urban tourism network especially in historical contexts.

In this research the nature of urban environmental graphics, the way of usage of it to improve the tourism network and its role to readability of that would be explained. This study is done by descriptive-analytical method. The case study is 15th Khordad Street and Tehran great Bazaar areas.

Key words: Environmental graphic, urban readability, tourism network, 15th Khordad Street, Tehran great Bazaar

۱. این مقاله مستخرج از پایان‌نامه سارا معیری، دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری، به راهنمایی حیدر جهان‌بخش، دکتری معماری، استادیار دانشگاه پیام نور که در تاریخ بهمن ماه ۱۳۹۵ در دانشگاه پیام

نور دفاع شده است.

۲- نویسنده مسئول: حیدر جهان‌بخش، دکتری معماری، هیئت‌علمی دانشگاه پیام نور Jahanbakhsh14@yahoo.com

ایجاد هویت، زیبایی، تصویر ذهنی و خوانایی برای خیابان پانزده خرداد در محدوده بازار تهران و در نتیجه نقش آن‌ها در توسعه و تقویت گردشگری شهری می‌باشد. بازار تهران با دارا بودن نقش سیاسی و اقتصادی ویژه‌ای که در منطقه دارد با جاذبه‌های گردشگری (تاریخی، طبیعی و فرهنگی) فراوان، هر ساله مقصد مسافران بسیاری در سطح ملی و بین‌المللی می‌باشد. از این‌رو خیابان پانزده خرداد به عنوان مهم‌ترین محور پیاده در محدوده بازار نیاز به واکاوی دقیق‌تری دارد. تا در بحث درآمدهای پایدار شهری سهمیم باشد. از صنعت توریسم می‌توان در جهت ایجاد منبع درآمد پایدار برای مدیریت شهری بهره جست که این خود نیاز به زیرساخت‌هایی چون مناسب‌سازی فضاهای شهری برای گردشگران دارد. یکی از این راه‌ها بهره‌گیری از ابزارهای گرافیک محیطی با دو هدف یکی در جهت ایجاد فضاهای شهری با هویت و زیبا و دیگری ایجاد خوانایی و تصویر ذهنی مناسب برای گردشگران جهت آرامش خاطر و ایجاد نوعی دل بستگی به مکان برای آن‌هاست. لذا در این پژوهش به بررسی چگونگی نقش این ابزارها در تقویت خوانایی گردشگری شهری پرداخته می‌شود. در این پژوهش برای نیل به هدف بررسی نقش گرافیک محیطی در تقویت خوانایی شبکه گردشگری، ابتدا به معرفی تعاریف و مفاهیم مرتبط با موضوع پرداخته شده و سپس با توجه به تعاریف به تحلیل این ارتباطات در خیابان پانزده خرداد مرکزی در محدوده بازار تهران پرداخته می‌شود.

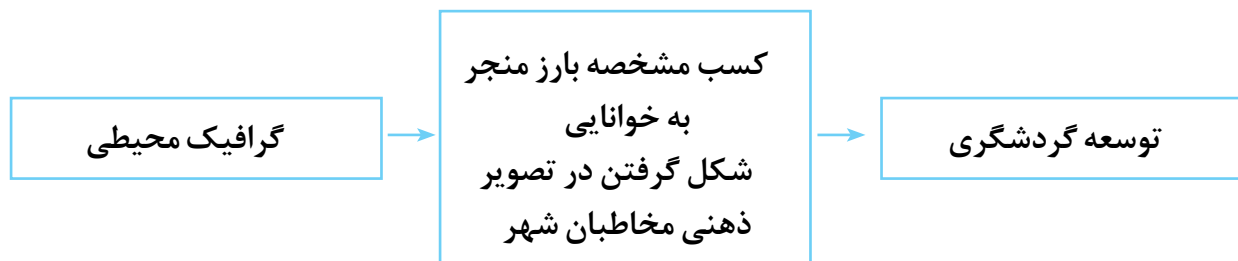
۱- سوالات پژوهش

سوالات اساسی که در رابطه با پژوهش مطرح می‌شوند عبارت‌اند از اینکه: چگونه می‌توان با ابزار گرافیک محیطی به ارتقا شبکه گردشگری کمک کرد؟ گرافیک محیطی چگونه به ایجاد تصویر ذهنی از شهر در ذهن گردشگران کمک می‌کند؟ و در نهایت خوانایی چه نقشی را می‌تواند در این بین ایفا کند؟

۲- مدل تحلیلی پژوهش

روند پژوهش جاری بر اساس مدل تحلیلی زیر شکل گرفته که مطابق با آن تأثیر گرافیک محیطی بر مؤلفه مؤثر بر گردشگری؛ یعنی خوانایی و ایجاد تصویر ذهنی برای گردشگران بررسی شده است.

کشور ایران از نظر دارا بودن جاذبه‌های گردشگری در ردیف ده کشور اول دنیا قرار دارد و پتانسیل بالای اقلیمی، فرهنگی و تاریخی ایران برنامه‌ریزی و توجه به صنعت گردشگری را ضروری می‌نماید. به نظر می‌رسد که گردشگری نقش مهمی را در کالایی شدن و به عبارت بهتر، تبدیل فرهنگ به محصول بر عهده دارد. در این راستا گردشگری شهری به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های گردشگری، علاوه بر حفظ ارزش‌ها و باورها، با ایجاد فرصت‌های شغلی برای ساکنین شهری و توسعه ساختارهای زیربنایی، امکان توسعه پایدار و یکپارچه شهری را فراهم می‌سازد. چرا که گردشگری بر اساس وجود جاذبه‌های گردشگری شکل می‌گیرد و امروزه یکی از پرجاذبه‌ترین مکان‌های گردشگری شهرها هستند. از سوی دیگر از عوامل مهم و تأثیرگذار در ارتقای گردشگری در یک شهر، میزان خوانایی و ارتباط مطلوب مقاصد شهری گردشگری با یکدیگر است. اگر شبکه گردشگری شهر به گونه‌ای باشد که خود بتواند گردشگر را در شهر هدایت کند، نه تنها امکان آشنایی بی‌واسطه با جاذبه‌های انسان‌ساخت و مردم محلی و فرهنگ و هویت شهر را برای وی مهیا کرده، بلکه تصویر ذهنی ماندگاری از شهر در خاطر او نقش خواهد بست. شالوده منظر شهر بر هویت شهری استوار است که حاصل معماری، سازمان شهری، یادمان‌ها، المان‌ها و هنرهای محیطی است. عناصر تشکیل دهنده منظر می‌توانند به گونه‌ای طراحی، ساماندهی، و مستقر شوند، که همگی در تعامل با هم، داستانی از هویت شهر را روایت نمایند. در این میان، گرافیک محیطی نقش قابل ملاحظه‌ای بر عهده دارد. نابسامانی، بی‌هویتی، اغتشاش، عدم توجه به بستر قرارگیری، و بی‌توجهی به بعد معنایی گرافیک محیطی می‌تواند آن را به باری سنگین بر دوش شهر تبدیل کرده و یکپارچگی و انسجام آنچه که اکنون هست را نیز با مشکل مواجه کند. از این‌رو در گرافیک محیطی سعی شده با اتکا و استفاده از تجربه‌های خلاق هنری شرایط مناسبی برای زندگی انسان معاصر به وجود آید، گرافیک محیطی پیوند انسان با محیط را تصحیح، نکات غیرضروری و نادرست آن را حذف و نکات ضروری را مورد تأیید قرار می‌دهد. هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش گرافیک محیطی در

تصویر ۱: مدل تحلیلی پژوهش، مأخذ: پژوهشگران.

به عینیت درآمدن مشخصات خاص آن شهر است؛ در اولین نظر به شهر، به دیده ناظر می‌آید و اولین و مهم‌ترین تأثیرات را بر او می‌گذارد، منظر شهری مطلوب با قابلیت تأثیرگذاری بر ادراک مردم در تحقق شهر مطلوب نقش عمده‌ای دارد. و از آنجایی که گردشگران در سطح شهرها عموماً پیاده حرکت می‌کنند فرصت مناسب برای درک عناصر زیبایی‌شناسی، تاریخی، هنری، فرهنگی، اجتماعی، رفتاری و غیره را در شهر دارند، بررسی منظر شهری اهمیت ویژه‌ای می‌یابد (رهنمایی، ۱۳۸۷: ۲۶).

۳-۱-۲- خوانایی

کوبین لینچ از جمله پژوهشگران و نظریه‌پردازانی است که در تدوین و ترویج مبانی و مفاهیم مربوط به ادراک سیمای شهر نقش مهمی را ایفا نموده، وی بر این عقیده است که شهر مانند بنای نفیس معماری، ساختمانی است که در فضا شکل می‌گیرد با این تفاوت که مقیاسی بزرگ‌تر دارد و تنها با گذشت زمان شکل و سیمای نهایی خود را می‌یابد.

لینچ در ادراک سیمای شهر بر دو مفهوم اساسی تأکید دارد: نخست مفهوم خوانایی و یا وضوح بصری؛ خوانایی این است که به آسانی اجزاء شهری را بتوان شناخت و آن‌ها را در ذهن، در قالبی به هم پیوسته به یکدیگر ارتباط داد. به عبارت ساده‌تر می‌توان گفت برخورداری شهرها از ویژگی خوانایی به درک آسان عناصر شهری توسط شهروندان می‌انجامد. شهرهایی که از ویژگی خوانایی برخوردار هستند، شهروندانشان از حضور در فضاهای شهری احساس امنیت و آرامش نموده و این خود در تحقق سرزندگی فضای شهرها می‌تواند مؤثر باشد. تصویری نیکو از محیط، به شخص نوعی احساس امنیت می‌دهد. وی می‌تواند رابطه‌ای موزون بین خود و جهان خارج به وجود آورد و این درست برخلاف احساس ترسی است که بر شخص مستولی می‌شود، وقتی که راه و جهت را گم کرده باشد. لینچ بر این امر تأکید دارد

۳- ادبیات موضوع

۳-۱- تعاریف و مفاهیم

برای دستیابی به هدف اصلی پژوهش، معرفی پاره‌ای مفاهیم ضروری به نظر می‌رسد. لذا در این بخش برخی از مفاهیم طراحی شهری مؤثر در گردشگری شهری شرح داده شده و در بخش بعد به بررسی ارتباط این تعاریف با یکدیگر پرداخته می‌شود.

۳-۱-۱- منظر شهری

مفهوم منظر شهری اولین بار به وسیله‌ی گوردون کالن در سال ۱۹۶۱ در مجله‌ی مرور معماری عنوان شد. سپس به صورت مجموعه‌ای در کتاب گزیده‌ی منظر شهری منتشر شد. براساس تعریف وی، منظر شهری عبارت است از: هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه‌ی ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هایی که محیط شهری را می‌سازند و هنر چگونگی برقراری ارتباطات بین اجزای مختلف سازنده کالبد شهر است (کالن، ۱۳۸۲: ۱). به طور کاملاً روشن می‌توان گفت منظر شهری، ظاهر بصری یک شهر است (سیف‌الدینی، ۱۳۹۱: ۸).

مراد از منظر شهری در طول تاریخ، همیشه یکسان نبوده است. جغرافی‌دانان قدیمی، منظر شهری را در مفهوم دیگری نیز به کار می‌بردند. حمدالله مستوفی، اصطخری، ابن حوقل و یاقوت حموی در معرفی برخی شهرها از منظر یا چشم‌انداز شهری به عنوان سواد شهر یاد کرده‌اند. که منظور همان دورنمای شهر است که به هنگام نزدیک شدن به آن‌ها نخستین تصویر را به بیننده القا می‌کرد. در عین حال وجود حصار، برج و بارو، دروازه‌ها، باغ‌ها و ارک، از دیگر عناصر تشکیل‌دهنده‌ی منظر شهری بودند که به توصیف آن‌ها می‌پرداختند (رهنمایی، ۱۳۸۲: ۱۷۴).

در حقیقت منظر شهر نمود آشکار عوامل مختلف تشکیل‌دهنده شهر، تجلی‌گاه برآیند تأثیرات متقابل آن‌ها بر یکدیگر و محل

که وضوح یا خوانایی به هیچ روی تنها صفت یک شهر زیبا نیست، اما اگر محیط زندگی آدمیان را به مقیاس اندازه، زمان و پیچیدگی شهر، مورد ملاحظه قرار دهیم، این عامل اهمیت خاص می‌یابد. برای درک این نکته، نباید شهر را به خودی خود در نظر بگیریم؛ بلکه آن را به تصور و به دیده ساکنین و استفاده‌کنندگان آن بنگریم (لینچ، ۱۳۸۵: ۱۶-۱۲). وی همچنین معتقد است که با ارتقاء سطح کیفیت بصری فضاهای شهری می‌توان بر خوانایی شهرها و درک بهتر این فضاها توسط شهروندان و معنای شهر افزود.

لینچ خوانایی را به همراه ویژگی‌های دیگری نظیر ساختار، شفافیت، سازگاری و هویت از عواملی می‌داند که معنی مکان را در نظر ناظر شکل می‌دهند (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۱۳). به عقیده وی وضوح بصری یا خوانایی آن است که به آسانی اجزای شهری را بتوان شناسایی کرد و آن‌ها را در ذهن، در قالبی به هم پیوسته با یکدیگر ارتباط داد (لینچ، ۱۳۸۵: ۱۱۳). در واقع لینچ شکل شهر را مانند متنی فرض می‌کند که باید بتوان آن را خواند یا خوانایی را به آن برگرداند. این خوانایی باید به مردم کمک کند تا خود را در فضا بازیافته، در آن احساس ایمنی کرده و بتواند کالبد خود را در آن هدایت کنند (فکوهی، ۱۳۸۳: ۲۰۴). او پس از بررسی سه شهر آمریکایی به نتایجی برای خوانایی بهتر شهر رسید و آن را به صورت ده توصیه طراحی بیان داشت. به اعتقاد وی عناصر تشکیل‌دهنده تصویر ذهنی از شهر می‌بایست واجد نکاتی باشند تا شهر بتواند در ذهن مخاطب خود خوانا جلوه کند شامل: ۱. متمایز بودن یا وضوح نقش و زمینه ۲. سادگی فرم ۳. تداوم ۴. تسلط و تفوق ۵. وضوح مفصل‌ها ۶. تغییر جهت‌ها ۷. دامنه دید ۸. وقوف به حرکت ۹. تسلسل ۱۰. اسامی و معانی.

خوانایی کیفیتی است که موجبات قابل درک شدن یک مکان را فراهم کرده و در دو سطح کالبدی و عملکردی اهمیت پیدا می‌کند. این دو باید به تکمیل یکدیگر بپردازند. طراح صرفاً با ترتیب‌بندی کالبدی و ساماندهی فضای مربوطه این امکان را ایجاد می‌کند که مردم با درک محیط به تشکیل یک تصویر مشخص در ذهن خود بپردازند. در شهرهای قبل از قرن بیستم معمولاً ساختمان‌هایی که به دلیل اهمیت بیشتر از سایر ساختمان‌ها متمایز می‌شدند واجد بالاترین ارتباط و پیوند با کارکردهای همگانی بودند. این شهرها

از بعد خوانایی خیلی خوب کار می‌کردند. در عصر مدرن میزان خوانایی مکان‌ها در هر دو سطح فرم و فعالیت ناچیز و ضعیف است (بنتلی، ۱۳۹۰: ۱۱۶). افراد دیگری چون مایکل ساوث ورت، فرانسیس تیبالدز، برایان گودی، کرمونا و ... نیز در کتاب‌های خود از خوانایی شهر به عنوان معیارها و مؤلفه‌هایی که باید در طراحی شهری به آن توجه شود سخن گفته‌اند (کلکار، ۱۳۷۹: ۶۵-۳۸).

لینچ در کتاب تئوری شکل خوب شهر این گونه آورده است: "محیط شهر یک وسیله ارتباطی است که هم نمادهای صریح و هم نمادهای ضمنی را در بر دارد؛ نظیر پرچم‌ها، چمن‌ها، تقاطع‌ها، تابلوها و ...". بنابراین با در نظر داشتن مباحث لینچ توجه به علائم شهری می‌تواند در تحقق محورهای عملکردی چون دسترسی، نظارت، معنی، سرزندگی و تناسب و ارتقاء کیفیت فضاهای شهری بسیار مؤثر واقع گردیده و در شکل‌گیری شهرهای خوب تأثیرگذار باشند و در تعلق مکانی و هویت شهری مؤثر واقع گردند.

۳-۱-۳- گرافیک محیطی

اصطلاح طراحی گرافیک محیطی به مجموعه عوامل بصری وام گرفته شده در محیط یا طرد شده از آن به منظور ارائه محیطی مطلوب و مناسب اطلاق می‌شود، تا بر مخاطب اثر کند. اصطلاح طراحی شهری به لحاظ مفهومی بسیار نزدیک به گرافیک محیطی می‌باشد. آنچه باعث تفاوت این دو می‌شود، بحث اجرایی و اصول فنی است. در طراحی گرافیک محیطی صرفاً مسئله بصری مدنظر است، ولی در طراحی شهری باید به محاسبات اصول معماری در ساخت‌وساز توجه کرد. مشخص کردن یک مکان از مکانی دیگر، زیباسازی، نظم نسبتاً جامعی از آن ارائه دهیم، با توجه به گستردگی طراحی گرافیک به محیطی، اگر بخواهیم تعریف کنیم می‌توان چنین عنوان که مجموعه عوامل بصری به کار گرفته شده در محیط یا طرد شده از آن، به منظور ارائه محیطی مطلوب و مناسب است تا بر مخاطب اثر کند و رفتاری را که در پی آن هستیم در او پدید آورد. در این تعریف به چند مورد اشاره شده است:

- مجموع عوامل بصری تأثیرگذار؛
- حذف عوامل بصری زائد برای شدت بخشیدن به عامل بصری موردنظر؛
- موضوع محیط و تناسب عوامل بصری با آن محیط؛

• تأثیر در روح و روان و نیز اثرگذاری در الگوی رفتاری مخاطب (ایلوخانی، ۱۳۸۸: ۲).

زمانی که یک ساختار گرافیکی در ارتباط مستقیم با اقشار مختلف یک جامعه شهری قرار گیرد و هدف آن ایجاد یک فضای زندگی مساعد، دلپذیر و هماهنگ با سن، فرهنگ و خلق و خوی افراد آن جامعه باشد، از آن به عنوان گرافیک محیطی یاد می‌شود که چنانچه در طراحی عناصر تشکیل دهنده گرافیک محیطی به ویژگی‌های زیباشناختی با توجه به فرهنگ حاکم در هر شهر توجه نگردد محیط شهری برای استفاده‌کنندگان به فضایی غیرقابل تحمل و متشنج تبدیل می‌گردد چرا که با ایجاد مجموعه‌ای متناسب از نظر شکل و رنگ می‌توان زمینه‌های رضایت خاطر مردم فراهم آورد بنابراین گرافیکی محیطی سه هدف را دنبال می‌کند:

- راهنمایی مردم به ساده‌ترین شکل (خوانا نمودن شهر)؛
 - زیباسازی با بکارگیری اصولی فرم، رنگ و سایر مظاهر زیبایی با در نظر داشتن تناسبات انسانی و فضایی؛
 - افزایش سطح آگاهی شهروندان با بکارگیری صحیح و اصولی بلبوردهای تبلیغاتی اعم از فرهنگی، تجاری و با بهره‌گیری از پلاکاردها، نقاشی‌ها و نوشته‌های دیواری (اطلاع‌رسانی محیطی).
- گرافیک شهری از دو بعد، کارکردی و بصری، مورد توجه قرار می‌گیرند که بعد کارکردی عناصر بیشتر با جسم مردم و بعد بصری و زیباشناختی آن با روح و روان مردم در ارتباط می‌باشند بدین ترتیب محیطی می‌تواند زیبا و دلنشین باشد که انسان در آن هم به لحاظ جسمانی و هم از لحاظ روانی احساس آرامش و رضایت خاطر نماید.

۳-۱-۴- گردشگری شهری

لغت گردشگری از کلمه تور به معنای گشتن اخذ شده که در واژه لاتین « ترن » (به معنای دور زدن، رفت و برگشت بین مبدأ و مقصد) ریشه دارد و از یونانی به اسپانیایی و فرانسه و در نهایت به انگلیسی راه یافته است (فرهنگ لاروس). امروزه صنعت گردشگری به حدی از رشد رسیده است که فعالیت‌های گردشگری به عنوان بخش چهارم فعالیت‌های انسان پس از کشاورزی، صنعت و خدمات محسوب شده و کارشناسان پیش‌بینی می‌کنند به عنوان سودآورترین صنعت جهان درآید؛ به همین دلیل از آن

به عنوان صادرات نامرئی که مرکز اقتصادی آن شهرها هستند نام می‌برند (موحد، ۱۳۸۱). این صنعت از گزینه‌های مناسبی است که به دلیل پتانسیل بالای اقلیمی، فرهنگی و تاریخی کشور ما برنامه‌ریزی و توجه به آن لازم بوده و می‌توان به عنوان یکی از توانمندی‌های مهم و با ارزش کشورمان از آن در جهت توسعه پایدار استفاده کرد. صنعت گردشگری داری اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی و سرزمینی متفاوت‌اند. از جمله شاخه‌های آن می‌توان به برنامه‌ریزی در زمینه توریسم شهری اشاره کرد. توریسم شهری زمینه جدید مطالعاتی است که در زمینه شهر و قابلیت‌های مختلف آن از جمله معماری، بافت، ساخت، فرهنگ و غیره و در جهت جذب گردشگر و توریست بحث می‌کند (صادقیان، ۱۳۹۰).

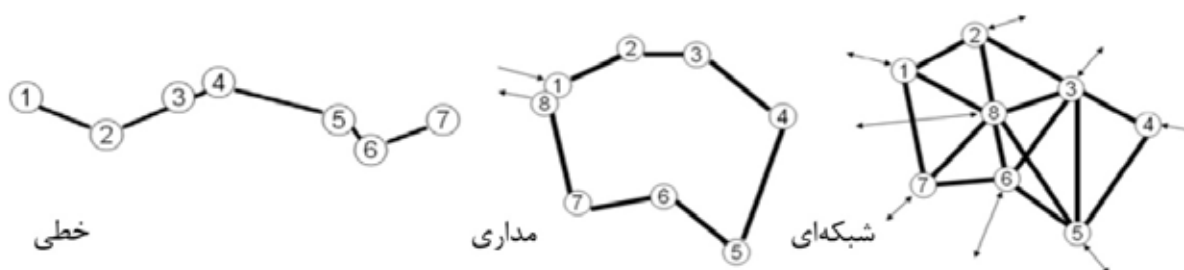
گردشگری شهری را می‌توان گونه‌ای از گردشگری دانست که در درون یک شهر صورت می‌پذیرد. به عبارت دیگر به انواع فعالیت‌هایی که گردشگران در شهر مقصد انجام می‌دهند: شامل بازدید، خرید، تفریح و تفرج، استراحت و درمان گردشگری شهری می‌گویند. شهرها از مهم‌ترین کانون‌های جذب جهانگردان هستند، زیرا در خود جذاب‌ترین یا پیشرفته‌ترین مراکز تفریحی، علمی، پزشکی و اقتصادی را جای داده و افزون بر این‌ها، گاه از جاذبه‌های طبیعی و آثار تاریخی ارزشمند نیز برخوردارند.

۳-۱-۵- شبکه گردشگری شهری

شهرها از مهم‌ترین کانون‌های جذب جهانگردان هستند، زیرا در خود جذاب‌ترین یا پیشرفته‌ترین مراکز تفریحی، علمی، پزشکی و اقتصادی را جای داده و افزون بر این‌ها، گاه از جاذبه‌های طبیعی و آثار تاریخی ارزشمند نیز برخوردارند. از دیگر سو، ایجاد یک شبکه گردشگری خوانا و سازمان‌یافته از عواملی است که می‌تواند به عنوان ابزار مناسبی در جهت یکپارچه‌سازی مقاصد گردشگری در شهر عمل کرده و به توسعه پایدار در منطقه بیانجامد. ایجاد محورهای گردشگری می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های احیای فضاهای تاریخی شهری و جذب توریست مورد استفاده قرار گیرد و بافت پیرامونی خود را متحول کند. به طور مثال ایجاد فعالیت‌های تجاری در محور توریستی به نحوی که مورد توجه گردشگران باشد، اقتصاد محله را متحول خواهد کرد (انوری‌آریا؛ نساج، ۱۳۸۶). شبکه گردشگری در شهر شامل نقاط (مقاصد)

با هدایت بازدیدکنندگان در مناطق تعریف شده کنترل نمایند. در مسیرهای مداری ورود و خروج از طریق یک نقطه دسترسی خاص صورت گرفته و مسیر طراحی شده توالی منطقی از چشم‌اندازها و یا ویژگی‌های موردعلاقه را دنبال می‌کند. مسیر شبکه‌ای بهترین گزینه برای شهرهایی است که بازدیدکنندگان می‌توانند در هر نقطه‌ای به آن‌ها وارد شده و یا از آن‌ها خارج شوند و مسیرها و نقاط موردنظر خود را در کل شبکه انتخاب نمایند. در یک مسیر شبکه‌ای گره‌های اطلاعاتی تنها به منظور تشخیص هویت فضاها شماره‌گذاری می‌شوند. به تصویر شماره ۲ توجه کنید (زمانیان، ۱۳۹۲).

و مسیرهای اتصال‌دهنده بین آن‌هاست. این نقاط نشان‌دهنده گره‌های اطلاعاتی است که به بازدیدکننده برای حرکت در مسیر و کسب یک تجربه ارزشمند و کامل در کوتاه‌ترین زمان ممکن کمک خواهد کرد. طراحی یک شبکه گردشگری مطلوب موجب توسعه جامعه محلی مقصد شده، از پرداختن به مقاصد گردشگری به صورت پروژه‌های منفک، غیر یکپارچه و جدا از یکدیگر جلوگیری می‌کند. این نقاط می‌توانند در سه شکل خطی، مداری و شبکه‌ای در کنار یکدیگر قرار بگیرند. مسیرهای خطی برای مکان‌هایی که دارای ویژگی جغرافیایی خطی باشند مناسب بوده و نیز می‌توانند دسترسی به مناطق حساس و آسیب‌پذیر را

تصویر ۲: انواع شبکه‌های گردشگری شهر، مأخذ: زمانیان، ۱۳۹۲.

محیطی مانند گرافیک محیطی و دیگر عناصر هنری اشاره کرد، حتی آدم‌ها و روابط میان آن‌ها با محیط در چگونگی این خوانایی نقش بسزایی ایفا می‌کنند.

رنگ و نور: «رنگ پدیده‌ای است که در همه‌جا حضور دارد و نقش بازی می‌کند. تمام ارتباطات به کمک رنگ‌ها انجام می‌گیرند و تمام دریافت‌های عینی به وسیله رنگ‌ها حاصل می‌شود. در روی تابلوی راهنمایی، در باند فرودگاه‌ها، در تقاطع جاده‌ها، در کارخانه‌ها و در خیابان‌ها و پیاده‌روها چنین است، همچنین رنگ‌ها می‌توانند با سردی و گرمی خود، با تظاهر یا فروتنی خود، ایجاد تنش و یا آرامش کرده و بهر حال در فضا وزن ایجاد نمایند (بحرینی، ۱۳۷۷: ۲۴۷). رنگ از نقش بسزایی در ادراک بصری افراد از فضاهای شهری و کیفیت زیباشناختی این فضاها برخوردار می‌باشد و کاربرد صحیح آن‌ها با در نظر داشتن ویژگی‌های اقلیمی-محیطی و فرهنگی شهرها می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در هویت هر شهر داشته باشند که دکتر بحرینی آن را در فضاهای شهری گذشته این‌گونه مطرح می‌نماید: "در فضاهای شهری رنگ‌ها از گذشته‌های دور به صور گوناگون مورد استفاده قرار

۴- دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۴-۱- خوانایی و گرافیک محیطی

برای دستیابی به خوانایی شهری در شبکه گردشگری، گرافیک محیطی با هدف جهت‌یابی و هدایت افراد می‌تواند نقش بسیار مهمی به ایفا کنند. بسیاری از آثار هنر محیطی که در فضاهای عمومی شهری خلق می‌شوند، قابلیت تبدیل شدن به نشانه‌های برجسته شهری و هویت‌ساز فضاهای شهری را دارند. ماندگاری آثار گرافیک محیطی در ذهن افراد، آن‌ها را تبدیل به نقاط شاخصی می‌کند که تأثیرگذاری زیادی در افزایش خوانایی فضاهای شهری دارند از این‌رو ساختمانی که متعلق به عموم است نمی‌تواند صرفاً موضوعی کاملاً سلیقه‌ای باشد، اگر فضا قوی، گیرا و بدیع باشد هرگز کهنه نمی‌شود. از طریق فضا می‌توان روح مکان را تغییر داد. همچنین محیط باید فضای حسی داشته باشد و تجربیات حسی مردم را قوام بخشد و تعلق‌پذیر باشد در یک کلام محیط باید خوانایی داشته باشد. عوامل متعددی در خوانایی محیط مؤثر است که از جمله می‌توان به معماری، عناصر

می‌گرفته است. در تمدن‌های مصر و ایران و سپس رم و یونان از رنگ هم به عنوان یک وسیله‌ی تزئینی در بناها و هم برای انتقال پیام‌های خاص استفاده می‌شده است. چگونگی استفاده از رنگ تحت تأثیر دو عامل عمده محیط و باورها، اعتقادات و آداب‌ورسوم بوده است. وجود مصالح غالب متأثر از شرایط جغرافیایی-اقلیمی، پوشش گیاهی بومی و دیگر محدودیت‌ها و امکانات تعیین‌کننده محلی از یک طرف و زبان نمادین و استعاری رنگ از طرف دیگر، استفاده معنی‌دار و موزون رنگ را در محیط‌های شهری موجب می‌شده است ... هیچ رنگی به کار گرفته نمی‌شود مگر برای انتقال پیامی و رسیدن به هدفی و روشن است که این زبان لهجه‌های محلی نیز دارد به این ترتیب که معانی و مفهوم رنگ‌ها ممکن است از دیاری به دیار دیگر متفاوت و گاهی نیز متضاد باشد و این خود هویت خاص منطقه‌ای را سبب می‌شود (همان: ۲۵۱-۲۵۰).

بدین صورت هر شهر از شناسنامه رنگی متفاوتی از سایر شهرها برخوردار می‌گردد و بر خوانایی فضاهای شهری می‌افزاید که به طور کلی می‌توان ویژگی‌های کاربرد رنگ در فضاهای شهری را در موارد زیر خلاصه نمود:

رنگ‌ها: زمینه متنوعی از تضادها را در ساعات مختلف روز پدید آورده و در هر ساعت سایه‌روشن‌های جدیدی به وجود می‌آورند و فضا را متنوع و سرزنده می‌کنند (محمودی، ۱۳۸۴: ۱۰۸). سیمای رنگی یک شهر توسط عناصر زیر تأمین می‌گردد:

- نمای ساختمان‌ها؛
- باجه‌ها (ایستگاه اتوبوس، فروش بلیط، تلفن، پلیس و...);
- نورآرایی معابر، فضاهای سبز و آب‌نماها در شب؛
- تبلیغات (دیواری، پلاکاردها و...);
- فضاهای سبز (ترکیب گیاهان متناسب با فضا);
- علائم راهنمایی و رانندگی.

نور: به عنوان یکی دیگر از مظاهر زیبایی و نمایانی فضاهای شهری به دو بخش قابل تقسیم می‌باشد، نور روز و نور شب که می‌توان گفت رنگ‌ها نیز با وجود نور معنا می‌یابند. نور در شب از کاربرد قابل توجهی برخوردار است از جمله تأمین حس آرامش و امنیت شهروندان و نمایش شادی و شمع در اعیاد ملی و یا مذهبی که بدین ترتیب سبب ارتقاء کیفیت فضاهای شهری نیز می‌گردند. کاربرد صحیح نور در شب می‌تواند ذهنیتی زیبا از شهر

در ذهن شهروندان خلق نماید به طور مثال قرارگیری نور چراغ‌ها به‌طور منظم در امتداد یک محور، خصوصاً هنگامی که در کنار آب باشد تصویر زیبایی از آن بخش شهر ارائه می‌دهد همچنین نمایان کردن بناها و آثار ارزشمند تاریخی با نور مناسب در شب و همین‌طور عناصر اصلی شهر می‌تواند تصویر کلی مفیدی از کل شهر در اختیار بیننده قرار دهد (بحرینی، ۱۳۷۷: ۲۳۲).

در کاربرد نور بایستی به کاربری فضاها توجه گردد تا نوری مناسب با آن‌ها تأمین گردد مثلاً نور مخصوص معابر پیاده از نظر شدت، اندازه و نوع چراغ‌ها با معابر سواره متفاوت است که کلید ایجاد یک محیط نظام‌یافته در خیابان، استفاده از یک سیستم روشنایی معقول جهت پاسخگویی به نیازهای مربوطه است. در مراکز شهری معمولاً چنین سیستمی باید دو عملکرد عمده را پاسخگو باشد: یکی تأمین روشنایی مطمئن برای خیابان‌ها و دیگری راحتی و جذابیت جهت پیاده‌روها (همان: ۲۳۳).

فرم: تعریف زیباشناختی فرم عبارت است از "تظاهر حسی و واضح یک پدیده که خود را در معرض قضاوت قرار می‌دهد (گروتز، ۱۳۸۷: ۱۵). که میزان موفقیت زیباشناختی تابعی از میزان موفقیت فرم در انتقال محتوا می‌باشد و عوامل مختلفی نیز در پدید آمدن آن می‌توانند دخالت داشته باشند؛ عواملی چون (فرهنگ، مذهب و اعتقادات دینی، ارزش‌ها و ... و ویژگی‌های اجتماعی و مدنی، ویژگی‌های اقلیمی و شرایط سیاسی حاکم در جامعه. توجه به هماهنگی رنگ و فرم نیز از عوامل مهم در تقویت تأثیرگذاری هر یک و انتقال بهتر محتوا به افراد می‌باشد، انتخاب فرم‌ها در فضاهای شهری بایستی به تناسب فضا و مخاطبان آن فضاها صورت گیرد و اندازه فرم و میزان تأثیرگذاری آن بر افراد را نباید نادیده گرفت زمانی که از فرمی در گره اصلی شهر بهره گرفته می‌شود که نسبت به فضا از ابعادی کوچک برخوردار می‌باشد قدرت اثرگذاری آن کاهش یافته و بالعکس چنانچه در میدانی با شعاع کم از فرم بزرگ جهت زیباسازی فضا استفاده گردد نه تنها تأثیر مطلوب بر ذهن شهروندان نخواهد داشت بلکه ذهن آن‌ها را معشوش می‌نماید.

مواد و مصالح: نوع مصالح و موادی که در فضاهای شهری به کار گرفته می‌شوند می‌توانند در کنار عوامل دیگری که ذکر آن‌ها رفت در تقویت خوانایی و نمایانی فضاهای شهری از اهمیت بسزایی

برخوردار بوده و در تعیین هویت شهری نقش تعیین کننده‌ای را ایفا نمایند. بهره‌گیری از مصالح بومی در نمای ساختمان‌ها و تجهیزات شهری موجب می‌گردد تا فضاهای شهری در شهرهای مختلف یکدست و مشابه نبوده و هر شهر از ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار گردد بنابراین مواد و مصالح ضمن ویژگی‌های فنی‌شان می‌توانند واجد معانی و ویژگی‌های نمادین نیز باشند که نبایستی تنها به بعد تزئینی آن‌ها توجه نمود، امری که امروز در اکثر شهرهای ایران مشهود بوده و مواد و مصالح تنها عناصری شده‌اند جهت تزئین؛ بدون تأثیرپذیری از اقلیم و ویژگی‌های فرهنگی، بدین سبب دیگر اثری از معماری بومی و ویژگی‌های آن که شهرها را نیز از یکدیگر متمایز می‌ساخت دیده نمی‌شود.

گرافیک محیطی با هدف ارتباط تصویری مناسب میان شهروندان در فضاهای شهری در موارد بسیاری از جمله نماهای ساختمان، مبلمان شهری، علائم راهنمایی و رانندگی و دیگر علائم مسیریابی و اطلاع‌رسانی و ... نقش مهمی دارد. از آنجا که گرافیک محیطی دامنه‌ی گسترده و نقش مؤثری در محیط دارد، پرداختن به آن و شناسایی عناصر آن، راهکار مناسبی در جهت چگونگی ایجاد خوانایی هر چه بهتر محیط توسط مخاطب، به نظر می‌رسد.

۲-۴- گرافیک محیطی و خوانایی شبکه گردشگری

چنانچه یک شبکه گردشگری در شهر از خوانایی لازم برخوردار باشد، مانند یک تور خودراهنما عمل کرده و به گردشگران اجازه می‌دهد تا مستقیماً و از طریق جاذبه‌های انسان‌ساخت با جامعه محلی ارتباط برقرار کنند. طراحی مطلوب این شبکه به تعامل میان سه عنصر گردشگری یعنی سایت‌ها (مقصد)، مردم محلی (جامعه میزبان) و گردشگران (جامعه میهمان) منجر شده و فرصت شناخت و درک جنبه‌های چندگانه فرهنگ مردم شهر مقصد را فراهم می‌سازد (الحقلا، ۱۳۹۱: ۶۲). علاوه بر آن، یک شبکه گردشگری خوانا می‌تواند تصویر ذهنی مطلوبی را برای بازدیدکنندگان به وجود آورده، و به ارتقای هویت شهری نیز کمک شایانی نماید. نقش گرافیک محیطی در تقویت خوانایی شبکه گردشگری شهری قابل توجه است. در راستای تحول و خوانایی فضاهای شهری، نیاز به مشارکت و هماهنگی طراحی گرافیک محیطی و طراحی شهری می‌باشد. در واقع با مشارکت

این دو حوزه می‌توان با ایجاد زیبایی‌های بصری در شهر، آثار منفی روانی به شهروندان را کاهش داد و به محیط شهری نظم و انسجام بخشید. طراحی گرافیک محیطی با ویژگی‌های معنایی، زیبایی‌شناختی و عملکردی خاص خود می‌تواند شهری را از شهر دیگر متمایز ساخته و بنا بر سابقه و فرهنگ شهرها، شکل‌های گوناگونی به خود بگیرند. چنانچه با توجه به زمینه و در ارتباط مطلوب با یکدیگر طراحی و مستقر شوند، پیدا کردن آن‌ها به راحتی صورت می‌پذیرد و این ویژگی نه تنها از گم شدن گردشگر در خیابان‌های شهر جلوگیری می‌کند، بلکه به هدایت صحیح او در مسیری مشخص و از پیش تعریف شده در زمان کم نیز کمک خواهد نمود. در فضاهای شهری رنگ‌ها بر ناخودآگاه ذهن انسان‌ها تأثیر می‌گذارند، پیام‌های تبلیغاتی رفتار مصرف را در میان شهروندان تغییر می‌دهند، نمای ساختمان‌ها با خطوط و جنسشان، خشونت، نرمی و لطافت را به خاطر می‌آورند و مبلمان شهری مناسب بین شهر و شهروندان ارتباط منطقی برقرار می‌سازد. توجه به روابط اجتماعی به معنای پرداختن به پویایی و تحول در فضای شهری است (مدنی‌پور، ۱۳۷۹).

از این‌روست که گردشگران در طول بازدید خود، آن‌ها را به عنوان عناصر هویت‌بخش شهر به خوبی به خاطر می‌سپارند، و از آن در ساخت تصویر ذهنی خود بهره می‌گیرند.

۵- تبیین نمونه موردی

۵-۱- معرفی محدوده مورد مطالعه

با توجه به اینکه قرار است مفاهیم ذکر شده در شبکه گردشگری شهری مورد بررسی قرار گیرد، لذا انتخاب یک مسیر و محور حرکتی به عنوان سایت موردنظر تحقیق به نظر معقول می‌آید، که این مسیر الزام است واجد خصوصیات زیر باشد: وجود پتانسیل گردشگری در طول مسیر، حضور عناصر جاذب بصری و فاکتورهایی مانند تنوع در مسیر حرکت، تداوم حرکت در مسیر و ... لذا با توجه به این عوامل، مسیر خیابان پانزده خرداد، با توجه به اینکه در دل بافت تاریخی شهری قرار دارد، جهت انجام این بررسی مناسب دیده شد، در تصویر ۳ و تصویر ۴ موقعیت این خیابان در شهر تهران نشان داده شده است.

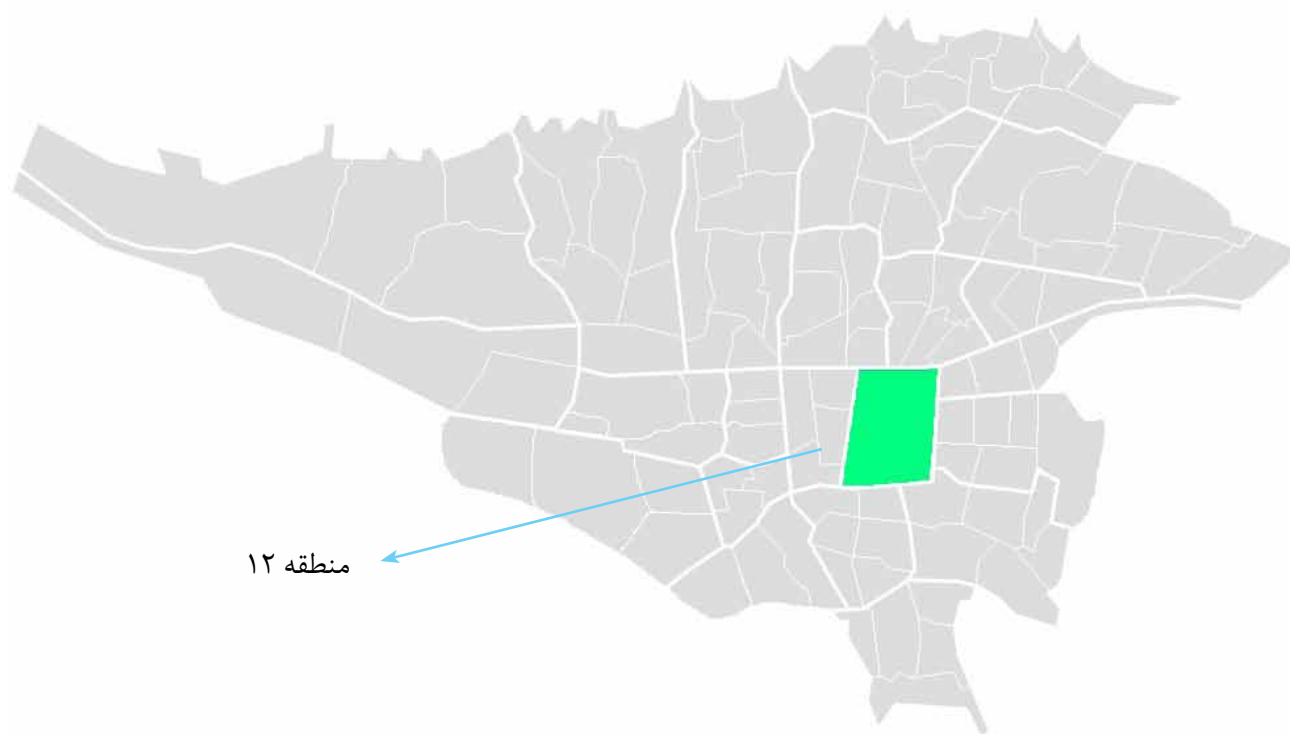
خیابان ۱۵ خرداد مرکزی در منطقه ۱۲ تهران و در شمال

مجموعه بازار تاریخی تهران و نیز در حدفاصل با خیابان‌های خیام و مصطفی خمینی، در بافت قدیمی و تاریخی شهر واقع شده است. خیابان پانزده خرداد به عنوان یک محور مهم در کنار بازار تهران و به همراه دیگر بناهای تاریخی محدوده مانند مسجد امام، مسجد جامع و کاخ گلستان، شمس‌العماره، مدرسه مروی و ... از جاذبه‌های مهم تاریخی و هنری شهر تهران محسوب می‌شود. از یک سو بازار تهران و محدوده اطراف آن را یک مجموعه عظیم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با تهدیدها و فرصت‌های فراوان است، که در طول تاریخ به خاطر موقعیت استراتژیکی بازار تهران آثار و یادگارهای زیادی را در خود جای داده است، که شامل آثار تاریخی، باغ‌ها، منازل، مقبره‌ها، و غیره که بازار را به منطقه‌ای با پتانسیل‌های گردشگری فراوان تبدیل کرده است.

بازار با دارا بودن فضاهای تاریخی منحصربه‌فرد یکی از مراکز جذب گردشگری در سطح ملی و بین‌المللی است که هر روزه عده زیادی از مردم در ارتباط مستقیم و یا غیرمستقیم با آن هستند، که

این نیز بر اهمیت ویژه این مسیر صحنه می‌گذارد، آیین‌نامه‌های زیادی در خصوص محدوده مذکور تدوین شده است که از آن جمله می‌توان به بیانیه چشم‌انداز ساماندهی منطقه ۱۲ و سند جامع احیاء و سامان‌دهی بازار تهران اشاره کرد که هر یک از این‌ها توانسته‌اند بخشی از آنچه که باید در خصوص این محدوده به آن توجه شود را به نگارش درآورد. و از جمله فعالیت‌های انجام شده ساماندهی بخشی از خیابان پانزده خرداد و خیابان‌های اطراف آن می‌باشد، خیابان پانزده خرداد قابلیت بالایی در ایجاد پیوند در

بین عناصر موجود در بازار با بقیه عناصر محدوده را داراست. چنانچه هر یک از این جاذبه‌ها در فرآیند برنامه‌ریزی گردشگری قرار گیرند، می‌توانند اثرات مثبت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی فراوانی را برای شهر، منطقه و کشور مانند افزایش درآمد، اشتغال، پایداری اقتصادی، پخشایش گردشگران در منطقه و افزایش ظرفیت پذیرش شهر و به همراه داشته باشند (هادیانی و همکاران، ۱۳۹۱).

تصویر ۳: موقعیت محدوده مطالعاتی در مناطق شهر تهران، مأخذ: URL^۱.

۵-۳- مطالعات میدانی و بررسی گرافیک محیطی در خیابان پانزده خرداد مرکزی (حداصل خیابان خیام تا خیابان مصطفی خمینی)

به سبب ویژگی‌های تاریخی، قرارگیری بازار و وجود بناهای ارزشمند در حول محور پانزده خرداد تهران این خیابان در ذهن گردشگران که قصد بازدید از شهر تهران را دارند از جایگاه قابل توجهی برخوردار می‌باشد، بنابراین این خیابان، مورد توجه سیاست‌گذاران و مدیران شهری در زمینه گردشگری می‌باشد.

فرم و نمای ساختمان‌ها: در گذشته معماری بومی نشان‌دهنده آداب و رسوم، روحیات و احساسات، اندیشه، عقاید، ذوق و سلیقه و هنر مردم یک منطقه بود و در شکل‌گیری آن برخی روابط اجتماعی و اقتصادی با محیط طبیعی و نمادهای فرهنگی ماهرانه انعکاس می‌یافتند و به شدت تحت تأثیر اقلیم و شرایط محیطی قرار داشتند، آنچه امروزه با آن مواجه هستیم اما ملغمه‌ای از بناهای مدرن و پست‌مدرن است که سازگاری با زمینه قرارگیری در آن ندارد. در تصویر ۵ تقابل در فرم، رنگ، مصالح و نقاشی روی دیوار ساختمان نوساز با زمینه و ساختمان‌های اطراف دیده می‌شود.

تصویر ۵: خیابان پانزده خرداد تهران، مأخذ: نگارندگان.

علائم و تابلوهای شهری: یک نظام اطلاعاتی خوب اعم از اینکه عمومی باشد یا خصوصی، می‌تواند به طور قابل ملاحظه‌ای خوانایی و رسایی محیط را ارتقاء بخشد از این رو علائم و تابلوهای شهری وسایل بالقوه قدرتمند برای معنی‌دارتر کردن و جذاب‌تر کردن شهر هستند، لیکن عمدتاً مورد بی‌اعتنایی قرار گرفته‌اند (بالانت، ۱۳۸۶: ۲۳۴). بنابراین با توجه به ویژگی‌های علائم و تابلوهای راهنمای شهری می‌توان گفت که در خیابان پانزده خرداد با وجود جذب بالای گردشگران از داخل و خارج از کشور و نیاز آنان به این دست از نشانه‌ها در جهت‌یابی و پیدا نمودن مسیر حرکتشان ضعیف عمل شده است و این مسأله را در عدم توجه

تصویر ۴: محدوده مورد مطالعه، خیابان پانزده خرداد تهران، مأخذ: URL۲.

۵-۲- بررسی نقش گرافیک محیطی در خوانایی شبکه گردشگری خیابان پانزده خرداد تهران

موقعیت جغرافیایی که بازار تهران از آن بهره‌مند است، موجب گردیده که در دوره‌های مختلف تاریخی از مراکز مهم فعالیت سیاسی و اجتماعی و اقتصادی باشد. به همین دلیل، هم اینک بازار تهران گنجینه ارزشمندی از هنر و معماری ایرانی-اسلامی است که از موقعیت ممتازی برخوردار است. بناهای به جای مانده از ادوار مختلف در محدوده خیابان پانزده خرداد با عنوان میراث‌های فرهنگی کشور همه‌ساله مورد بازدید گردشگران داخلی و خارجی قرار می‌گیرند، در واقع نمایشگاهی گسترده و گویا از هویت ملی، مذهبی، جهان‌بینی، فرهنگ و هنر این سرزمین از گذشته هستند. لذا استفاده از شیوه‌های مختلف برای ارائه هر چه احترام‌برانگیزتر و خواناتر شدن و توجه به فرآیندهای ایجاد ارزش افزوده در آن‌ها وظیفه‌ای بر عهده نهادهای مسئول است. یکی از این شیوه‌ها استفاده از ابزار گرافیک محیطی است. هم‌اینک بخشی از خیابان پانزده خرداد تهران ساماندهی شده است که طراحی گرافیک محیطی در آن بیشتر محدود به دامنه متنوع تابلوها و اطلاعات پیامی در قالب‌های مختلف تصویری گاهی با رنگ، فرم، مصالح و جایگذاری نامناسب که هر روزه مردم را با موجی از ابهامات روبرو می‌سازد، مطالعه، تحقیق، بررسی و کنکاش لازمه و کارشناسی شده در طراحی گرافیک محیطی این محدوده به کار گرفته نشده است. در این پژوهش، معیارهای رنگ، جنس، فرم و مصالح بکار گرفته شده در تابلوهای تبلیغاتی و سردر فروشگاه‌ها، اطلاع‌رسانی، کیوسک‌های مطبوعاتی و... به عنوان حوزه عملکردی گرافیکی در محدوده مورد مطالعه قرار گرفته است.

در خوانایی فضاهای شهری مطرح می‌باشند و حضور آن‌ها در شهرها به‌خصوص کلان‌شهرها امری اجتناب‌ناپذیر گردیده است اما نکته قابل توجه با در نظر داشتن کارکرد ارتباطی این دسته از نشانه‌ها و توجه به بعد محتوایی آن‌ها جهت ارتقاء کیفیت خوانایی در سطح شهر است بنابراین با کمک هنر گرافیک می‌توان شهر را برای حضور گردشگران مطلوب‌تر ساخت.

در خیابان پانزده خرداد از این دسته از تابلوها در جهت تقویت اعتقادات دینی و ارتقاء اخلاق شهروندی بسیار مدد گرفته است. اختصاص دادن فضاهایی در گذر پیاده‌روها جهت اطلاع‌رسانی و چسباندن پوستره‌های تبلیغاتی و انواع اطلاعیه‌ها و اعلامیه‌ها را نیز می‌توانیم به عنوان ابزارهای گرافیکی در شهرها مورد توجه قرار دهیم که در خیابان پانزده خرداد کاربرد چنین فضاهایی سبب پاکیزگی دیوارهای معابر گردیده است بدین ترتیب استفاده صحیح از فضاهای تبلیغاتی در پیاده‌روها سبب پاکیزه ماندن دیوارها و بخش‌های دیگر شهر می‌گردد که در بسیاری از شهرها به سبب نبود چنین فضاهایی اطلاعیه‌ها، اعلامیه‌ها و پوسترها بر روی دیوارهای معابر نصب می‌شوند که این امر چهره‌ای نازیبا به شهر می‌بخشد به خصوص در زمان‌هایی که تبلیغات انتخاباتی صورت می‌گیرد. تابلوهای مغازه‌ها نیز نقش مهمی در زیباسازی فضاهای شهری و خوانایی آن‌ها بازی می‌کنند که در خیابان پانزده خرداد تابلوی سردر بخش زیادی از مغازه‌ها ساماندهی و از رنگ و مصالح مناسبی برای آن‌ها استفاده شده است. در تصویر ۷ هماهنگی فرم و رنگ در تابلوهای تبلیغاتی به خوبی دیده می‌شود.

تصویر ۷: خیابان پانزده خرداد تهران، مأخذ: نگارندگان.

تجهیزات روشنایی: از تجهیزات مهم شهری که نقش قابل توجهی در خوانا نمودن شهرها در شب و همچنین احساس امنیت در شهروندان دارند سیستم روشنایی شهر می‌باشد که به

به مکان نصب تابلوها به خوبی می‌توان مشاهده نمود، کاربرد تابلوهای متعدد در چهارراه‌ها نه تنها قادر نیستند به خوانایی محیط کمک نمایند بلکه سبب سردرگمی و اغتشاش ذهنی شهروندان و افراد غیربومی می‌گردند به خصوص در مواردی که با عناصر تبلیغاتی آمیخته شده‌اند و در مورد رنگ تابلوها بایستی گفت کاربرد زمینه رنگ سفید و نوشتار آبی شاید در فصل تابستان به خوبی به چشم آیند ولیکن در فصل زمستان و بارش برف به سبب عدم کنتراست با رنگ فضا جذابی را ایجاد نموده و در زیبایی فضای سرد زمستانی مؤثر واقع نخواهند گردید. از سوی دیگر بخشی از تابلوهای اطلاع‌رسانی و جهت‌یابی به رنگ قهوه‌ای تیره هستند که در زمستان در کنار رنگ تنه درختان خوانا نمی‌باشند. در تصویر ۶ ناخوانایی و نامتناسب بودن رنگ تابلوهای راهنمایی با زمینه قرارگیری دیده می‌شود.

تصویر ۶: خیابان پانزده خرداد تهران، مأخذ: نگارندگان.

در خیابان پانزده خرداد تابلوهای در راستای راهنمایی گردشگران کمتر به چشم می‌خورد، تابلوهایی که بیشتر در تقاطع خیابان‌ها نصب گردیده‌اند دارای محتوای خبری بوده که البته در بعضی نقاط تعدد تابلوها سبب آلودگی بصری می‌گردند و نه تنها تأثیر مطلوب بر ذهن گردشگران می‌گذارند بلکه سبب سردرگمی آن‌ها می‌شوند به خصوص زمانی که با مجموعه‌ای از تابلوهای دیگر چون علائم راهنمایی و رانندگی، تابلوها و بیلبوردهای تبلیغاتی همراه شوند.

پلاکاردها، دیوارنوشته‌ها و پوسترها: این دسته از نشانه‌های گرافیکی که در دایره مبلمان شهری جای می‌گیرند نقش مهمی در بالا بردن سطح شناخت و آگاهی گردشگران دارند البته به شرط آنکه از ویژگی‌ها و کیفیت‌های لازم جهت تأثیرگذاری مثبت بر گردشگران را برخوردار باشند مانند بکارگیری صحیح رنگ‌ها، فرم‌ها و مواد متناسب با ویژگی‌های فرهنگی و محیطی هر جامعه. امروزه تابلوهای شهری به عنوان نوع خاصی از شیوه‌های ارتباطی

رنگ و تغییرات فصلی از مهم‌ترین عوامل مرئی زنده و طبیعی بافت شهرها به شمار می‌آیند، مکان بکارگیری گیاهان اعم از انواع پارک‌های شهری، بولوارها، کمربندهای سبز، باغچه‌های شهری و نوارهای سبز کناری و میانی خیابان‌ها و چشم‌اندازهای سبز که انتخاب گیاه را با توجه به عملکرد موردنیاز و همچنین زیبایی محیط تحت تأثیر قرار می‌دهد، ضمن اینکه شهر تهران در اقلیم گرم خشک بسر می‌برد، حفظ و نگهداری پوشش گیاهی پرهزینه می‌باشد، اما زیبایی و طراوت با وجود پوشش گیاهی در محدوده مرود مطالعه غیرقابل انکار می‌باشد.

نتیجه‌گیری

امروزه گردشگری شهری به عنوان یکی از استراتژی‌های مؤثر در توسعه شهری، تبادل فرهنگی و درک متقابل بین ملت‌ها و عرصه نمایش هر چه احترام‌برانگیزتر میراث‌های فرهنگی، در بین کشورهای دنیا از اهمیت زیادی برخوردار است. از این رو شهرها بر سر جذب گردشگر با یکدیگر در رقابت هستند، گردشگری شهری و هدایت و جذب گردشگران به سمت شهرها، از اهمیتی بیش از گذشته برخوردار است. در واقع امروزه برنامه‌ریزان شهری و مدیران گردشگری دریافته‌اند برای رونق بخشیدن به گردشگری، باید به ابعاد ظریف و دقیق‌تر شهر توجه کنند. یکی از این ابعاد، گرافیک محیطی است. توجه به طراحی و برنامه‌ریزی گرافیک محیطی مطلوب گردشگران موجب موفقیت در بازار رقابتی جذب گردشگر در دنیای امروز است. برخورداری از ظاهر بصری مطلوب و با هویت، اولین عاملی است که بر شکل‌گیری تصویر و سیمای ذهنی گردشگر تأثیر دارد. زیرا گردشگر قبل از ورود به شهر با منظر شهری روبرو می‌شود. ظاهر بصری شهر است که اولین تصویر ذهنی را در وی به وجود می‌آورد.

از دیگر سو جاذبه‌های شهری، نیز یکی از مؤلفه‌های مهم و مؤثر در توسعه گردشگری شهری به شمار می‌آیند و بازار تهران با توجه به جاذبه‌های گردشگری که از آن بهره‌مند است، یکی از برجسته‌ترین مقاصد گردشگری در ایران به شمار می‌آید. آنچه در پیوند با جاذبه‌های گردشگری از اهمیت بالایی برخوردار است، توجه به بهره‌برداری بهینه و استفاده از فرآیندهای ایجاد ارزش و جذابیت افزوده در آن‌هاست.

توجه به ویژگی‌های طراحی گرافیک محیطی و بررسی نقش آن‌ها بر خوانایی فضای شهرهای امروزی گویای این مسئله است که برای هرگونه دخالت در فضای شهری، حتی در زمینه‌های منظر شهری نیازمند ارائه معیارهای طراحی است که در ساده‌ترین

سبب افزایش ایمنی در خیابان‌ها و به خصوص در مراکز شلوغ و پر رفت‌وآمد و سهولت تشخیص هویت و موقعیت فضاهای مختلف شهری توسط گردشگران بسیار موردتوجه می‌باشند. نورپردازی مغازه‌ها نقش مؤثری در خوانایی فضای پیرامونی آن‌ها دارد. استفاده از نورهای رنگی ملایم در محیط‌های شلوغ و پر رفت‌وآمد می‌تواند آرامش را به مردم هدیه دهند و بکارگیری نورهای با رنگ‌های تند (قرمز، نارنجی) می‌تواند در محیط‌های خنثی ایجاد تنوع و سرزندگی نمایند. خیابان پانزده خرداد تهران نیز از روشنایی تزئینی جهت زیباسازی در شب بی‌بهره نمی‌باشد اما روشنایی مناسب تا زمانی می‌باشد که مغازه‌ها باز هستند و با بسته شدن مغازه‌ها به خصوص در حفاصل خیابان ناصرخسرو تا مصطفی خمینی در تاریکی فرو می‌رود، روشنایی شهر نقش مهمی در کاهش جرائم شهری دارد که البته رنگ نورها در این امر نیز مؤثر می‌باشند. بسته شدن مغازه‌ها سبب کاهش احساس امنیت و عدم حضور افراد در محدوده بازار می‌شود که این مسئله از کیفیت زندگی شبانه در این منطقه به شدت می‌کاهد.

کیوسک‌های فروش روزنامه، مجلات، باجه‌های بانک سیار: از تجهیزات شهری پرکاربرد در شهرهای امروزی هستند که به سبب ویژگی‌های خود نقش مهمی در سطح شهر دارند، محل نصب این‌ها دارای اهمیت بالایی است، و باید حفظ و رعایت حریم در جایگذاری آن‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد، یکی دیگر از مسائل قابل بررسی در مورد این مبلمان شهری رنگ، فرم و جنس آن‌هاست. طراحی، نصب در موقعیت مناسب می‌تواند جلوه‌های مطلوب به شهر ببخشند. در محدوده مورد مطالعه تعدادی کیوسک‌ها موجود می‌باشند که بعضی از آن جایگذاری نامناسب شده‌اند و دید به بناها را محدود کرده‌اند. در تصویر شماره ۸ تضاد رنگ و جنس و مصالح را در کیوسک سیار بانک با زمینه‌ای که در آن قرار گرفته به خوبی قابل مشاهده است.

تصویر ۸: خیابان پانزده خرداد تهران، مأخذ: نگارندگان.
پوشش گیاهی: گیاهان به علت تنوع در شکل، بافت، اندازه و

صورت خود از مرحله تدوین اهداف آغاز می‌گردد و از مراحل بررسی وضع موجود، شناخت تنگناها و مشکلات تدوین معیارهای برنامه‌ریزی، تعیین ضوابط برنامه‌ریزی، تعیین راه‌حل‌ها و انتخاب راه‌حل نهایی می‌گذرد و به اجرا و بازنگری می‌انجامد. بنابراین شناسایی معیارهای طراحی گرافیک محیطی، جز مراحل آغازین، دستیابی به خوانایی در شبکه گردشگری می‌باشد و لازم است با اقدامات دیگری ترکیب شوند تا نتیجه بهینه حاصل گردد. در این پژوهش به بررسی نقش گرافیک محیطی به عنوان یکی از مقوله‌های مؤثر در ایجاد ارزش و جذابیت افزوده در جاذبه‌های گردشگری شهری پرداخته شد. داده‌های پژوهش حاضر از طریق پیمایش در محدوده بازار تهران و مشخصاً خیابان پانزده خرداد تهران و شناسایی جاذبه‌های گردشگری موجود به دست آمده است. یافته‌های پژوهش در قسمت مبانی نظری حاکی از آن است که همبستگی بسیار بالایی بین جذابیت جاذبه‌های گردشگری و خوانایی به وسیله ابزار گرافیک محیطی وجود دارد؛ موضوعی که در رابطه با ساماندهی فضاهای تاریخی شهری و ارائه راهکارهای احترام‌برانگیز آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است. اما این مسئله در محدوده مورد مطالعه با توجه به ساماندهی‌های انجام داده شده دارای ضعف و کاستی‌های زیادی می‌باشد که از خوانایی و قابل تمایز بودن این منطقه برای گردشگران کاسته است. از این روی و با توجه به بررسی یافته‌های پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که چنانچه نسبت به گرافیک محیطی، نه به عنوان یک فعالیت تزئینی و جنبی، بلکه به عنوان راهکاری مؤثر در معماری و شهرسازی مجدد شهرها، رویکردی علمی و برنامه‌ریزی شده اتخاذ گردد، می‌تواند ضمن بهبود کیفیت زندگی شهری، توسعه گردشگری شهری را نیز به همراه داشته باشد. نتیجه‌گیری تعامل طراحی گرافیک و طراحی شهری در عصر حاضر می‌تواند، فضای تیره و آلوده شهرهای صنعتی را به مکانی قابل توجه و دلپذیر تبدیل کند. گرافیک محیطی باید در جهت راهنمایی مردم به ساده‌ترین شکل در فضاهای شهری و افزایش سطح فرهنگ جامعه در قالب اهداف تبلیغاتی فرهنگی و تجاری از طریق آگهی‌های دیواری، بنرها و ... تلاش کند. و به زیباسازی شهر از طریق بکارگیری اصولی فرم، طرح و هماهنگی آن‌ها با یکدیگر و محیط پیرامون خود بپردازد. این پژوهش با هدف خوانایی شبکه گردشگری شهری به وسیله ابزارهای گرافیک محیطی مورد بررسی قرار گرفت که در پایان به صورت ارائه راهکارهایی جمع‌بندی شده است. مجموعه راهبردها قابل حصول جهت رسیدن به اهداف پژوهش در ادامه آورده شده است. راهبرد اصلی در دستیابی به اهداف خوانایی در زمینه گردشگری شهری در وهله اول، تغییر نگرش مسئولان و نهادهای مرتبط به

مسائل شهری و گردشگری نسبت به گرافیک محیطی است. نوع نگاه به گرافیک محیطی از یک فعالیت جنبی، تزئینی و پرهزینه باید دگرگون گردد. متولیان و نهادهای مرتبط شهری باید بر این موضوع آگاه شوند که امروزه گرافیک محیطی امکانی برای بهبود فضاها و کیفیت محیطهای شهری است. از این رو و با توجه به مطالعات انجام شده و در جهت بهبود وضعیت گرافیک محیطی خیابان پانزده خرداد در محدوده بازار تهران پیشنهادها و راهبردهای زیر ارائه می‌گردد:

- توجه به افزایش کمی و کیفی طراحی گرافیک محیطی معابر، پارک‌ها و میدان‌ها شهری که این مهم می‌تواند در قالب تعریف پروژه‌های تحقیقاتی برای ارزیابی وضع موجود و ارائه شیوه‌های بهبود وضعیت انجام پذیرد؛
- بهره‌گیری از فناوری روز دنیا در زمینه گرافیک محیطی برای افزایش بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها که در این رابطه برگزاری سمینارها و نمایشگاه‌های جنبی تخصصی در شهر تهران می‌تواند راهکار مناسبی باشد؛
- سنجش ترجیح عمومی و ادراک شهروندان در فرایند پیمایش اجتماعی؛
- توجه به مناطق خاص با در نظر گرفتن چهار عامل تاریخ، فعالیت، تراکم و قومیت برای دستیابی تنوع مطلوب؛
- مطالعه الگوهای رفتاری گردشگران در مواجهه با علائم گرافیک محیطی در محدوده بازار تهران و خیابان‌های اطراف؛
- مطالعه شاخص‌های دارای معنا و هویت و پرهیز از استفاده از تکرار بی‌هوده عناصر در سطح فضای خیابان پانزده خرداد تهران؛
- توجه به جذابیت بصری در عین هماهنگی با سایر مؤلفه‌های منظر شهری؛
- مطالعه مکان‌های پرخطر و جرم‌خیز شهر در هنگام شب و اجرای سیستم نورپردازی مناسب برای بررسی نقش آن به عنوان یکی از ابزار گرافیک محیطی در کاهش تصادفات، جرائم و بزهکاری؛
- مطالعه و بررسی نورپردازی بازار و خیابان پانزده خرداد تهران و یا حداقل بخشی از آن به عنوان یک جاذبه توریستی برای گردشگران در هنگام شب؛
- توجه به نورپردازی منومان‌های شهری برای ایجاد خاطره ذهنی مناسب در گردشگران و کمک به خوانایی در محدوده خیابان پانزده خرداد تهران؛
- بررسی رنگ و بافت و فرم در طراحی و اجرا با تأکید هویت آن‌ها؛
- شناخت کیفیت بصری و پالت رنگی منظر پیرامون فضای شهری.

منابع

- الحقل، خالد (۱۳۹۱)، توسعه پایدار شهری در عرصه‌های تاریخی با استفاده از رویکرد محور گردشگری: نمونه موردی از پروژه میراث فرهنگی و توسعه شهری شهر صیدا، لبنان، محمود حسن پور، دو ماهنامه شهر نگار، شماره ۵۸.
- انوری آریا، مینا؛ نساچ، مینا (۱۳۸۶)، بررسی و تبیین نقش صنعت گردشگری در توسعه فضاهای شهری، همایش منطقه‌ای جغرافیا، گردشگری و توسعه پایدار، اسلامشهر.
- ایلوخانی، مسعود (۱۳۸۸)، گرافیک محیطی، چاپ اول، فاطمی، تهران.
- بحرینی، حسین (۱۳۷۷)، تحلیل فضاهای شهری در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده‌کنندگان و ضوابطی برای طراحی، دانشگاه تهران، تهران.
- بلانت، ویلفرد (۱۳۸۶)، اصفهان مروراید ایران، ترجمه محمدعلی موسوی فریدنی، خاک، اصفهان.
- بنتلی، این و همکاران (۱۳۹۰)، محیط‌های پاسخده، مصطفی بهزادفر، چاپ ششم، تهران: انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- تولایی، نوین (۱۳۸۶)، شکل شهر منسجم، نشر امیرکبیر، تهران.
- رهنمایی، محمدتقی (۱۳۸۲)، مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی، جغرافیا، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران، تهران.
- رهنمایی، محمدتقی (۱۳۸۷)، درسنامه شهر و توریسم (دوره دکتری)، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران.
- زمانیان، زهرا (۱۳۹۲)، بررسی نقش المان‌های شهری در ارتقای خوانایی شبکه گردشگری شهری، همایش ملی عناصر زیباسازی شهری.
- سیف‌الدینی، فرانک (۱۳۹۱)، منظر شهری، آئیژ، تهران.
- صادقیان، هادی و همکاران (۱۳۹۰)، توریسم شهری و نقش آن در توسعه پایدار شهری، همایش گردشگری و توسعه پایدار.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳)، انسان‌شناسی شهری، نشر نی، تهران.
- کالن، گوردون (۱۳۸۲)، گزیده منظر شهری، ترجمه‌ی منوچهر طیبیان، دانشگاه تهران، تهران.
- گروتز، یورگ کورت (۱۳۸۷)، زیبایی‌شناسی در معماری، ترجمه جهان‌شاه پاکزاد، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- گلکار، کوروش (۱۳۷۹)، مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری، نشریه علمی پژوهشی صفا، شماره ۳.
- لینچ، کوین (۱۳۷۶)، تئوری شکل خوب شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، دانشگاه تهران، تهران.
- لینچ، کوین (۱۳۸۵)، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، دانشگاه تهران، تهران.
- محمودی، کوروش؛ شکیبامنس، امیر (۱۳۸۴)، اصول و مبانی رنگ‌شناسی در معماری و شهرسازی، هله؛ طحان، تهران.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۷۹)، طراحی فضای شهری؛ نگرشی بر فرآیند اجتماعی - مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.
- موحد، علی (۱۳۸۱)، بررسی و تحلیل الگوی فضایی توریسم شهری، مطالعه موردی: شهر اصفهان، رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس.
- هادیانی، زهره؛ احدنژاد، محسن؛ کاظمی‌زاده، شمس‌اله (۱۳۹۱)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری بر اساس تحلیل SWOT نمونه موردی شهر شیراز، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دوره ۲۳، شماره ۳.

- URL 1: www.Tehran.ir
- URL 2: www.google.com

همسازی کارکرد و کالبد در مرمت نمونه‌ی موردی: خانه‌ی تراب (سیگاری)

نویسندگان

- مونا کردی، کارشناس ارشد مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی، دانشگاه تهران، Mona.kordi68@ut.ac.ir
- محمدحسین دهقانی، دانشجوی کارشناسی ارشد مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی، دانشگاه تهران، Mohammad.h.d73@gmail.com

چکیده

مناطق مرکزی و عمدتاً کویری ایران، بستر نمونه‌های همساز با اقلیم بسیاری است و منبع الهام شناخته‌شده‌ای برای معماران بوده است. نتیجتاً این مناطق بافت‌های شناخته شده و ناشناس بسیاری دارد که برخی از آن‌ها مورد استفاده‌ی مجدد در دنیای امروز نیز قرار گرفته‌اند. شهر یزد که در سال ۲۰۱۷ میلادی به ثبت جهانی هم رسیده است یکی از این نمونه‌هاست. یزد مشتمل بر ابنیه‌ی تاریخی بسیاری است و غالب بافت ارزشمند شهر یزد را خانه‌های مسکونی تشکیل داده است. نظر به تغییر نیاز و تقاضا در دنیای امروز، این خانه‌ها هم نیازمند اعمال تغییراتی هستند تا از متروکی، انزوا و نهایتاً تخریب دور بمانند. به علاوه تغییر کاربری این بناهای مسکونی به عملکردی همساز با اصالت کارکردی بنا، به درک حدودی ماهیت و شیوه‌ی زندگی گذشتگان کمک کرده و از این رهگذر به کار ارتقای استانداردهای زندگی در ناخودآگاه کاربران آمده است. کاربری سازگار ترجمه‌ی فارسی عبارت «Compatible use» است. استفاده‌ی سازگار گونه‌ای از استفاده است که به شاخصه‌های فرهنگی یک مکان احترام می‌گذارد. چنین کاربردی هیچ و یا حداقل تأثیری اندک بر این فاکتورهای فرهنگی دارد. مفهوم این عبارت در معماری و مرمت ابنیه، شامل احترام به اصالت کاربری بنا، اعمال تغییرات حداقلی، انعطاف‌پذیری و بازگشت‌پذیری تغییرات حادثه است. خانه‌ی اخوان سیگاری که با نام خانه‌ی تراب هم شناخته می‌شود از نمونه‌های موفق اعمال کاربری تطبیق‌پذیر (adaptive re-use) در شهر یزد است. در این نوشته به روش توصیفی و با ارائه‌ی جزئیات طرح مرمتی این بنا، به معرفی خانه‌ی تراب پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: استفاده‌ی مجدد، خانه‌ی سیگاری، خانه‌ی تراب، سازگاری

Compatibilizing architectural form and function in restoration

Case study: Torab (Sigari) house

- Mona Kordi
- MohammadHossein Dehghani

Abstract

Central regions, primarily deserts in Iran can be considered as the field of buildings compatible with the weather conditions, and are recognizable source of inspiration for architects. As a result, these regions are filled with known and unknown cultural textures some of which, nowadays, has been reused. Recognized as world heritage center in 2017 by UNESCO, Yazd is considered as one of mentioned cultural textures, based on its numerous historical buildings which are typically residential. As occupants' needs are altered, changes should be made in order to protect these houses from being abandoned and destroyed. In this paper, Akhavan Sigari's house, known by Torab's house, located in Yazd will be studied as an adaptive re-use case in which all the changes are happened through the bases of "compatible use" theory. According to this, least amount of cultural transitions will happen through the usage of building and all the constructions are reversible to the original frame. This research will study the particularities of preservation of Torab's house through explaining its compatible use characteristics.

Keywords: Adaptive Reuse, Sigari House, Torab House, Compatibly

۱- نویسنده مسئول: مونا کردی، کارشناس ارشد مرمت ابنیه و بافت‌های تاریخی، دانشگاه تهران، Mona.kordi68@ut.ac.ir

مقدمه

در طی دهه‌های گذشته بافت‌های تاریخی در شهرهای مختلف ایران همواره با مشکلاتی از جمله مهاجرت افراد بومی و در نتیجه متروکه شدن بناها روبرو بوده است. یکی از عوامل مؤثر در مسئله مهاجرت، تغییر در شیوه‌ی زندگی افراد و افزایش تمایل به زندگی به شیوه‌ی مدرن است. با توجه به مطرح شدن موضوعات اقتصادی و فرسودگی این ابنیه، تخریب گسترده‌ی بافت‌های اصطلاحاً فرسوده در کشور، گسترش یافته است. برای رفع این مشکل، سوددهی ساختمان‌های قدیمی به گونه‌ای که از اتهام بلااستفادگی، ناامن کردن بافت‌ها و اشغال سرانه‌ی فضایی بر حذر باشند، ضروری به نظر می‌رسد. در حال حاضر برخی از این خانه‌ها به عنوان هتل، رستوران، اقامتگاه، موزه و ... مورد استفاده قرار گرفته‌اند و همچنین در مواردی کاربری اصلی آن‌ها یعنی «سکونت» در آن‌ها تداوم یافته است. با تعمیم این رویکرد یعنی تداوم حیات و سکونت در این خانه‌ها می‌توان بافت دربرگیرنده‌ی این بناها را زنده و پویا کرد.

همچنین علاوه بر آن ساختمان‌های اما در استفاده مجدد از بناهای تاریخی باید کاربری جدید با کالبد بنا سازگاری داشته باشد همان‌طور که در همه‌ی اسناد بین‌المللی و همچنین نظرات اکثر نظریه‌پردازان در زمینه‌ی استفاده‌ی مجدد از ساختارهای تاریخی، بر لزوم کاربری سازگار با کالبد بنا تأکید شده است، چرا که با کمترین میزان تغییر و مداخله می‌توان بناها را مورد استفاده مجدد قرار داد و آنچه در گذشته بوده‌اند را باز معرفی کرد (Douglas, 2012: 3; Yildirim & Turan, 2006: 6). در بافت تاریخی شهر یزد به این دلیل که بسیاری از خانه‌ها از نظر استحکام در وضعیت خوبی به سر می‌برند، پتانسیل بالایی برای استفاده مجدد از این بناها وجود دارد و خوشبختانه تا امروز شماری از خانه‌های این بافت تغییر کاربری یافته‌اند و از خطر تخریب به دور بوده‌اند. یکی از این خانه‌ها، خانه‌ی سیگاری است که متعلق به دوره‌ی قاجار است و امروزه به عنوان یک اقامتگاه بومگردی مورد استفاده قرار گرفته است.

در این پژوهش، با روش کیفی و به شیوه کتابخانه‌ای، اسناد و مدارک مدون جهانی مرتبط با استفاده مجدد، اهمیت و جایگاه این

موضوع مورد بررسی قرار گرفته است که با توجه به مبانی مطرح شده، با بیانی توصیفی و از طریق مشاهده و بررسی‌های میدانی؛ نمونه موردی، خانه سیگاری، به عنوان نمونه‌ای موفق در اعطای کاربری مجدد از نظر سازگاری کاربری و کالبدی پس از احیا معرفی شده است.

۱- مبانی نظری تحقیق

همانطور که گفته شد، کاربری که به بنا الحاق می‌شود باید کاربری سازگار با کالبد بنا باشد. کاربری سازگار^۲ به مفهوم استفاده‌ای است که به اعتبار فرهنگی یک مکان احترام گذارد و متضمن هیچ یا حداقل تأثیر شدیدی^۳ روی اعتبار فرهنگی آن باشد. یک استفاده بسیار مناسب نه تنها سازگار خواهد بود بلکه بر درک بهتر اهمیت فرهنگی یک مکان تاریخی تأثیرگذار خواهد بود (Burra Charter, 2013; Yildirim & Turan, 2012). و اهمیت و یکپارچگی یک بنای تاریخی می‌تواند در اثر یک طراحی تطبیقی نامناسب تهدید شود. پس استفاده جدید باید یک استفاده سازگار با بنا باشد (H.K Yung & H.W Chan, 2012). از دیدگاه کینکید؛ سازگاری برای استفاده مجدد به دو نوع اساسی قابل تقسیم است. اول، تغییرات از یک نوع استفاده به نوع دیگر، به عنوان مثال از تجاری به استفاده مسکونی. دوم، تغییرات در استفاده از نوع مشابه، به عنوان مثال تقسیم توسعه تجاری به تعدادی از واحدهای اداری جداگانه (Kincaid, 2002). علاوه بر این در منشور بورا کاربری سازگار را کاربری می‌داند که دربرگیرنده حداقل تغییرات در ساختار و کاربری باشد؛ باید به پیوستگی‌ها و مفاهیم احترام گذارد؛ و جایی که مناسب باشد باید اعمالی که به اعتبار فرهنگی مکان کمک می‌کند، تداوم یابد (Burra) به طور کلی در پروژه‌های استفاده مجدد، عملکرد جدید ساختمان باید از نظر اجتماعی و فرهنگی پایدار باشد و با نیازهای منطقه منطبق باشد و برای کاربران مزایای فرهنگی و اجتماعی داشته باشد. چراکه یک کاربری موفق می‌تواند شرایط کیفی زندگی را در یک منطقه بالا ببرد (Misirlisory & Gunce, 2016). مناسب‌ترین استفاده مجدد، احیا یا پذیرفتن کاربری مرسوم یک بنا است. اما در برخی موارد استفاده‌ی مناسب به دلیل ناکارآمدی اقتصادی برای کارفرما قابل اجرا نیست (Yildirim & Turan, 2012: 3).

2- Compatible Use

3- Impact

۲- معرفی خانهای سیگاری

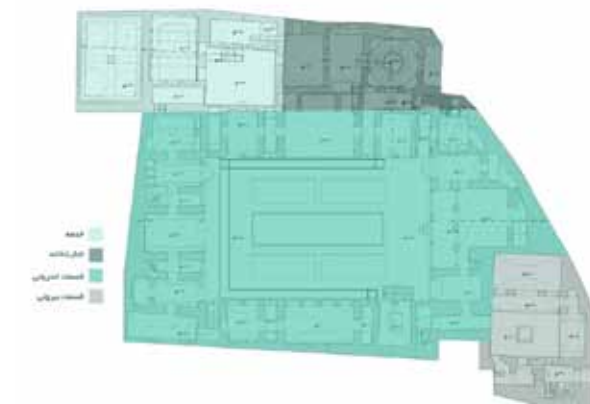
خانهای سیگاری در محله‌ی گازرگاه شهر تاریخی یزد قرار دارد و از خیابان امام خمینی، کوچه‌ی شهید پاک‌نژاد قابل دسترسی است. خانهای سیگاری تنها از یک طرف در مجاورت کوچه قرار می‌گیرد و از سه جهت دیگر توسط سه خانه احاطه شده است. بر اساس گزارش‌های موجود در سازمان میراث فرهنگی این خانه در دوره‌ی قاجار ساخته شده و بخش‌های اندکی هم در

دوره‌ی پهلوی به آن اضافه شده است. این بنا دارای دو ورودی از کوچه‌ی شهید پاک‌نژاد است (ورودی اصلی و فرعی) که در دورترین فاصله‌ی ممکن از هم قرار گرفته‌اند و چهار حیاط دارد که این چهار حیاط شامل حیاط بیرونی، حیاط اندرونی، حیاط کار یا تجارت‌خانه و حیاط خدمه یا خدماتی است. (تصویر ۱) در این خانه، مانند اغلب خانه‌های یزد، فضاها در اطراف حیاط قرار گرفته‌اند و حیاط به عنوان عنصر مرکزی، آن‌ها را به هم پیوند داده است (خوبی، ۱۳۸۳: ۱۴).

تصویر ۲: پلان طبقه همکف بعد از احیا، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانهای تراب.

کارگاه بخش حیاط بیرونی که آسیب‌های جدی دیده بود، مرمت و در دوره‌های مختلف افرادی در آن سکونت داشته‌اند. از همان ابتدای خرید خانه تلاش‌های زیادی برای ثبت اثر در فهرست آثار ملی صورت گرفته بود. این خانه در سال ۱۳۷۶ در میراث فرهنگی به ثبت رسید و جزء آثار ملی شناخته شد. تا سال ۱۳۷۵ کارگاه مرمتی خانه سیگاری دایر بوده است و بعد از آن به مدت ۲ سال کار مرمت متوقف شده و مجدداً از مهر ۱۳۷۸ کارگاه شروع به کار نموده است. این خانه از اردیبهشت ۱۳۸۸ تا بهمن ۱۳۹۰ از طریق دکتر فرحزا (استاد دانشکده‌ی هنر و معماری یزد) به نمایندگی دکتر جدی به تعدادی از دانشجویان دانشکده هنر و معماری اجازه داده شد. در این مدت کلاس‌های مختلف درسی و برخی جلسات پرسش و پاسخ نیز در این خانه برگزار شده است. در تیرماه ۱۳۹۰ خانه توسط آقایان سیدناصر رضوی و سیدهادی رضوی به منظور ایجاد فضایی برای تجربه‌ی زندگی ایرانی از مالکان آن خریداری و در ۱۳۹۰/۹/۷ کارگاه مرمت در آن دایر شد و تا تاریخ ۱۳۹۲/۰۲/۱۰ ادامه داشت. کارگاه دوم در تاریخ ۱۳۹۲/۱۲/۱۰ شروع به کار کرد و تاکنون ادامه دارد (رضوی؛ جدی، ۱۳۹۰: ۱۱). در سال ۱۳۹۳ بخشی از خانهای سیگاری با عملکرد اقامتگاه

تصویر ۱: پلان طبقه‌ی همکف قبل از احیا، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانهای تراب.

در دوره‌ی پهلوی اول این بنا به مدرسه تغییر کاربری داده است و تقریباً از سال ۱۳۰۰ شمسی به مدت ۲۰ سال به نام مدرسه تدین و به مدیریت آقا سید هاشم فقیهی یکی از مدارس مهم شهر یزد به شمار می‌رفته است. بعد از این دوران، بنا توسط آقای اخوان سیگاری خریداری شده و به مدت ۵۰ سال در اختیار خاندان سیگاری (مرحوم آقای حاج عبدالحسین سیگاری) بوده است. آقای سیگاری بعد از خریداری بنا، تغییراتی در آن به وجود می‌آورد که از آن جمله ساختمان دفتر کار در اندرونی و تبدیل ۵ دری به ۴ دری است. این بنا مدتی بدون سکنه بوده است و به همین دلیل هم آسیب‌های زیادی دیده است. تا اینکه در آبان ماه سال ۱۳۷۳ هجری شمسی توسط تنی چند از اساتید دانشکده‌ی معماری شهید بهشتی به نام‌های: دکتر احمد اصغریان جدی، دکتر فرهاد فخراری تهرانی، آقای بهرام قدیری و حسن رضایی نوری به منظور احیا، از وراثت مرحوم سیگاری (آقای صادق اخوان سیگاری یزد، خانم اشرف اخوان سیگاری یزد و وراثت مرحوم علی محمد سیگاری یزد) خریداری شد. مطابق اسناد موجود، مرمت آن نیز بلافاصله بعد از خرید ملک شروع شده است. بعد از خریداری بنا به منظور حفاظت و جلوگیری از آسیب بیشتر و همچنین رسیدگی به

بومگردی شروع به فعالیت کرد و با اتمام عملیات مرمتی در سال ۱۳۹۵، قسمت اعظم بنا به عنوان اقامتگاه بومگردی با عنوان خانه‌ی تراب و بخشی به عنوان محل سکونت مالک فعلی بنا، مورد استفاده قرار گرفته است (تصویر ۲).

۲-۱- معرفی فضاها و بخش‌های بنا

۲-۱-۱- حیاط بیرونی

با چرخشی ۹۰ درجه به سمت راست از راهروی ورودی فرعی به حیاط اندرونی وارد می‌شویم. در جبهه‌ی شرقی بنا یک اتاق سه‌دردی قرار دارد و در مقابل آن ایوان کم‌عرضی قرار دارد که پیش از این رواق بوده است. که بعدها ضمن عقب‌نشینی بسته شده و اکنون دارای سه در می‌باشد. (تصویر ۳) در جبهه‌ی جنوبی بنا تالار کوچکی وجود دارد که قبلاً بادگیری در گوشه آن وجود داشته ولی در حال حاضر مسدود شده است. در سمت غربی حیاط دو در وجود دارد که یکی به زیرزمین (زیرزمین نارنج) و دیگری به یک سرویس بهداشتی کوچک راه دارد. در ضلع شمالی حیاط راهرویی که حیاط بیرونی را به حیاط اندرونی متصل می‌نماید، وجود دارد. در انتهای همین راهرو پله‌ای وجود دارد که ما را به اتاق سه‌دردی روی راهرو می‌رساند. در میان حیاط بیرونی، نورگیر مربع شکلی واقع شده است که نور زیرزمین را تأمین می‌کند.

تصویر ۳: حیاط بیرونی بعد از مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

۲-۱-۲- حیاط اندرونی

حیاط اصلی یا اندرونی به صورت مستطیل کشیده‌ای است که حوض بزرگی با پنج فواره در میان دارد و باغچه‌ها در اطراف آن قرار دارند. در ضلع شرقی حیاط تالار بزرگی که «تالار بادگیر» نامیده می‌شود و پیش از این یک اتاق پنج‌دردی به جای آن بوده است. در دو سمت تالار اتاق‌های دودری و راهروهای دسترسی به اتاق‌ها واقع شده‌اند. راهروی سمت راست تالار به ورودی اصلی بنا، مطبخ و طویله دسترسی دارد. در گوشه‌ی جنوب‌شرقی حیاط اصلی سرویس‌های بهداشتی قرار دارند که در ترازوی پایین‌تر از حیاط واقع شده‌اند. در گوشه‌ی شمال شرقی حیاط اصلی راهرویی است که به حیاط خدمه می‌رسد. روی همین راهرو اتاقی قرار دارد که پستوی اتاق دودری ضلع شرقی حیاط اصلی می‌باشد.

در ضلع شمالی اتاقی سه‌دردی در میانه‌ی نما قرار گرفته که گویا در گذشته ارسی داشته است. در دو سمت آن راهروهای دسترسی قرار گرفته‌اند که در انتها به اتاق‌هایی می‌رسند که با یک در به حیاط و با در دیگر به اتاق‌هایی به نام «تاریکخانه» متصل‌اند در روی همین اتاق‌ها گوشواره‌ها قرار دارند که دسترسی آن‌ها از طریق پله‌هایی است که در انتهای راهروها تعبیه شده‌اند. در زیر اتاق ارسی زیرزمینی وجود دارد که از طریق پله‌هایی از گوشه‌ی همین جبهه می‌توان بدان‌ها رسید. در زیر اتاق تاریکخانه‌ی غربی دفينه‌ای قرار گرفته که پله‌های دسترسی آن در انتهای اتاق قرار گرفته است. این اتاق به وسیله‌ی دو نورگیری که با مرمر پوشیده شده است روشن می‌گردد. پیش از این در انتهای اتاق یک نیم‌طبقه‌ی الحاقی وجود داشته که اکنون تخریب گردیده است. اتاق تاریکخانه‌ی شرقی نیز دارای یک نورگیر مرمری است. این اتاق با توجه به طاقچه‌های بزرگی که دارد، احتمالاً به‌عنوان انبار استفاده می‌شده است. دفينه‌ی دیگری هم در گوشه‌ی تاریکخانه‌ی شرقی وجود دارد که برای حفظ اموال باارزش یا حفظ جان افراد مورد استفاده بوده است. در این اتاق پلکانی وجود دارد که ما را به اتاقی کم‌عرض و کشیده می‌رساند که پنجره‌ی آن رو به حیاط خدمه باز می‌شود.

در میان ضلع غربی حیاط اصلی یک اتاق با چهار در و با تابش‌بندهای قفقازی قرار دارد که در گذشته پنج‌دردی بوده است. در کنار این اتاق دو راهرو و دو اتاق دو دری قرار گرفته که پیش از

دوم نما اتاق پهلوی است که در قسمت انتهایی آن اتاق بادگیر واقع شده است. در دو سمت اتاق پهلوی اتاق‌های خورشیدی قرار گرفته است. هر دو اتاق در قدیم دارای یک نیم‌طبقه بوده که در حال حاضر یکی از آن‌ها خراب شده است. مسیر دسترسی به نیم‌طبقه از راهرویی است که اتاق پهلوی را به اتاق خورشیدی متصل می‌کند.

این سهدری بوده است. این اتاق‌ها نیز دارای تابش‌بندهای قفقازی هستند. اتاق دو دری جنوبی در حال حاضر به عنوان منبع آب استفاده می‌شود و درهای آن مسدود شده است. ضلع جنوبی ایوان کوچکی با ستون‌های پهلوی در میان دارد. در این ضلع نما در میانه دو لایه می‌شود و فرورفتگی دارد. در لایه‌ی

تصاویر ۴ و ۵: حیاط اندرونی قبل از مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

تصویر ۶: حیاط اندرونی در حین مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

اتاق خدمه قرار دارد که به اتاق تجارتخانه‌ی سیگاری راه دارد. در گوشه شرقی حیاط خدمه یک پله‌ی زیرزمینی وجود دارد که به اتاق قند و سرداب راه دارد. در ضلع جنوبی حیاط خدمه راهرویی است که به طویله‌ای که در زیر ورودی اصلی قرار دارد، می‌رسد. این طویله با یک کانال عمودی با ورودی اصلی مرتبط است. ادامه‌ی این مسیر ما را به حیاط اصلی می‌رساند.

۲-۱-۳- حیاط خدمه

در گوشه‌ی شمال غربی حیاط اندرونی راهرویی شیب‌دار است که ما را به حیاط خدمه که در ترازوی پایین‌تر از حیاط اصلی است، می‌رساند. در ضلع جنوبی این حیاط، مطبخ اصلی و در ضلع شمالی انبار آذوقه قرار گرفته است. در ضلع شرقی، انبار خدمه و روی آن

تصویر ۷: حیاط خدمه بعد از مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

بوده و آقای سیگاری از آن به‌عنوان اتاق کار استفاده می‌کرده و همان‌گونه که ذکر شد، با دری به اتاق خدمه راه دارد. در اضلاع دیگر حیاط هیچ فضای دیگری وجود ندارد، جز پله‌ای که ما را به پشت‌بام می‌رساند.

۴-۱-۲- حیاط تجارخانه

ورودی دوم خانه‌ی سیگاری به یک هشتی می‌رسد که سقف آن به صورت کاربندی است. درست در مقابل ورودی، در دیگری وجود دارد که ما را به حیاط تجارخانه می‌رساند. در جبهه‌ی شمالی این حیاط یک اتاق سه‌دری قرار دارد که قبلاً پنج‌دری

تصویر ۸: حیاط تجارخانه در حین مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

تصویر ۹: اتاق قسمت بومگردی بعد از مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

تصویر ۱۰: زیرزمین حیاط بیرونی بعد از مرمت، مأخذ: گروه احیا و مرمت خانه‌ی تراب.

نتیجه‌گیری

کاربری پیشین آن که خود نیز خانه بوده، سازگار است. البته مفهوم برگشت‌پذیری و دخالت حداقلی در طرح بنا، در بحث این نوشته نمی‌گنجد و هدف صرفاً تبیین راهکارهای موفقیت بنا پس از اعمال کاربری جدید و همساز است. چنانکه در توصیف بخش‌های مختلف بنا گفته شد، خانه‌ی اخوان سیگاری با اعمال کاربری‌های نوف مطابق اسلاف پیشینشان و با پیش‌بینی نیازهای انسان امروز، تغییر کرده و مورد بهره‌برداری واقع شده است. هدف مالکان بنا ایجاد فضایی برای تجربه‌ی زندگی ایرانی بوده است. مسلماً این هدف زمانی به تمامی محقق می‌شود که کاربری مستقر در بنا، نزدیکی بیشتری با کاربری اصلی بنا داشته باشد. مالکان و برنامه‌ریزان خانه‌ی سیگاری با تبدیل آن به اقامتگاه بومگردی تا حد زیادی به این هدف نائل آمده‌اند.

بافت و مراکز تاریخی و فرهنگی شهرهای ایران مملو از بناهای ارزشمندی است که متأسفانه به دلیل عدم توجه کافی نهادهای مردم و مسئولین، در حال فرسودگی و زوال روزافزون هستند. آنچه بدیهی است به دلیل بزرگی نسبت استفاده‌کنندگان از مسکن در قیاس با سایر کاربری‌ها، بخش قابل توجهی از این بافت‌های تاریخی، خانه‌ها هستند. امروزه تعدادی از این خانه‌ها تغییر کاربری داده و بسیاری از آن‌ها تبدیل به هتل، رستوران و موزه شده‌اند.

به نظر می‌رسد چنان‌که گفته شد یکی از دلایل موفقیت پروژه‌ی احیای خانه سیگاری، رعایت همین نکته است. در تغییراتی که در این بنا اعمال شده است کاربری اعطا شده به بنا با کالبد آن و

منابع

- خوبی، حمیدرضا (۱۳۸۳)، گنجنامه فرهنگ آثار معماری اسلامی ایران؛ جلد ۱۴، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
- رضوی، هادی؛ اصغریان جدی، احمد (۱۳۹۰)، طرح مرمت و احیای خانه‌ی تراب، آرشیو شرکت خانه‌ی تراب.
- A.Bullen, Peter and Peter E.D. love. (2011). «Adaptive reuse of heritage buildings.» . Emerald, no. 5.
- Cercleux, Andreea-Loreta and Florentina-Cristina Merciu. (2011). «Models of technical and industrial heritage re-use in Romania.» . Bucharest.
- Douglas, James. (2006). Second edition. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- H.K yung, Esther and Edwin H.W Chan. 2012. «Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: Towards the goals of sustainable, low carbon cities.» . Habitat International. Habitat International, no. 36.
- Kincaid, David. (2002). Adapting Building for Changing Uses, Guidelines for change of use refurbishment. london: Spon Press.
- Krejczisz, Claire Alana. (2012). The craft of conservation: ENHANCING NEW ZEALAND'S INDUSTRIAL HERITAGE THROUGH ADAPTIVE REUSE. Victoria University of Wellington, School of Architecture.
- Mısırlısoy, Damla and Kağan Günc, e. 2016. «Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach.» . Sustainable Cities and Society. Sustainable Cities and Society, no. 26.
- The Burra Charter, The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance ,)2013(.
- Yildirim, Mucahit and Gizem Turan. (2012). Sustainable development in historic areas: Adaptive reuse challenges in traditional houses in Sanliurfa, Turkey. Habitat International. no. 36.

بررسی میزان توجه به ارزش‌ها و اصالت بناهای تاریخی در زمان مرمت و بهره‌برداری (نمونه موردی: باغ فین - کاشان)

نویسندگان

• مهسا نیکوفرد، کارشناسی معماری، دانشگاه تهران، mahsa.nikoufard@ut.ac.ir
• آنیا خدابخشیان، کارشناسی معماری، دانشگاه تهران، ania.khodabakhsh@ut.ac.ir

چکیده

کاشان، مهد تاریخ و اصالت ایرانی و ارزش‌های غنی معماری ایرانی است. شهری پر از بناهای تاریخی که هر یک به تنهایی نماینده قابلی برای معماری ایرانی می‌توانند باشند. این شهر به لطف دارا بودن تعداد زیادی از بناهای فاخر، به خصوص باغ فین، یکی از قطب‌های گردشگری کشور به حساب می‌آید. ولی پتانسیل موجود در این مجموعه امکان ایجاد ارزش اقتصادی - فرهنگی بسیار بیشتری را فراهم می‌آورد که متأسفانه شاهد آن نیستیم. از این رو در این پژوهش تلاش شده است تا با مطالعات دقیق میدانی و کتابخانه‌ای و نیز در نتیجه گفتگو با افراد محلی، یک گزارش تحلیلی از وضع موجود منطقه، با تأکید بر بناهای واقع در باغ فین، تهیه شود و علت چنین ناکارآمدی‌هایی ریشه‌یابی شود. در ادامه تحلیل وضع موجود، یک بررسی تطبیقی میان اسناد تاریخی و آنچه امروزه از این میراث بر جای مانده صورت پذیرفت تا بسیاری از نقاطی که در طول دوران حیات مجموعه صدمه دیده‌اند، عیان شوند. این آسیب‌ها که شامل آسیب‌های طبیعی و غیرطبیعی می‌باشند، طی بررسی‌های آسیب‌شناسی در دسته‌های مجزا جای گرفتند و به بررسی منشأ و علت هر یک پرداخته شد. همچنین نتایج مطالعات حاکی از تلاش‌هایی برای مرمت و بهسازی بناها در طی سالیان گذشته است که با وجود همت عده زیادی از مسئولین، بسیاری از آن‌ها ناکارا بوده و با اصول معماری و مرمتی کلی بناها ناهماهنگ می‌باشند. این مرمت‌ها در بسیاری از موارد علاوه بر تهدید کالبد فیزیکی و تداوم حیات مجموعه، اصالت و ارزش‌های معماری - تاریخی بناها را نیز زیر سؤال می‌برند که زیان‌های غیرقابل جبرانی را به دنبال آورده‌اند. همچنین باغ فین چندین ویژگی خاص و منحصر به فرد دارد، از جمله سیستم آبرسانی حوض جوش و طرح کاشت گیاهان، که به صورت مجزا و دقیق‌تر به آن‌ها پرداخته شده است. و در انتها نتیجه‌گیری بر مبنای بحث‌های مطرح شده در راستای ریشه‌یابی عواملی که اصالت و ارزش این بنا فاخر تاریخی را تهدید می‌کنند تدوین شده است.

کلیدواژه‌ها: اصالت و ارزش، بنای تاریخی، باغ فین، کاشان، مرمت، ریشه‌یابی

Study of the attention to the values and authenticity of historical monuments at the time of restoration and operation (Case Study: Fin Garden-Kashan)

- Mahsa Nikoufard
- Ania Khodabakhshian

Abstract

Kashan is the motherland of Iranian authenticity and history and rich values of Iranian architecture. A city full of historical buildings, each of which can be a proper representative of Iranian architecture. This city is considered as one of the country's tourism poles thanks to its huge number of beautiful buildings, especially "Fin" Garden. But the potential in this setup allows us to create much more economic-cultural value, which is unfortunately not happening. Therefore, in this study, an analytical report was prepared of the current status of the region, with an emphasis on the buildings in "Fin" Garden. Thus, with library and field studies and as a result of interviews with local people, the main causes of such an inefficiency were determined. In the further analysis of the status quo, a comparative study was made between the historical documents and the present inheritance, so that many of the parts that were damaged during the life cycle of the complex, were determined. These injuries, including natural and abnormal injuries, were placed in separate groups during the pathological studies and sources and causes of each were examined. Also, the results of studies indicate efforts to restoration and revitalization of the buildings over the past years. But despite the efforts of the experts, many of them are inefficient and incompatible with the architectural principles and the overall construction of the buildings. In many cases, in addition to physical threats to the survival of the collections, these repairs also threaten the originality and architectural values of the buildings, which have led to irreparable losses. Also, "Fin" Garden has several unique features, including a dynamic watering system and a landscape plan that are addressed individually and more precisely in this paper. Finally, the conclusion is drawn from the topics included in this paper, with an aim of determining the factors that threaten the authenticity and value of this historical monument.

Keywords: authenticity and value, historical monument, Fin Garden, Kashan, Restoration, Routing

۱- نویسنده مسئول: مهسا نیکوفرد، کارشناسی معماری، دانشگاه تهران، mahsa.nikoufard@ut.ac.ir

مقدمه

ارزش یکی از عوامل تعیین کننده اعتبار و اهمیت در مباحث ویژه مرتبط با علم حفاظت است (Mason et al., 2002; Matero, 2000)، که در توسعه سیاست‌های حفاظتی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند و به طور کلی هر فعالیت حفاظتی زمانی صورت می‌گیرد که شیء یا مکانی ارزشمند باشد و از این رو تصمیم‌گیری درباره درمان و مداخله در اثر پیرو این ارزش است (Mason et al., 2002: 32). امروزه تمام فعالیت‌های حفاظتی زمانی موفق به نظر خواهد رسید که بتوانند ارزش‌ها را حفظ کنند (Hazen, 2009: 169). در سند نارا، در بحث ارزش در حفاظت مطرح می‌گردد که اصالت می‌تواند معیارهای ارزشی را برای داوران در مورد بیشتر محوطه‌های تاریخی مطرح کند (Nara Charter, 1994). بنابراین مفهوم اصالت در ارتباط مستقیم با ارزش‌ها قرار دارد. اصالت فی‌نفسه ارزش نیست و تنها جنبه‌ای اساسی از جلوه‌های گوناگون دیگر ارزش‌های بنیادین میراث فرهنگی به شمار می‌رود (Stov-el, 1995). اصالت به مثابه انتقال‌دهنده‌ی ارزش‌ها و بعد معنایی میراث فرهنگی و مؤلفه‌ای کلیدی در فرآیند حفاظت به شمار می‌آید. (فدائی‌نژاد؛ عشرتی، ۱۳۹۳: ۸۶) پس از ثبت باغ فین در فهرست جهانی یونسکو گزارشی از باغ‌های ایرانی و معیارهای گزینش آن‌ها از سوی همین سازمان منتشر شد. در ذیل بخش "ارزش جهانی برجسته، تمامیت و اصالت"، به ارزشمند بودند و اصالت این مجموعه اشاره شده است، "باغ ایرانی شامل تعدادی کافی از باغ‌ها از سراسر ایران است و هر باغ شامل عناصر کافی برای موافقت با بیان ارزش جهانی برجسته در این مجموعه است. باغ ایرانی، از طریق اجزایش، در کنار پیوستگی با مدل هندسی اولیه‌اش یعنی چهارباغ، در کنار تکامل جامعه ایرانی توسعه یافته است. پاسارگاد و باغ عباس‌آباد را می‌توان به عنوان چشم‌اندازهای فسیلی بازخوانی کرد، در حالی که ۷ باغ دیگر نقش فعال خود را در زمینه فیزیکی و اجتماعی‌شان حفظ کرده‌اند." (UNESCO, The Persian Garden No.1372, 2011).

با توجه به کمبود منابع و مآخذی که تصویری کم‌وبیش روشن از گذشته و پیشینه تاریخی باغ ترسیم نمایند، تنها می‌توان مطمئن بود که پیش از دوران صفویه به دلیل خوش آب‌وهوا بودن منطقه فین باغ‌هایی در آنجا وجود داشته و چشمه‌ی سلیمانیه به آن‌ها رونق می‌بخشیده است. طبق منابع تاریخی در دوران صفویه این منطقه مورد توجه پادشاهان قرار می‌گیرد و تفرجگاه آن‌ها می‌باشد

(جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۳۶). در اواخر سلطنت شاه طهماسب اول، در سال ۹۸۲ ه.ق زلزله‌ی سختی ناحیه‌ی فین را می‌لرزاند. در دوره‌ی سلطنت شاه‌عباس اول باغ فین دوباره برپا می‌شود و رونق می‌گیرد (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۳۸). به تدریج بناهای باغ فین یکی پس از دیگری شکل می‌گیرند و این مجموعه‌ی ارزشمند تکمیل می‌شود. در سال ۱۲۵۸ هجری قمری پس از پایان یافتن جنگ هرات محمدشاه به سوی کاشان حرکت کرده و چند روزی در باغشاه اقامت نمود. پس از محمدشاه قاجار و شاید دقیق‌تر اینکه پس از دوره مقارن سلطنت فتحعلی شاه باغ فین در حاشیه قرار گرفت (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۵۹). از آن زمان تاکنون اگرچه برای حفاظت و مرمت این باغ تلاش‌های بسیاری انجام گرفته است ولی باغ فین هرگز دیگر موقعیت اولیه خود را به عنوان کاخ بازیافت و امروزه تنها محل گردش و استراحت و بازدید مسافران و توریست‌های داخلی و خارجی است. بنابراین، برخی از قسمت‌های باغ متروک می‌شود، برخی قسمت‌های نامرتب اضافه شده و در کل نظام کلی مجموعه پس از آن برهم می‌خورد. فرضیه‌ی پژوهش بر این امر استوار است که توجه به اصالت و ارزش‌های بناهای تاریخی در زمان بهره‌برداری و مرمت و برنامه‌ریزی صحیح در این راستا، خطر نابودی میراث برجای مانده از نسل‌های پیشینمان را تا حدود زیادی برطرف خواهد کرد.

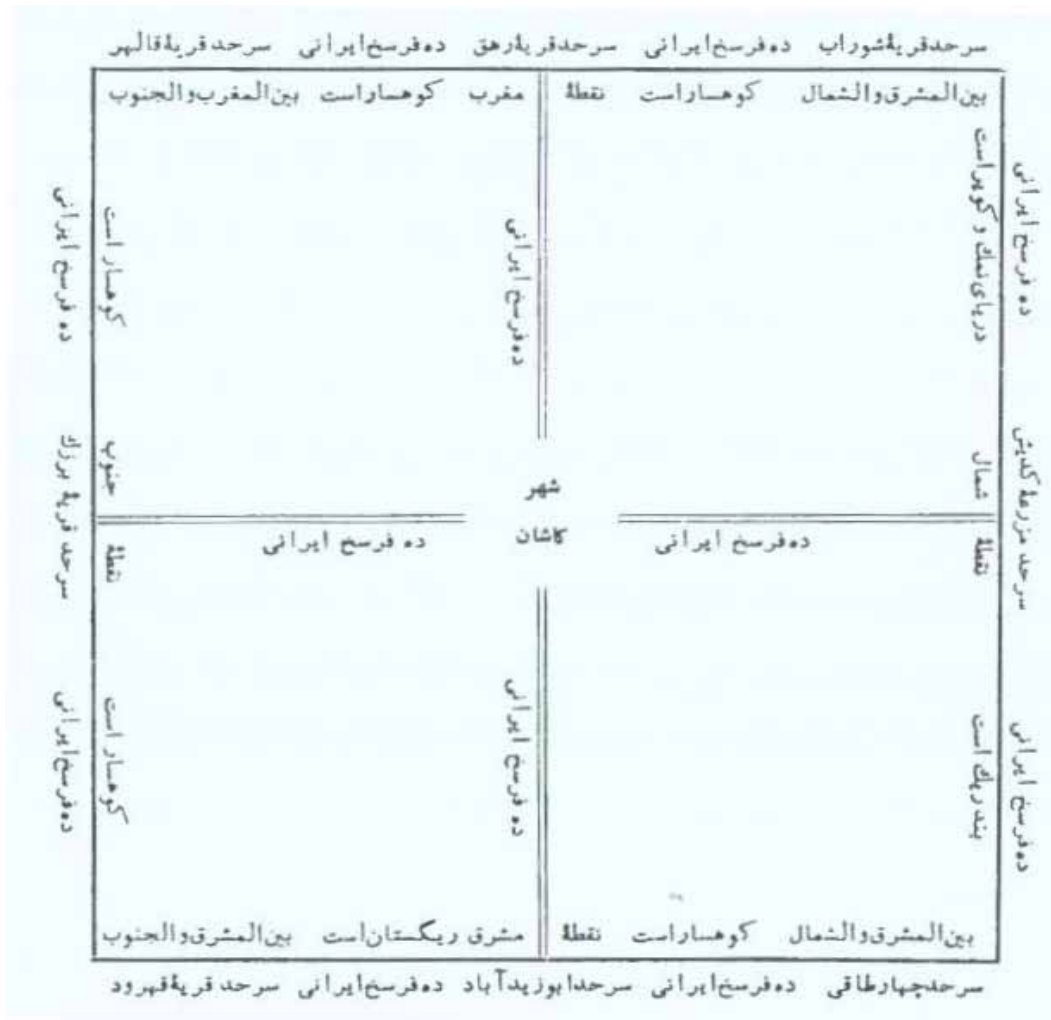
بر این اساس سؤالات پژوهش شامل موارد زیر می‌شود:

آیا در مرمت بناهای تاریخی دو مفهوم اصالت و ارزش مورد توجه قرار می‌گیرند؟ آسیب‌های انسانی تا چه میزان اصالت بناهای تاریخی را خدشه‌دار می‌کند؟ وضعیت بنای تاریخی باغ فین به عنوان بنایی اصیل و ارزشمند در حال حاضر چگونه است؟ و در نهایت هدف از این تحقیق کیفیت بخشیدن به مرمت و فرهنگ‌سازی در بهره‌برداری از بناهای اصیل و ارزشمند تاریخی می‌باشد. در راستای تحقیق و دستیابی به یک نگرش جامع در بیان و درک مسئله و رسیدن به هدف مورد نظر، نمونه‌ی باغ فین به عنوان نمونه‌ای از بناهایی که در ادوار مختلف دستخوش تحولات زیادی گشته است، در سه مرحله مورد بررسی قرار گرفت. این سه مرحله شامل شناخت مجموعه و بخش‌های مختلف آن، بررسی آسیب‌های وارده بر هر بخش و ارائه راهکارهایی جهت رفع آسیب‌های وارده بر اصالت و ارزش بنای تاریخی و در نهایت بررسی مرمت‌های صورت گرفته و طبقه‌بندی آن‌ها بر اساس سلسله‌مراتب و سال مرمت می‌باشد.

۱- جغرافیای شهری منطقه کاشان

سردسیر در نواحی کوهستانی می‌باشد (فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۱۲). اختلاف ارتفاع و دما جریان‌های ملایمی را به صورت نسیم روزانه از جانب دشت و نسیم شبانه از جانب کوهستان ایجاد می‌کند که به ترتیب در گرما و خشکی هوای روز و خنکی هوای شب مؤثرند (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۴). همچنین از نظر ناهمواری از ۳ منطقه ناحیه کوهستانی جلگه آبرفتی و نوار ریگ بلند تشکیل شده است (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۸).

شهر کاشان با مساحت ۲۱۰۰ هکتار، از توابع استان اصفهان بوده و از شمال به کویر و شهرستان قم، از جنوب به اصفهان، از شرق و شمال شرقی به دشت کویر، از جنوب شرقی به اردستان. از غرب به دلیجان و محلات و گلپایگان و از شمال غربی به جنوب شرقی به سلسله جبال کرکس مشرف است (فرخ‌یار، ۱۳۷۵، ۱۱). کاشان دارای آب‌وهوای گرم و خشک در قسمت جلگه و

تصویر ۱: حدود کاشان از کتاب «تاریخ کاشان» نوشته کلانتر، مأخذ: جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۸.

۱-۱- موقعیت جغرافیایی فین

خنک و در زمستان سرد می‌باشد (فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۲۸) باغ شاه فین تحت شماره ۲۲۸ در فهرست آثار ملی در تاریخ ۱۳۱۴/۹/۱۵ خورشیدی به ثبت رسید. همچنین این باغ در تاریخ ۱۳۹۰/۴/۶ در اجلاس سی و پنجم تحت شماره ۰۰۴ - ۱۳۷۲ همراه با هشت باغ تاریخی دیگر با عنوان باغ ایرانی به ثبت جهانی رسید.

منطقه فین در ۶ کیلومتری جنوب کاشان و دو کیلومتری شرق تپه‌های سیلک قرار دارد و به دو قسمت فین سفلی و علیا تقسیم می‌شود. فین بزرگ شامل ۱۴ محله و فین کوچک شامل ۱۷ محله است (فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۲۷). آب‌وهوای منطقه در تابستان

۱-۲- معرفی فضاها

سر در ورودی: ورود و خروج اصلی باغ شاه می‌باشد که در جبهه شرقی آن قرار داشته و دارای ساختمانی دو اشکوبه و مرتفع است. سردر ورودی به صورت مجزا دارای زیر فضاهایی است که در دو طبقه همکف و بالا به صورت قرینه بر روی هم قرار گرفته است.

تصویر ۲: سر در ورودی، مأخذ: URL1.

برج و بارو: عرصه و محدوده باغ شاه، درون برج و بارویی است که دورتادور فضاهای درونی باغ را فرا گرفته است. ترتیب قرارگیری برج‌ها به دور باروی مربع‌مستطیلی باغ نشان از تغییرات معماری و ساختمانی در باغ دارد که طی اعصار گذشته صورت گرفته است. الحاق فضای اصطبل بر چهار گوش باغ سبب افزودن دو برج دیگر شده که هم‌اکنون نیز با وجودی که آثاری از اصطبل وجود ندارد قابل رؤیت است.

حمام بزرگ: حمام بزرگ دارای فضاهایی چون بینه و سربینه (سردخانه)، میان‌در، توالت، اتاق نظافت، گرمخانه، خزینه، استخر و تیون می‌باشد. حمام بزرگ با دارا بودن فضاهایی چون استخر، گرمخانه و سردخانه مجلل به نسبت حمام کوچک، فنی‌تر و با عظمت‌تر است.

تصویر ۳: فضای داخلی حمام؛ مأخذ: URL2.

حمام کوچک: از دیگر الحاقات دوره فتحعلی‌شاهی، حمام کوچک در سمت شرقی حمام بزرگ صفوی است که با اسلوب قاجاری و کمی محقرتر بنا شده است. ترتیب فضائی، سردر ورودی، هشتی، بینه و سربینه، میان‌در، گرم‌خانه و خزینه در این حمام همچون دیگر حمام‌های قاجاری رعایت شده است و اسلوب سردر ورودی آن همچون خانه‌های قاجاری کاشان بنا شده است. تیون حمام کوچک با حمام بزرگ مشترک بوده و دسترسی آن نیز همچون گذشته از بیرون باغ می‌باشد.

شترگلوی شاه‌عباسی: قرارگیری بنای دو طبقه شترگلوی شاه‌عباسی در یک‌سوم غربی میان باغ سبب به وجود آمدن آبنماهای زیبایی در حوض و جوی روبرو و پشت آن شده است.

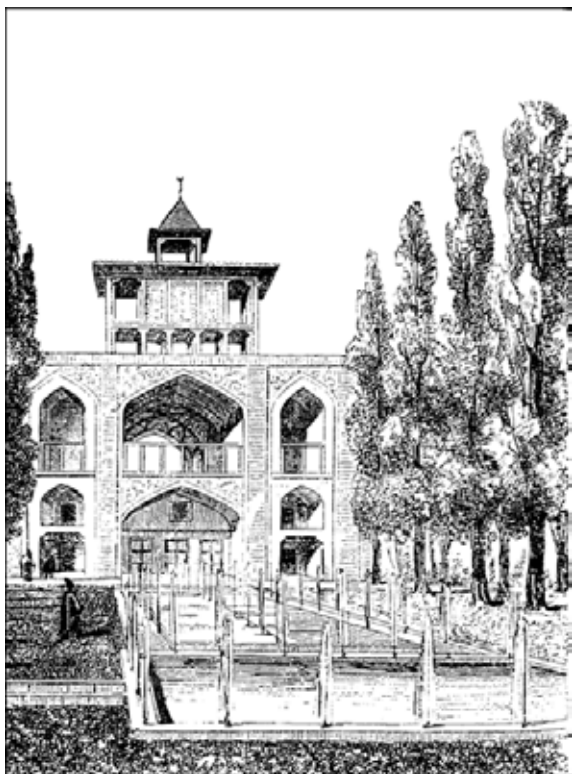
تصویر ۴: شترگلوی شاه‌عباسی؛ مأخذ: URL3.

صفه پیرامون مظهرخانه چشمه سلیمانیه: مظهر چشمه سلیمانیه به‌وسیله بنایی که با پلکان‌های عریض شمالی و جنوبی دسترسی دارد ساخته شده که طرفین شرقی و غربی آن به صورت سرپوشیده با ستون‌های سنگی و بنایی آجری درآمده است.

خلوت کریم‌خانی: ورودی این بنا از جبهه غربی و بیرونی باغ بوده که با گذر از هشتی به حیاط خلوت می‌رسد، در دو جبهه شمالی و جنوبی حیاط خلوت، شاه‌نشین و مهتابی جانمایی شده و در جبهه‌های شرقی و غربی، سهدری‌ها، اتاق‌ها و مطبخ بنا شده است. تالار ضلع شرقی: در سمت غربی حمام بزرگ، فضاهای الحاقی مربوط به دوران قاجار بنا شده که شاخص‌ترین آن‌ها، اتاق هفت‌دری با اتاق‌های گوشواره طرفین آن است که هم‌اکنون به عنوان کتابخانه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اما ماکسیم سیرو در کتاب کاروانسراهای ایران و ساختمان‌های کوچک میان راه‌ها، ضمن ارائه‌ی نقشه‌ای، آن را مربوط به اوایل قرن نوزدهم میلادی می‌داند. ماکسیم سیرو در این باره می‌نویسد: "... این اصطبل شامل حیاطی است که در آن آبخوری‌های سرپوشیده ساخته شده است". این اصطبل به مرور زمان دچار تخریب گردیده و هم‌اکنون از محل آن به عنوان پارکینگ گلخانه باغ فین استفاده می‌شود (فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۸۲).

کلاه‌فرنگی شترگلوئی شاه‌عباسی: بنای اولیه‌ی این کلاه‌فرنگی در سال ۱۰۵۰ قمری و بر روی بام کنونی شترگلوئی صفوی، در زمان شاه صفی (۱۰۵۲-۱۰۲۱ ه.ق) به صورت دو طبقه با چوب و آهن دستی ساخته شده بود. این بنا احتمالاً در زلزله سال ۱۱۹۲ قمری به کلی تخریب شده است. از تفاوت طرح ترسیم شده توسط بارون دوید در سال ۱۲۱۹ شمسی و طرحی که فلاندن در سفرنامه‌ی خود ارائه می‌کند چنین می‌توان نتیجه گرفت که بنای کلاه‌فرنگی در دوران قاجار با ترکیب و مصالح دیگری همچون چوب و تقریباً به شکل و شمایل اولیه تجدید بنا گردیده است. سرانجام این ساختمان در اواخر دوره‌ی قاجار به دست یاغیان محلی به کلی تخریب شده و تاکنون دیگر بازسازی نگردیده است (فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۸۸).

تصویر ۷: طرح شترگلوئی شاه‌عباسی و کلاه‌فرنگی روی آن که توسط اوژن فلاندن ترسیم شده است؛ مأخذ: فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۵۳.

تصویر ۵: تالار ضلع شرقی؛ مأخذ: URL 4.

شترگلو و خلوت‌های فتحعلی‌شاهی: شترگلو فتحعلی‌شاهی محل بیرون آمدن دوباره نهر سلیمانیه از چشمه زنانه است که پس از آن به حوض جوش و حوض صد فواره می‌ریزد. تالار منقش به تابلوهای نقاشی از شاهان و شاهزادگان قاجاری در پشت شترگلو، هنرنمایی دیگر دوران فتحعلی‌شاهی است. ترتیب و قرارگیری فضاهای الحاقی دوران فتحعلی‌شاهی در جبهه غربی باغ شاه سبب شده تا با تصرفات صورت گرفته برج جنوب غربی باغ شاه حذف شده و دیگر نیازی به استوار نگاهداشتن باروی غربی و جنوبی نباشد.

تصویر ۶: شترگلو و خلوت فتحعلی‌شاهی؛ مأخذ: URL 5.

شاه‌نشین: اتاق شاه‌نشین که توسط محمدشاه قاجار بنا شده است در مقابل حوض جوش و حوض دوازده فواره قرار دارد. من جمله فضاهای شاخص آن اتاق سهدری است که رو به حوض جوش باز می‌شود و دارای در چوبی گره چینی با شیشه‌های رنگی می‌باشد (واحد دفتر فنی اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کاشان).

۳-۱- بناهای تخریب شده

اصطبل: از اصطبل بزرگ که در جبهه‌ی شمال غربی باغ واقع گردیده بود، در منابع تاریخی ذکری به میان نیامده است.

۲- ویژگی‌های خاص اثر هنری

۱-۲- سیستم آبرسانی

سیستم آبرسانی شامل آب‌نماها، حوض‌ها، استخرها، جویبارها، آبشارها، آبگردان‌ها، فواره‌ها می‌باشد (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۹۱).

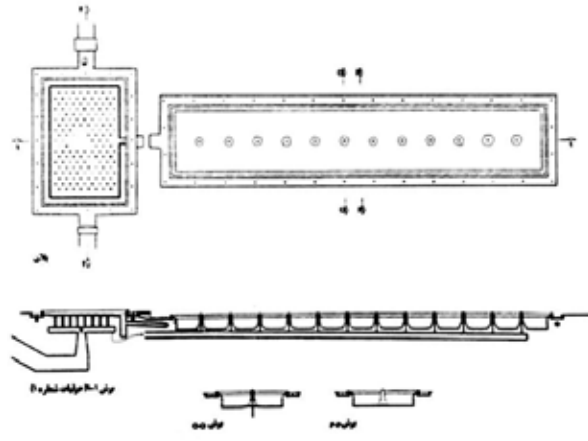
منبع اصلی آب: منبع اصلی آب چشمه‌ی سلیمانیه می‌باشد. آب پس از عبور از محل چشمه مردانه به چشمه زنانه و از آنجا داخل باغ می‌شود. آب این چشمه ابتدا در استخری در پشت باغ جمع می‌شود. اختلاف ارتفاع این استخر نسبت به سطح جوی‌ها، ایجاد فواره‌هایی را امکان‌پذیر کرده است که به روش ثقلی آب را به بالا پرتاب می‌کنند. آب حوض اصلی از دوازده چشمه داخل آن می‌جوشد که به آن حوض جوش گفته می‌شود. در کل ۱۶۰ حفره در حوض وجود دارد که هر حفره به‌منزله یک گل از قالی بوده و به این شکل عمل می‌کرده که اگر اولین حفره فواره بوده، دومین حفره آب را مکش می‌کرده است. ۸۰ حفره فواره و ۸۰ حفره مکش آب را انجام می‌داده است. چون ورود و خروج آب یکسان بوده آب از لب حوض سرریز نمی‌شده است (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۹۱).

۱. حوض مربع شکل میانه حوض خانه شترگلی عباسی (دوران صفویه): با بهره‌گیری از اختلاف ارتفاع و فشار ثقلی آب برای ایجاد فواره‌ها، آب چشمه به صورت مستقیم وارد حوض خانه می‌شود (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۹۲).

۲. انتهای محور اصلی و در مقابل اتاق شاه‌نشین و از داخل حوض جوش: شکل ورود آب به آن از طریق حفره‌های منظم و متعدد در کف حوض (۱۶۱ حفره) نوعی خاص از جوشش یکنواخت و توزیع شده در کف سطح زیرین را به وجود آورده و از فواره در اطراف محل ظهور آب استفاده شده است.

۳. حوض خانه یا شترگلی فتحعلی شاهی (دوران قاجار): آب از اطراف این حوض و از طریق چهار حفره به مسیر ای زیرین وارد می‌شود یا با حرکت در مسیر پنهان زیر جوی‌ها و فواره‌های چهارسوی حوض و فواره‌های در امتداد جوی را به کار اندازد. در چهار ضلع باغ چهار مسیر برای آبیاری در موازات حصارها

وجود دارد. در باغ فین از مسیرهای زیرزمینی، تنبوشه‌ها، شترگلوها، اتصالات خاص استفاده شده است (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۹۴).

تصویر ۸: پلان و مقطع حوض‌های محل مستقیم ورود آب به داخل باغ؛ مأخذ: جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۲۹۹.

از ویژگی‌های آب یکی میزان آن است که اصلاً بستگی به بارندگی سالیانه و فصل پر باران و کم باران ندارد و دبی آب همیشه ثابت است حتی در سال‌های خشک سالی این میزان تغییر نمی‌کند. دبی آب حدود ۳۶۰ لیتر در ثانیه است. دومین ویژگی آب دمای آن است که در طول سال ثابت و ۲۵ درجه سانتی‌گراد است. در زمستان که محیط سرد است آب گرم و در تابستان که محیط گرم است آب خنک به نظر می‌رسد.

در سیستم آبرسانی باغ از قانون اختلاف سطح و شیب طبیعی زمین استفاده شده است. اما در مورد فواره‌ها در زیر تمام جوی‌ها و دور تمام حوض‌ها در عمق یک متری زمین لوله‌هایی تعبیه شده به اسم تنبوشه که این لوله‌ها از جنس سفال بوده که از یک طرف به حوض‌های اصلی متصل‌اند و طرف دیگر آن در انتهای جوی مسدود است. آب از یک طرف وارد می‌شود و چون انتهای لوله مسدود است آب از فواره‌ها خارج می‌شود (فرخیار، ۱۳۷۵: ۱۰۳). چون سطح زمین شیب دارد برای اینکه فشار تقسیم شود قطر لوله را متفاوت ساخته‌اند. ابتدای لوله از انتهای آن قطورتر است به این ترتیب فشار تقسیم می‌شود و آب به یک میزان از فواره خارج می‌شود. ولی به علت مرمت غیراصولی سیستم آبرسانی، این روند طبیعی دچار اختلال شده و تعداد معدودی از فواره‌ها درست عمل می‌کنند.

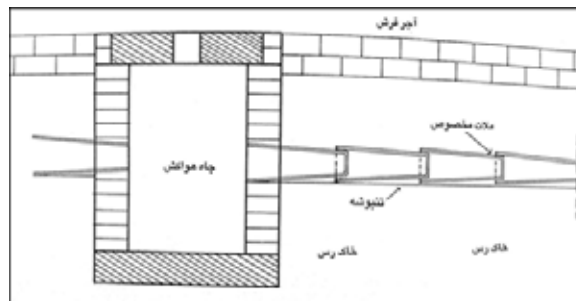
گردیده است. همچنین در محوطه‌سازی آن‌ها تقسیمات متقاطع و صلیب‌وار انجام گرفته و جوی‌ها و آب‌شیب‌ها و حوض‌ها در بین آن‌ها ساخته شده است (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۱۷۰).

به طور کلی باغ فین به لحاظ آبرسانی و باغ‌آرایی یکی از معدود باغ‌های سنتی ایران است که شکل اولیه خود را حفظ کرده و از لحاظ شکل باغچه‌بندی قابل مقایسه با اکثر باغ‌های سنتی خصوصاً باغ چهل‌ستون است که کوشک مرکزی در وسط و اطراف آن باغچه‌بندی‌های متعدد قرار گرفته است (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۱۷۱).

۳- آسیب‌شناسی بنا

یک بنای تاریخی بر اثر گذر زمان و تأثیر عوامل طبیعی و غیرطبیعی دچار فرسایش و زوال می‌شود و در صورتی که درصد درمان و رفع آسیب‌های وارده نباشیم به مرور، این اثر فرورپاشیده و محو خواهد شد. بنابراین ابتدا بایستی این عوامل شناخته شده و مورد بررسی قرار گیرد. در اینجا به بررسی آسیب‌های خارجی که به دو بخش عمده طبیعی و غیرطبیعی (محیط اطراف) تقسیم می‌شود پرداخته می‌شود که البته خسارات ناشی از عوامل غیرطبیعی درصد بیشتری را در برمی‌گیرد.

الف) عوامل طبیعی: برخی از عوامل طبیعی همچون زلزله غیرمترقبه هستند. با توجه به زلزله‌خیز بودن شهر کاشان این امکان وجود دارد که همانند حادثه‌ی زلزله‌ی سال ۱۱۹۲ هجری قمری، بنای باغ فین همچنان در معرض خطر باشد. اما برخی دیگر از عوامل طبیعی به طور مستمر در طول روز، ماه و فصول بر بنا آسیب رساننده و با روندی کند و آهسته، شالوده و کالبد بنا را تهدید و در نهایت منهدم می‌کنند. رطوبت (رطوبت صعودی، نفوذی، نزولی و شبانم)، فرسایش و زوال مواد و مصالح به کار رفته در ساختار و کالبد بنا، حرارت، سرما، یخبندان، انواع بادها، فرسایش و تخریب توسط گیاهان، عوامل بیولوژیکی و میکروبیولوژیکی و تغییر مکان و جابجایی لایه‌های زمین زیر شالوده‌ی بنا همگی در این دسته قرار می‌گیرند. با مرمت‌های صحیح و مراقبت از بنا می‌توان از آسیب‌های ناشی از این عوامل جلوگیری کرد (اداره میراث فرهنگی کاشان).

تصویر ۹: چگونگی آبرسانی به وسیله تنبوشه‌های سفالی زیرزمینی در باغ فین؛ مأخذ: فرخ‌یار، ۱۳۷۵: ۱۳۹.

۲-۲ پوشش گیاهی باغ

یکی از ویژگی‌های باغ فین وجود سروهای مخصوص این منطقه است که به سرو فینی معروف گردیده است. در بررسی‌های انجام شده بیش از ۸۰۰ درخت سرو با نشاط در این باغ وجود دارد. علاوه بر آن تعدادی درخت بید و انجیر نیز در لابلاي درختان باغ دیده می‌شود (جیحانی؛ عمرانی، ۱۳۸۶: ۱۷۲).

از دیگر خصوصیات باغ فین نظم در کشت درختان است. گل‌کاری باغ‌های ایران شیوه خاص خود را دارد. در باغ‌های ایران بسیار طبیعی‌تر است که گل‌ها به طور درهم‌آمیخته در زیر درختان و کنار جوی‌های آب کاشته شوند. باغ‌های ایرانی در نواحی گرم و خشک ایجاد شده‌اند اغلب دارای درختان سایه‌دار و انبوه، مانند سرو، کاج و چنار بوده و کمتر در آن پرورش گل‌وبوته و چمن به چشم می‌خورد.

تصویر ۱۰: قاب‌بندی محور اصلی باغ توسط درختان ۴۰۰ ساله؛ مأخذ: واحد دفتر فنی اداره میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری کاشان.

از جنبه باغ‌آرایی، اصول مستقیم هندسی و ردیف‌ها و زاویه‌های مرتب در باغ فین رعایت شده است. شیب زمین در نظر گرفته شده و خیابان‌های اصلی یا فرعی از سمتی که بلندتر است آغاز شده و تا انتهای باغ امتداد یافته و خیابان‌های دیگر نیز از آن‌ها جدا

مورد باغ شاه نیز صدق می‌کند و باعث شکل گرفتن تجاوزات و تخریبات در محدوده اطراف آن شده است.

همچنین عدم مدیریت شهری صحیح و قوانین غلط بر آثار تاریخی تأثیرات جبران‌ناپذیری می‌گذارند. طرح و تصویب طرح‌های تفصیلی و جامعی که در محدوده اطراف باغ شاه و محور فین کاشان صورت گرفته از جمله موارد قابل ذکر است که به سبب برنامه‌ریزی ناصحیح شهری و در اولویت قرار ندادن بناها و آثار ارزشمندی چون باغ‌شاه و چشمه‌ی سلیمانیه به ایراد خسارت و تجاوز به حریم فنی و منظری این آثار پرداخته‌اند.

از طرفی دیگر تغییرات فضایی ایجاد شده در بنا، مهم‌ترین دخل و تصرفات موجود است که طی چندین دهه گذشته صورت گرفته و به حالت اولیه برگرداندن آن‌ها بسیار مشکل است، به طوری که برخی موارد چون احداث موزه در عرصه کاروانسرا و اصطبل باغ شاه، نه تنها برگرداندن آن به حالت قبلی را مشکل کرده بلکه مدیریت ناظر فعلی سعی در بازسازی و برپایی دوباره آن دارد. این در حالی است که وجود چنین بنای نوسازی، در کالبد تاریخی و قدیمی باغ شاه، مغایرت نداشته و نوعی آسیب شمرده می‌شود. همچنین دخالت در مسیر حرکتی فضاها، جنس مصالح، الحاق عناصر معماری جدید، ایجاد کاربری‌های مضر و ... از دخالت‌های انسانی در عرصه باغ شاه محسوب می‌شود که در برخی فضاها به دلیل عدم مدیریت و نبود طرح مصوب و مورد تأیید مجامع علمی و بین‌المللی به وجود آمده است (اداره میراث فرهنگی کاشان).

تصویر ۱۲: فضای درونی اصطبل که به طور کامل تخریب شده است؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

تصویر ۱۱: نفوذ باران به عمق جرز و پوشش فضای مسدود شده چایخانه (چشمه زنانه) به سبب عدم دفع آن از پشت‌بام؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

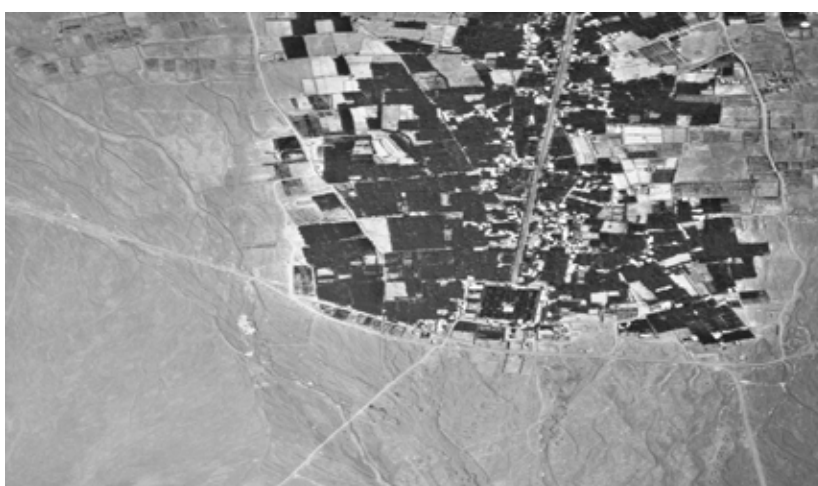
ب) عوامل غیرطبیعی: از زمان تأسیس بنا تا به حال بیشترین عامل تأثیرگذار، عوامل انسانی بوده که به صورت آگاهانه و ناآگاهانه به دخل و تصرف در فضاها و باغ شاه پرداخته‌اند. اقدامات اساسی که در زمان کریم‌خان زند و سپس فتحعلی‌شاه صورت گرفت نه تنها آسیب‌رسان نبود بلکه به صورت بافتی هم‌رنگ و زیبا با بناهای اصیل دوره صفوی همگون و هماهنگ شد و در واقع باغ شاه را از خطر نابودی و متروک ماندن نجات داد اما متأسفانه از زمان انقراض قاجار تا ثبت این اثر در فهرست آثار ملی، باغ شاه بار دیگر متروک و بلااستفاده مانده و تخریبات زیادی را منجر شد. با ثبت این اثر در فهرست آثار ملی در سال ۱۳۱۴ خورشیدی، بار دیگر فعالیت‌های بازسازی و مرمتی در باغ شاه آغاز شد، اما متأسفانه با وجود اقدامات مؤثر انجام شده، آسیب‌های غیرقابل جبرانی بر عرصه باغ شاه و البته بیشتر محدوده اطراف آن وارد شده است.

اولین مسئله توجه به بناهای تاریخی در شهرسازی نوین است. تخریب باغات و کوشک‌های اطراف بنا، خیابان‌کشی و تعریض کوچه‌ها سبب شده تا در گذر زمان، بافت پیرامون بنا از هم گسیخته شده و بنای باغ شاه به بنایی منفرد و تنها مبدل شود که این روند همچنان ادامه داشته و مدیریت فعلی بنا هنوز نتوانسته از چنین عارضه‌ای جلوگیری نماید.

مسئله‌ی دیگر این است که بسیاری از مردم زمان حال به آثار تاریخی به دید خرابه و تلی خاک می‌نگرند و شناخت کافی از اصالت وجودی معماری و تاریخ بنا ندارند. این عدم شناخت در

تصویر ۱۳: ارتباط فضایی حمام بزرگ و کوچک: این ارتباط علاوه بر اینکه اصالت و مسیر حرکتی قدیم بنا را تغییر داده است سبب به اشتباه انداختن بازدیدکنندگان به عنوان دو بنای هم‌زمان و عدم تشخیص دوره‌ای آن‌ها شده است؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

تصویر ۱۴: عکس هوایی سال ۱۳۳۵ خورشیدی از فین کوچک و محیط پیرامون باغ شاه

در این تصویر به‌خوبی می‌توان باغ‌ها و حدود زمین‌های کشاورزی در سال ۱۳۳۵ را مشاهده نمود و دو باغ جبهه شرقی و شمالی باغ شاه را که در زمان کنونی به پارکینگ و پارک محلی تبدیل شده را مشاهده نمود. بزرگراه کاشان - قم در آن زمان احداث نشده بود و محل احداث ورزشگاه فوتبال و زمین‌های اطراف آن نیز بکر و دست‌نخورده مانده است؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

۶- ثبت یونسکو

باغ تاریخی فین کاشان در ۱۸ جولای سال ۲۰۱۲ میلادی به همراه هشت باغ دیگر به عنوان «باغ ایرانی» در فهرست یونسکو به ثبت جهانی رسیده است. سازمان جهانی یونسکو در گزارش خود دلایل ثبت این باغ را ذکر کرده و علل آسیب‌رسان به باغ‌ها را نیز برشمرده است. نکته حائز اهمیت در ثبت جهانی این اثر مرمت‌های کنترل شده توسط این سازمان می‌باشد. بنابراین از زمان ثبت اثر تا به امروز کمتر شاهد آسیب‌های انسانی و نسجیده بوده‌ایم. یکی از این مرمت‌ها که بسیار خوب اجرا شده است، مرمت سنگ‌فرش و پیاده‌روهای باغ طبق دستور یونسکو توسط حاج محمد کدخدایی بوده است. این اقدام به خوبی نشان می‌دهد که نظارت صحیح بر مرمت بناهای تاریخی و مدیریت درست این فضاها می‌تواند از تخریب بیشتر آن‌ها جلوگیری کرده و این‌گونه بناهای با اصالت را برای نسل‌های آینده حفظ نماید.

تصویر ۱۸: نمای حوض ۱۲ فواره در حین اجرای عملیات کاشی‌کاری بدنه‌ها و کف؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

تصویر ۱۹: مرمت سنگ‌فرش باغ فین به دستور یونسکو - پس از مرمت - شش ماه اول ۱۳۹۱؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

علمی برداشت شده است. سایر مرمت‌ها (پس از سال ۱۳۸۶) توسط اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری اخذ شده است. عملکردهای مرمتی اداره میراث در هر سال در دو بخش جداگانه نیمه اول و نیمه دوم ارائه می‌شود. این گزارش‌ها شامل شرح عملیات، نقشه‌های اجرایی و عکس‌هایی از قبل، حین و بعد از مرمت است. از حدود سال ۸۶ با ایجاد حوزه فنی در اداره میراث کاشان عملیات مرمتی و گزارش‌های آن به این بخش منتقل شده است (گزارش‌های مرمتی سال‌های پیش از این، در اختیار نگارندگان قرار نگرفت. اقدامات مرمتی اصلی باغ فین در زمان پهلوی دوم و زیر نظر دفتر فرح صورت گرفته است که گزارشی از آن در دست نیست و فقط چند عکس از آن‌ها وجود دارد که متأسفانه فعلاً در دسترس نمی‌باشد).

تصویر ۱۶: نمایی از حوض ۱۲ فواره قبل از لایه‌برداری و تعویض مصالح فرسوده‌ی آن - شش‌ماه دوم سال ۱۳۸۶؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

تصویر ۱۷: مرمت سنگ‌فرش باغ فین به دستور یونسکو - در حین مرمت - شش ماه اول ۱۳۹۱؛ مأخذ: اداره میراث فرهنگی کاشان.

جدول ۱: سلسله‌مراتب ساختمانی مجموعه باغ فین (تاریخ ساخت، سازنده، مرمت‌ها و کاربری کلی بنا)؛ مأخذ: گردآوری شده توسط نگارندگان.

ردیف	نام فضا	تاریخ ساخت	بنیان‌گذار (تولد- مرگ)	مرمت‌ها و سال انجام	کاربری‌ها
۱	عمارت سردرخانه (طبقه هم‌کف) عمارت سردر خانه (طبقه اول)	۱۰۰۰ ه.ق. ۱۲۲۱ ه.ق.	شاه عباس اول (۹۷۸-۱۰۳۹ ه.ق.) فتحعلی‌شاه (۱۱۸۲-۱۲۵۰ ه.ق.)	تعمیر کامل خرابی‌ها و ایجاد تزیینات توسط شاهزاده احتشام‌الملک (۱۲۸۶ ه.ق.) تجدید بنای دو جناح سردر باغ توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۴۴ ه.ش.) آواربرداری و ایزولاسیون بام توسط مهندس حسینی مقدم (۱۳۸۶ ه.ش.) مرمت در چوبی گره‌چینی شده توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش.)	ورودی و پاسدارخانه پاسدارخانه و نظرها
۲	برج و باروها (حصار محیطی)	۱۰۰۰ ه.ق.	شاه عباس اول	عملیات مرمتی دیوار محوطه باز و مهاربند کنار موزه باغ فین توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش.)	جایگاه پاسدارخانه - حفاظ باغ
۳	حمام بزرگ	۱۰۰۴ ه.ق.	شاه عباس اول	تعمیر حمام و تزیین آن با تخته‌سنگ‌های مرمر شفاف و کاشی هفت‌رنگ توسط حاج حسین‌خان اصفهانی (۱۲۲۱ ه.ق.) انجام مرمت‌های ضروری توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۴۴ ه.ش.) رفع نمدگی دیوارها- سبک‌سازی و ایزولاسیون پشت‌بام - سفیدکاری توسط حاج محمد کدخدایی (۱۳۹۱-۱۳۹۰ ه.ش.)	حمام خاندان سلطنتی
۴	شترگلی شاه‌عباسی	۱۰۱۶ ه.ق.	شاه عباس اول	ایجاد نقش و نگار در صه-نماسازی جدول‌های جلوی عمارت توسط حاج حسین‌خان اصفهانی (۱۲۲۱ ه.ق.) ساخت اسپرها - دیوارهای الحاقی - تزیین مجدد نقاشی‌ها - تغییر در راه‌های ارتباطی بنا به دستور کریم‌خان زند (۱۱۷۶ ه.ق.) مرمت کوشک توسط اداره میراث فرهنگی (۱۳۵۷ ه.ش.) آواربرداری و بام‌سازی- ساماندهی راه‌آب‌های کوشک توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش.)	حوضخانه- کوشک
۵	صفه پیرامون مظهرخانه چشمه‌ی سلیمانیه	-	شاه سلیمان (۱۰۷۷-۱۱۰۶ ه.ق.)	تجدید بنا به همان سبک قدیمی توسط سید محمود لاجوردی (۱۳۲۹-۱۳۲۸ ه.ش.) تعمیر و احیا کامل طبق نقشه اداره کل باستان‌شناسی توسط نصرالله آباد (۱۳۵۹-۱۳۵۸ ه.ش.)	محل تقسیم و برداشت آب
۶	خلوت کریم‌خانی	۱۱۷۶ ه.ق.	کریم‌خان زند (۱۱۹۱-۱۱۱۷ ه.ق.)	تجدید بنا توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۳۷ ه.ش.) سبک‌سازی و آواربرداری بام توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش.)	اندرونی و حرم‌سرای شاه
۷	شترگلی فتحعلی‌شاهی	۱۲۲۱ ه.ق.	فتحعلی‌شاه	مرمت کوشک توسط اداره میراث فرهنگی (۱۳۵۷ ه.ش.) مرمت نقاشی و گچ‌بری چهار پیکره از شاهزادگان قاجار توسط مهراں سرمدیان (۱۳۹۴ ه.ش.)	حوضخانه- کوشک
۸	حمام کوچک	۱۲۲۶ ه.ق.	فتحعلی‌شاه	انجام مرمت‌های ضروری توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۴۴ ه.ش.) رفع نمدگی دیوارها- سبک‌سازی و ایزولاسیون پشت‌بام - سفیدکاری توسط حاج محمد کدخدایی (۱۳۹۱-۱۳۹۰ ه.ش.)	حمام خدمه و اهالی منطقه
۹	خلوت نظام‌الدوله	۱۲۴۲ ه.ق.	علی محمدخان صدر اصفهانی (نظام‌الدوله)	مجدداً بنا شد و به موزه ملی باغ فین اختصاص یافت توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۳۶ ه.ش.) تعمیر بام - اجرای طرح سیستم‌های الکتریکال و مکانیکال موزه توسط مهندس یزدانمهر (۱۳۸۹-۱۳۸۸ ه.ش.)	اندرونی و حرم‌سرا

ردیف	نام فضا	تاریخ ساخت	بنیان گذار (تولد- مرگ)	مرمت‌ها و سال انجام	کاربری‌ها
۱۰	شاه نشین	۱۲۵۶ ه.ق	محمدشاه (۱۲۶۴-۱۲۲۴ ه.ق)	تعمیر و شروع استفاده‌ی مجدد توسط اداره میراث فرهنگی (۱۳۵۸ ه.ش)	محل اقامت
۱۱	تالار ضلع شرقی	دوره قاجار	-	به کتابخانه باغ اختصاص یافت و فضاهای خدماتی باغ به آن الحاق شد توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۳۴ ه.ش) تجدید بنا توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۴۴ ه.ش) تعمیر بام-افزودن برخی فضاهای خدماتی توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش)	کتابخانه
۱۲	صحن باغ (خیابان‌ها - باغچه‌ها - حوض‌ها)	از عهد صفوی تا انتهای دوره قاجار	-	مرمت استخر اصلی توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۱۴ ه.ش) مرمت‌های ضروری حوض و جدول و فواره‌ها و خیابان‌بندی‌ها طبق طرح‌های اولیه توسط اداره کل باستان‌شناسی (۱۳۴۴ ه.ش) بازسازی سنگفرش‌ها - مرمت دیواره‌های مشرف به چایخانه سنتی - تعویض مصالح فرسوده حوض ۱۲ فواره - تعویض کاشی‌های فرسوده آبشارهای باغ - احداث کانال بتنی به جهت خروج سرریز آب‌های مازاد حوض‌ها توسط مهندس حسنی مقدم (۱۳۸۶ ه.ش) ساماندهی کف فرش-تهیه پرونده طرح آسیب‌شناسی و درمان پوشش گیاهی سبز - ساماندهی مجاری آب، خروجی حوض‌ها و جوی‌های داخل آب توسط مهندس عبداللهی (۱۳۸۷ ه.ش) اعمال تغییرات در سنگ‌فرش و پیاده‌روهای باغ طبق دستور یونسکو توسط حاج محمد کدخدایی (۱۳۸۹ ه.ش) تکمیل مخزن ذخیره آب توسط مهران سردیان (۱۳۹۴ ه.ش)	باغ

نتیجه‌گیری

دارند، نیازمند مطالعات تخصصی برای بهبود کاربری و کیفیت خدمات ارائه شده دارند. که در نتیجه امر، استمرار حیات مجموعه را به ارمغان خواهند آورد. ولی با بررسی آسیب‌های وارده به بناهای واقع در مجموعه باغ فین، خلاف این امر ثابت شده است. در کنار آسیب‌های طبیعی که تا حد زیادی خارج از محدوده اختیار انسان است، خطاهای انسانی و عدم تلاش در مرمت و نوسازی بخش‌های تخریب شده بسیاری از این آسیب‌های جبران‌ناپذیر را به دنبال آورده که حتی امکان بازگرداندن شرایط مساعد قبلی وجود ندارد. ولی با مطالعات مناسب درباره تاریخ، معماری، اصالت و نحوه ساخت بناها، و نیز آشنایی با اصول و ضوابط مرمتی، امکان حفظ و بهبود بناهای موجود برای آینده وجود دارد. بناهایی که عضو جدایی‌ناپذیر از تاریخ و اصالت و ارزش‌های ایرانی بوده و می‌توانند آینه‌ای برای تجلی مفهوم معماری ایرانی برای آیندگان باشند و امید بر آن است که با همت مسئولان و متخصصان معماری و مرمت به این هدف والا که شامل تحقیقات و مطالعات برنامه‌ریزی شده و اصولی و نیز اهمیت و اولویت دادن به مرمت و حفظ میراث باارزش ایران زمین است، دست یافته شود.

میراثی که در ایران زمین، تاریخ، اصالت و ارزش غنی کشور را ساخته است، نیازمند نگهداری و رسیدگی خاص است. حفاظتی اصولی از قبیل حفظ بهینه بنای فیزیکی، مرمت‌های تخصصی در راستای مقاوم‌سازی و تداوم بنا، پاسخگویی به نیازهای مخاطبین و نیز تلاش در ارائه خدمات بهتر به مراجعه‌کنندگان. اتفاقی که متأسفانه کمتر شاهد آن هستیم. طی تحقیقاتی که درباره باغ فین کاشان و بناهای موجود در مجموعه به صورت میدانی و کتابخانه‌ای در این پژوهش صورت پذیرفت، و در نتیجه مقایسه وضع موجود و گذشته، عدم برخورد اصولی در زمینه مرمت و نگهداری در بسیاری از نقاط حساس موجود در مجموعه آشکار شد. از جمله سیستم آبرسانی و فواره‌های حوض اصلی باغ که در نوع خود منحصر به فرد بوده، ولی در نتیجه مرمت غیراصولی از کار افتاده است. چنین خطاهایی نه تنها کالبد فیزیکی مجموعه را خدشه‌دار می‌کنند، بلکه تهدیدی جدی برای اصالت و هویت ارزش آن نیز به حساب می‌آیند.

بناهای تاریخی ایران، که علاوه بر ارزش تاریخی - فرهنگی، پتانسیل زیادی در تولید ارزش اقتصادی و ارتقاء صنعت توریسم

منابع

- جیحانی، حمیدرضا؛ عمرانی، محمدعلی (۱۳۸۶)، باغ فین، انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کاشان.
- فدائی نژاد، سمیه؛ عشرتی، پرستو (۱۳۹۳)، واکاوی مؤلفه‌های بازشناخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی، نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، دوره ۱۹، شماره ۴، صص ۷۷-۸۶
- فرخیار، حسین (۱۳۷۵)، بهشتی در حاشیه کویر، انتشارات مرسل.
- شورای بین‌المللی ابنیه و محوطه‌ها (۱۳۴۳)، منشور ونیز (منشور بین‌المللی حفظ و مرمت اماکن و بناهای یادبود).
- مرکز اسناد سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کاشان.
- واحد دفتر فنی اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کاشان.
- واحد یگان حفاظت اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کاشان.
- Avrami, E; Mason,R & De La Torre, M (2000), Values and Heritage Conservation, Getty Conservation Institute, Los Angeles.
- De La Torre, M (2002), Assessing the Values of Cultural Heritage, Getty Conservation Institute Publication, Los Angeles.
- Hazen, H (2009), Valuing natural heritage; park visitors' values related to World Heritage sites in the USA, Current Issues in Tourism, Vol.12, No.2, pp 165-181
- Nara Charter (1994), Nara Conference on Authenticity.
- Stovel, H (1995), Considerations in framing the Authenticity Question for conservation, Nara conference on Authenticity Tapir publishers. pp 393-398
- Unesco Advisory Body Evaluation (2011), The Persian Garden (Iran) No.1372
- URL1.[http:// www.memari.online.com](http://www.memari.online.com)
- URL2.[http:// www.gardeshbank.com](http://www.gardeshbank.com)
- URL3.[http:// www.etoood.com](http://www.etoood.com)
- URL4.[http:// www.nojavanha.com](http://www.nojavanha.com)
- URL5.[http:// www.kojaro.com](http://www.kojaro.com)

اصول ایفلا-ایکوموس در ارتباط با منظر روستایی به عنوان گونه‌ای از میراث

انتشار آخرین پیش‌نویس به اعضای ایکوموس به منظور ثبت در نوزدهمین کنفرانس عمومی ایکوموس

مترجم:

• فرناز فرجی؛ دانشجوی کارشناسی ارشد مرمت شهری، دانشکده معماری، دانشگاه تهران. faraji.farnaz@ut.ac.ir

دیباچه

یادمان‌ها و محوطه‌ها (۱۹۶۴)، کنوانسیون یونسکو درباره‌ی نگهداری میراث طبیعی و فرهنگی جهان (۱۹۷۲)، منشور فلورانس مشترک ایفلا-ایکوموس در مورد باغ‌های میراثی (۱۹۸۱)، منشور حفاظت از محوطه‌های شهری و نیمه‌شهری تاریخی ایکوموس (۱۹۸۷)، سند نارا ایکوموس در باب اصالت (۱۹۹۴)، کنوانسیون حفاظت از میراث ناملموس یونسکو (۲۰۰۳)، بیانیه شیان ایکوموس به منظور حفاظت از بستر سازه‌ها، محوطه‌ها و فضاهای میراثی (۲۰۰۵)، توصیه‌نامه حفاظت از منظرهای شهری تاریخی یونسکو (۲۰۱۱)، بیانیه فلورانس ایکوموس با موضوعیت میراث و منظر به عنوان ارزش‌هایی انسانی (۲۰۱۴)، بیانیه فلورانس یونسکو در ارتباط با رابطه میان تنوع زیستی و فرهنگی (۲۰۱۴) و سیاست یکپارچه‌سازی نظریه توسعه پایدار در ارتباط با فرآیند کنوانسیون میراث جهانی یونسکو (۲۰۱۵) که به میراث و ارزش‌های فرهنگی مناظر مرتبط است.

نظر به اسناد ملی و منطقه‌ای مرتبط با مناظر روستایی، شامل کنوانسیون منظر اروپایی (۲۰۰۰)، راهنمای بازدید از میراث روستایی اروپا (CEMAT-2003)، کنوانسیون فارو شورای اروپا با موضوع ارزش میراث فرهنگی برای جامعه (۲۰۰۵)، بیانیه توکیو با عنوان نقش محوطه‌های طبیعی مقدس و مناظر فرهنگی به منظور حفاظت از تنوع فرهنگی و زیستی (۲۰۰۵)، بیانیه سانتیاگو کوبا با مناظر فرهنگی کارائیب (۲۰۰۵)، پیشگامان منظر آمریکای لاتین (2012) (LALI)، منشور استرالیایی ایکوموس در باب اهمیت مکان‌های فرهنگی (منشور بورا) (۱۹۹۹-۲۰۱۳)، منشور منظر سازمان منطقه آسیا و اقیانوسیه ایفلا (۲۰۱۵).

مناظر روستایی جزئی اساسی از میراث انسانی‌اند. همچنین، این مناظر از گونه‌های متداول مناظر فرهنگی هستند. تنوع بسیاری میان مناظر روستایی سرتاسر دنیا که نمایانگر فرهنگ‌ها و سنت‌های فرهنگی‌اند وجود دارد. این مناظر منافع متعدد اجتماعی و اقتصادی، چند عملکردی، حمایت‌های فرهنگی و خدمات بوم‌زیستی برای جوامع انسانی را با خود به همراه دارند. این سند، بازتاب‌های عمیق و پیشنهادات حمایتی منطبق بر اصول اخلاقی و آیینی، فرهنگی، محیط‌زیستی و تغییرات محیطی پایدار نظام‌های روستایی در تمامی مقیاس‌ها و در سطوح مدیریتی ملی تا بین‌المللی را تشویق می‌کند.

تصدیق اهمیت جهانی تولید فرهنگی غذا و بهره‌برداری از منابع طبیعی تجدیدپذیر و مسائل و خطراتی که فعالیت‌هایی را در بسترهای فرهنگی، اقتصادی، محیطی، اجتماعی و قانونی به چالش می‌کشند؛

نظر به بیانیه جهانی ملل متحد حقوق انسانی (۱۹۸۴)، کنوانسیون ملل متحد مبتنی بر تنوع زیستی (۱۹۹۲)، کنوانسیون جهانی تنوع فرهنگی یونسکو (۲۰۰۱)، بیانیه حقوق مردم بومی ملل متحد (۲۰۰۷)، معاهده بین‌المللی منابع تکوین گیاهی به منظور تولید غذا و کشاورزی (سازمان غذا و کشاورزی، ۲۰۱۱) و اهداف توسعه پایدار ملل متحد در سال ۲۰۱۵ (به طور اخص و نه محدود به هدف فرعی ۱۱، ۴) که بیانگر حقانیت همه انسان‌ها بر وجود منابع مناسب، کافی و سالم برای تأمین آب و غذا است. نظر به اسناد بین‌المللی مانند منشور ونیز برای حفاظت و مرمت

۱- تحکیم اهتمام و تلاش به منظور نگهداری و حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی دنیا (United Nations Agenda ۲۰۳۰)

نظر به راهنماهای عملیاتی مرکز میراث جهانی یونسکو به منظور اجرای کنوانسیون میراث جهانی (۲۰۱۵)، که اصولاً از سال ۱۹۹۲ منظر روستایی را به عنوان بخشی از مناظر فرهنگی ادامه‌دار شناخته است.

نظر به بیانیه مشترک ایفلا-ایکوموس ISCCCL میلان با موضوع مناظر روستایی (۲۰۱۴) که مناظر روستایی را گونه‌ای از میراث می‌شمارد.

نظر به بازشناسی ماده پنج کنوانسیون حفاظت طبیعت ملل متحد (IUCN)، در نظام مدیریتی مناظر و مناظر دریایی حفاظت شده آن‌ها، تلاش‌های IUCN به منظور پایدارسازی روستانشینی و صحرانشینی (مقدمه‌ای جهانی بر صحرانشینی پایدار، ۲۰۰۸) انجام شده و همکاری مقدماتی میان موسسه ایکوموس و IUCN به منظور "ارتباط فعالیت‌های طبیعی و فرهنگی" و اهمیت مردم در حال تعامل با محیط‌زیست پیرامون خود که منجر به پایدارسازی تنوع زیست- فرهنگی (شامل تنوع زیست‌شناسی خاک همانند ارزش‌های فرهنگی و فضایی) صورت می‌گیرد.

نظر به نظام اهمیت جهانی میراث کشاورزی سازمان (FAO GIAHS)، برنامه‌ای با هدف شناسایی و محافظت از نظام‌های کاربری- زمین قابل توجه و مناظری با ارزش میراثی، دارای اهمیت غنی جهانی تنوع زیستی- کشاورزی و نظام‌های اطلاعاتی تدوین شود.

نظر به سایر اسنادی که منحصراً مرتبط با مناظر روستایی‌اند مانند، منشور میراث زمینی بائزا (۲۰۱۲)، توصیه‌نامه‌های نشست‌های متخصصین مرتبط با موضوع میراث جهانی مرتبط با منظر فرهنگی تانگستان‌ها در توکاج مجارستان (۲۰۰۱)، و توصیه‌نامه بسیاری از نشست‌های متخصصین با موضوع منظر فرهنگی روستاها به عنوان گونه‌ای از میراث.

ایکوموس و ایفلا

متعهد به گسترش روابط و اقدامات دوجانبه خود با پذیرش انتشار و استفاده از اصول ذیل می‌شوند تا درک و فهم، حفاظت مؤثر، تغییر شکل‌های پایدار، حمل‌ونقل و ستایش از مناظر میراثی روستایی را به عنوان بخشی از جوامع انسانی و فرهنگی را ترویج

دهند و به منابعی ضروری در سرتاسر دنیا بدل شوند. اصول منتشر شده در این سند در جستجوی به تصویر کشیدن فقدان و تغییرات ناسازگار مناظر روستایی و جوامع مرتبط با آن‌ها به کمک بازشناسی، حفاظت و نگهداری و ترویج ارزش‌های میراثی آن است. هدف آن ترویج تعادل متناسب میان ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی است.

۱- اصول

الف. تعاریف:

منظر روستایی: بنا بر هدف این سند، مناظر روستایی محوطه‌های زمینی و وابسته به جانوران یا گیاهان‌اند که به صورت مشترک به کمک تعامل میان انسان و طبیعت ساخته شده و برای تولید غذا و سایر منابع طبیعی تجدیدپذیر به کمک کشاورزی، دامداری و صحرانشینی، ماهیگیری و کشت آبی، جنگل‌داری، گردآوری غذاهای خودرو، شکار و استخراج سایر منابع همانند نمک استفاده می‌شوند. منظرهای روستایی منابعی چند عملکردی‌اند؛ به همین دلیل، تمامی محیط‌های روستایی دارای ویژگی‌های معنایی فرهنگی‌اند که توسط مردم و جوامع به آن‌ها نسبت داده شده است: همه محیط‌های روستایی دربردارنده مناظرند.

منظرهای روستایی پویا‌اند و نظام زندگی آن‌ها دربردارنده مکان‌هایی‌اند که به کمک روش‌ها، تکنیک‌ها، دانش گردآوری شده و فعالیت‌های فرهنگی سنتی ساخته و مدیریت می‌شوند، همان‌گونه که در این مکان‌ها رویکردهای سنتی تولید تغییر یافته است. نظام‌های مناظر روستایی دربردارنده عناصر روستایی و ارتباطات عملکردی، تولیدی، فضایی، بصری، نشانه‌ای و محیطی میان خودشان و بستری پهناور هستند.

مناظر روستایی دربردارنده هر دو گونه محیط‌هایی با مدیریت مناسب و ضعیف یا رها شده‌ای‌اند که می‌توانند مجدداً استفاده و یا احیا شوند. این مناظر می‌توانند دربرگیرنده فضاهای عظیم روستایی، محیط‌های پیش شهری همانند فضاهای کوچک با محوطه‌های دارای ساخت‌وساز باشند. مناظرهای روستایی سطوح زمین، خاک‌ها و منابع زیرزمینی، فضاهایی در جو هوایی و فضاهای آبی را دربرداشته باشند.

منظرهای روستایی به عنوان میراث: این مناظر به میراث ملموس و ناملموس محیط‌های روستایی نسبت داده می‌شوند. منظر روستایی به عنوان گونه‌ای از میراث شامل ویژگی‌های کالبدی - زمین تولیدی به عنوان یک جز مستقل، مورفولوژی، آب، زیرساخت‌ها (کلان ساختارها)، گونه‌های گیاهی، سکونت‌گاه‌ها، ساختمان‌ها و مراکز روستایی، معماری بومی، حمل‌ونقل، شبکه‌های تجاری و ... به همان میزان پیوندها و بستریهای کالبدی، فرهنگی و محیط‌زیستی‌اند. همچنین منظر روستایی به عنوان گونه‌ای از انواع میراث شامل دانش فرهنگی به هم‌پیوسته، سنت‌ها، فعالیت‌ها و تجلیات هویت جوامع انسانی محلی متعلق آن‌ها، ارزش‌های فرهنگی و مفاهیم مرتبط با این مناظر است که توسط مردم و جوامع گذشته و حال حاضر بدان منسوب شده است. منظرهای روستایی به عنوان میراث شامل تکنیک‌ها، علوم و دانش عملی‌اند که مرتبط با روابط انسان - طبیعت‌اند.

منظرهای روستایی میراثی بیانگر ساختارهای اجتماعی و نهادهای فعالیتی‌اند که تحقق‌بخش‌اند و قابلیت بهره‌برداری و تغییر شکل آن‌ها در گذشته و حال وجود دارد. منظر روستایی میراثی، دربرگیرنده شاخصه‌های فضایی، فرهنگی و طبیعی است که در تداوم تنوع زیستی فرهنگی مشارکت می‌کنند.

تمامی محوطه‌های روستایی معمولی و برجسته؛ سنتی و آن‌هایی که به تازگی با جنبش‌های مدرنیته تغییر شکل یافته‌اند؛ می‌توانند میراث خوانده شوند: این میراث می‌توانند در گونه‌ها و درجات مختلفی معرفی شوند و مرتبط با بسیاری از دوره‌های تاریخی مانند نسخ خطی که دوباره بر روی آن نگاشته می‌شود، باشند.

ب. ضرورت

منظرهای روستایی در طی میلیون‌ها سال شکل گرفته‌اند و نمایانگر بخش‌های بااهمیتی از تاریخ زندگی انسان و محیط‌زیست کره‌ی زمین، روش‌های زندگی و میراث‌اند. بسیاری از مناطق جهان، سرچشمه‌های حیاتی غذا، منابع طبیعی تجدیدپذیر، منظر همبستگی جهانی و آسایش برای جوامع محلی و بومی و همچنین گردشگران و بازدیدکنندگان‌اند. منظرهایی که برای تولید و یا کاشت و برداشت گیاه و گونه‌های جانوری، شامل منابع خوراکی

استفاده می‌شوند؛ ارتباطات پیچیده میان انسان‌ها و سایر گونه‌ها را در سرتاسر محیط پهناور پیرامون به تصویر می‌کشند. تنوع در کشاورزی، جنگل‌ها، دامداری و پرورش حیوانات اهلی، ماهیگیری و محصولات آبی، منابع خودرو و سایر منابع فعالیتی برای انطباق و انعطاف‌پذیری زندگی آینده جهان انسانی ضروری است.

ارزش‌های میراثی نهفته در منظرهای روستایی در دفاتر دارای‌های میراثی برخی از سازمان‌ها نظیر لیست میراث جهانی یونسکو به عنوان "منظرهای فرهنگی ادامه‌دار" بازشناسی شده است. این ارزش‌ها می‌توانند در لیست‌ها میراثی سازمان‌های منطقه‌ای، محلی و ملی و محدوده‌های حفاظت‌شده سازمان‌ها بازشناسایی شوند. شناخت ارزش‌های مناظر روستایی در هر سطحی به ایجاد ارزش‌ها و مشخصه‌های ملموس و ناملموس منظرهای روستایی یاری می‌رساند و اولین و مهم‌ترین گام به‌منظور فراهم‌سازی حفاظت پایدار چنین محدوده‌ها و تبادل دانش همبسته و معانی فرهنگی آن‌ها به نسل‌های آتی است.

ج. تهدیدها

افزایش جمعیت و تغییرات آب و هوایی، مناظر روستایی را در معرض خطر اتلاف و یا متروکه شدن یا تغییراتی اساسی قرار داده است. تهدیدات منظرهای روستایی بازتاب‌دهنده سه گونه عمده مرتبط از تغییرات است:

۱. تغییرات جمعیتی و فرهنگی (رشد جمعیتی در مناطق شهری و جمعیت‌گریزی در مناطق روستایی، گسترش شهرنشینی، عملیات افراطی بر روی زیرساخت‌ها، فشارهای ناشی از توسعه، فقدان فعالیت‌ها، تکنیک‌های سنتی و دانش محلی و فرهنگ‌ها)؛

۲. تغییرات ساختاری (فرآیند جهانی شدن، تغییر و رشد تجارت و روابط، رشد اقتصادی یا رکود، تشدید فعالیت‌ها و مهارت‌های کشاورزی، تغییرات زمین و فقدان چراگاه‌های محلی و از بین رفتن تنوع در گونه‌های اهلی شده)؛

۳. تغییرات زیست‌محیطی (تغییرات آب‌وهوایی، آلودگی و تنزل محیطی شامل استخراج‌های ناپایدار از منابع معدنی، اثرگذاری بر خاک، گونه‌های گیاهی، کیفیت هوای تنفسی و فقدان گوناگونی زیستی و کشاورزی)؛

د. چالش‌ها

و سرپرستان جوامع محلی به کمک قوانین و مقررات خود از این ایده حمایت می‌کنند.

و. پایداری منظرهای روستایی

پایداری و انطباق‌پذیری بسیاری از نظام‌های روستایی در طی گذشت زمان اثبات شده است. ابعاد مختلف این نظام‌ها می‌توانند آگاه‌سازنده مدیریت آتی فعالیت‌های روستایی و حمایتگر و ارتقاءدهنده تنوع زیستی و حقوق مردم در طلب مقادیر مناسبی از کیفیت خوب غذا و مواد خام باشند.

همچنان که مناظر متحمل فرآیندهای ممتد، تغییرناپذیر و اجتناب‌ناپذیر ناشی از تغییر شکل می‌شوند، سیاست‌های مرتبط با منظر روستایی باید بر مدیریت قابل قبول و متناسب تغییرات در طول زمان و مرتبط با حفاظت، احترام‌گذاری و ارتقاء ارزش‌های میراثی آن، متمرکز شوند.

۲- معیارهای عملیاتی

ابعاد بخصوص مقایسه‌ای عبارت‌اند از: ادراک، نگهداری و مراقبت، مدیریت پایدار تحولات، ارتباطات و تغییراتی منظری و ارزش‌های میراثی آن.

الف. درک منظرهای روستایی و رازش میراثی آن‌ها

۱. بازشناخت وجود ارزش‌های میراثی در همه منظرهای روستایی، هرچند که از ارزشی برجسته و یا معمول برخوردار باشند، و چنین ارزش‌های میراثی متناسب با مقیاس و ویژگی‌های آن (شکل، مصالح، عملکردها و کاربردها، دوره‌های زمانی، تغییرات) تغییر می‌یابند.

۲. مستندسازی ارزش‌های میراثی منظرهای روستایی به عنوان اصلی برای طراحی پایدار، تصمیم‌گیری، و مدیریت. راهنماها، بروشورها، اطلس‌ها و نقشه‌ها اطلاعات اولیه‌ای را برای برنامه‌ریزی فضایی، محیطی و حفاظت از میراث و ابزار مدیریتی منظرهای روستایی به منظور طراحی منظرها و مدیریت تغییرات فراهم می‌آورد.

۳. گسترش خط- پایه اطلاعات ویژگی‌های فرهنگی و کالبدی منظرهای روستایی: وضعیت امروزه منظرهای روستایی؛

میراث نقش مهمی را در بازشناسی، مراقبت و نگهداری و ترویج مناظر روستایی و تنوع گونه‌های زیستی با توجه به ارزش‌های مهمی که دربردارند بر عهده دارد. میراث با افزایش پایداری و انطباق‌پذیری مناظر روستایی نسبت به یکدیگر با حمایت از ساکنان شهری و روستایی، جوامع محلی، دولت‌ها، صنایع و همکاری در تمامی جوانب می‌تواند طبیعت دینامیک و پویا، خطرات، نقاط قوت و تهدید و فرصت‌های چنین مناطقی را مدیریت کند. حفاظت از یکپارچگی و اصالت این میراث باید متمرکز بر تضمین معیارها و کیفیات زندگی جمعیت محلی ساکن و در حال فعالیت در این مناظر روستایی باشد. همچون تمامی گونه‌های میراثی، منظر روستایی یک منبع اقتصادی است: استفاده از آن باید متناسب و فراهم آورنده حمایت حیاتی از پایداری طولانی‌مدت آن باشد.

ه. مزایا

منظرهای روستایی منابعی حیاتی و ضروری برای آینده جوامع انسانی و محیط‌زیست جهان‌اند: این مناظر تولیدکننده غذا و مواد خام در کنار احساس هویت‌اند؛ این مناظر عوامل اقتصادی، فضایی، محیطی، اجتماعی، فرهنگی، هویتی، سلامتی، علمی، مهارتی و در برخی مناطق عوامل آفرینشی را نمایش می‌دهند. مناظر روستایی علاوه بر غذا و مواد خام، یاری‌رسان در حفاظت از زمین (طبیعت، محیط‌زیست، خاک، شبکه‌های آبی) و انتقال فرهنگ‌های روستایی (مهارت‌ها، دانش محیطی، سنت‌های فرهنگی و غیره) به نسل‌های آتی‌اند. مناظرهای روستایی اغلب مزایای متمایز اقتصادی و گردشگری را در همکاری نزدیک با ارتباطات و ارتقاء ارزش‌های میراثی خود فراهم می‌آورند.

در دهه‌های اخیر، میراث فرهنگی و محیط زیستی به موضوعی رو به توجه فزاینده‌ای در پژوهش‌های بین‌المللی، میان‌رشته‌ای و فرارشته‌ای بدل شده‌اند. جوامعی همچون دانشمندان، دفاتر محلی، مشارکت میان سرمایه‌گذاران، ساکنان روستایی و شهری و متخصصین به منظور حفاظت، آگاهی‌رسانی و شکوفایی مناظرهای روستایی به‌عنوان منبع باارزش و مشترک با یکدیگر همکاری می‌کنند. بسیاری از مدیران سازمان‌های بین‌المللی، ملی

تغییر فرم‌های تاریخی و شرح میراث ملموس و ناملموس؛ تاریخی، بومی و برداشت‌های اجتماعی - فرهنگی معاصر منظر؛ ارتباطات گذشته و حال (فضایی، فرهنگی، اجتماعی، تولیدی و کاربردی) نظام‌های منظرهای روستایی؛ و سرمایه‌گذاران هم در گذشته و هم در حال حاضر آن‌ها درگیر شده است. هدف راهنماسازی و فهرست‌بندی‌ها نه تنها توصیف منظرهای روستایی در وضعیت موجود بلکه شناسایی تغییرات آن در طول زمان نیز است.

۴. مستندسازی و فهرست‌بندی مناظر روستایی در تمامی ابعاد (ملی، منطقه‌ای، محلی و جهانی). این ابزار باید مسبب یکپارچگی دانش سنتی، محلی و علمی و روش‌های بهره‌برداری سیستماتیک به منظور دسترسی آسان‌تر و بهره‌برداری مناسب برای هر دو گروه متخصصین و غیر متخصصین در تمامی کشورها شوند تا بدین طریق اطلاعات مناظر روستایی در سطح ملی و بین‌المللی گردآوری و مقایسه شوند. به منظور ایجاد یک پایگاه اطلاعاتی مؤثر و کارآمد، تمامی عملیات مستندسازی و فهرست‌بندی‌ها باید با در نظرگیری پیچیدگی‌های کار، هزینه‌های منابع انسانی، زمان‌بندی گردآوری اطلاعات و دسته‌بندی انجام شود و متخصصین و ساکنان محلی نیز در این فرآیند شرکت داده شوند.

۵. توسعه دانش به منظور ایجاد امکان قیاس مناظر روستایی در تمامی ابعاد (جهانی، منطقه‌ای، ملی و محلی)، پایش تغییرات تاریخی مناظرهای روستایی و حمایت از به اشتراک‌گذاری دانش‌اندوزی و همکاری در ابعاد جهانی تا محلی و در میان تمامی سرمایه‌گذاران دولتی و خصوصی.

۶. بازشناخت جامعه محلی به عنوان نگاه‌دارندگان دانش که در بسیاری موارد در شکل‌دهی و نگاه‌داری منظر کمک می‌رسانند و در شکل‌دهی به دانش جمعی مشارکت داده شوند.

۷. ارتقا مشارکت وسیع و روبه‌رشد میان مؤسسات دولتی، انجمن‌های غیردولتی و دانشگاه‌ها در انجام پژوهش‌ها، به اشتراک‌گذاری اطلاعات، همیاری‌های تکنیکی و تطابق حجم عظیمی از اطلاعات در فعالیتهای ساختمان‌سازی در تمامی سطوح مدیریتی.

ب. حفاظت از مناظر روستایی و ارزش‌های میراثی آن‌ها

۱. بازنگری و اجرای چهارچوب‌های سیاستی و قانونی به منظر و اطمینان از پایداری و انطباق‌پذیری فرهنگ بومی در کاربرد و تغییر فرم مناظر روستایی با توجه به تهدیدات، خطرات و فرصت‌های جهانی، ملی و منطقه‌ای.

۲. اجرای سیاست‌ها به کمک قوانین، مقررات و استراتژی‌های اقتصادی، راهکارهای دولتی، تبادل اطلاعات و حمایت‌های فرهنگی. مشخصه غامض مناظرهای روستایی، توسعه سیاست‌های ویژه و کلی را با توجه به گستره معیارهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی ضروری می‌سازد.

۳. تعریف راهبردها و فعالیت‌هایی برای حفاظت پویا، تعمیر، بداعت، تغییر کالبد سازگار، نگهداری و مدیریت طولانی‌مدت. این راهبردها باید مسبب جستجوی تعادل میان رویکردهای جهانی و محلی شود و از مشارکت و همکاری تمامی سرمایه‌گذاران و جوامع در طراحی مؤثر و مدیریت روزانه تغییرات شکلی اطمینان حاصل شود.

۴. توجه به اینکه مناظرهای روستایی دارای ارزش‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی، معنوی و فضایی میراثی اند و آگاهی از ارزش‌های هرکدام از مناظرهای روستایی مدیریت مناسب و مؤثر تغییرات شکلی را ممکن می‌سازد.

۵. ایجاد سیاست‌های مؤثر که بر پایه دانش محلی و اطلاعات دیگر در زمینه منظر، نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت، تعیین اهداف و ابزار. برنامه‌های عملیاتی با توجه به اهداف مدیریتی طولانی‌مدت، میان مدت و کوتاه‌مدت شکل گرفته است.

۶. تعریف راهبردهای پایش به منظور بازنگری در کارآمدی سیاست‌های اجرایی و باز تعیین اهداف بلندمدت، میان مدت و کوتاه‌مدت مرتبط با نتایج پایش تغییرات اعمال شده.

۷. توجه به اجرای سیاست‌های مؤثر و کارآمد منعطف به جامعه‌ای آگاه و متعهد و حمایت آن‌ها در راهبردهای موردنیاز و مشارکت در فعالیت‌ها است. تکمیل تمامی اقدامات ضروری است. مدیران جامعه باید از ابتکارات کنش‌گرایانه و از پایین به بالا حمایت نمایند.

ج. مدیریت پایدار مناظرهای روستایی و ارزش‌های

میراثی آن‌ها

۱. توجه به حقوق زیست- فرهنگی موجود در تولید منابع غذایی و طبیعی. رویکردهای مدیریت برنامه‌ریزی اجرایی که طبیعت پویا و زنده مناظر را تصدیق می‌کند و به گونه انسانی و غیرانسانی زنده پیرامون احترام می‌گذارد. تنوع‌های فرهنگی و رویکردهای متنوع مردم نسبت به طبیعت محترم شمرده، ارزش قائل می‌شود و از آن‌ها حمایت می‌کند.

۲. بازشناخت ذی‌نفعان اصلی منظرهای روستایی، شامل ساکنان روستایی، و جوامع محلی، بومی و مهاجر که به مکان‌ها ارتباط و تعلق خاطر دارند. وظیفه این افراد در نگهداری و شکل‌دهی به مناظر به اندازه دانش آن‌ها از شرایط طبیعی و محیطی، رویدادهای گذشته و حال حاضر، فرهنگ و سنت‌های محلی و راه‌حل‌های علمی و تکنیکی که در طول قرن‌ها اعمال شده و امتداد یافته، است. تصدیق شرایط مناسب و کیفیت زندگی ساکنین روستا، امکان تقویت فعالیت‌های روستایی، منظرهای روستایی و تغییر و تداوم فعالیت‌ها و فرهنگ را به وجود می‌آورد.

۳. توجه به رابطه میان ابعاد کالبدی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی موجود میان مناظر کوچک و بزرگ، در توسعه راهبردهای مدیریت پایدار منظرهای روستایی به عنوان منابع میراثی.

۴. توجه به تعامل میان منظر روستایی و منظر شهری، منظرهای روستایی سرچشمه وجودی کیفیت زندگی (بازآفرینش، کمیت و کیفیت غذایی، هیزم، آب و کیفیت هوایی پاک و غیره) ساکنین شهری هستند. در تمامی محدوده‌های کلان‌شهرهای دنیا، مناطق شهری می‌توانند فرصت‌های اقتصادی را برای تولیدات منظرهای روستایی و سایر فعالیت‌های مرتبط مانند بازآفرینش، آموزش، گردشگری کشاورزی که وابسته به شهرنشینان است (چند کارکردی) ایجاد کنند. ارتباط متقابل میان ساکنین روستاها، محدوده‌های اطراف شهر و شهرها باید به شکلی پویا تشویق و تمرین در تبادل اطلاعات میراث منظرهای روستایی و مسئولیت در قبال مدیریت این مناظر شوند.

۵. جستجوی تعادل میان پایداری (اجتماعی، اقتصادی، محیطی، فرهنگی) بلندمدت منابع قابل استفاده و حفاظت میراث و نیازهای کوتاه‌مدت ابعاد مختلف زندگی کارگرهای روستایی که

پیش شرط تداوم فعالیت‌هایی است که منظرهای روستایی را شکل داده و پایدار می‌سازد. شاخصه‌های زندگی دربرگیرنده درآمد و ادراک اجتماعی، پیش‌بینی خدمات اجتماعی نظیر آموزش، بازشناسی حقوق فرهنگی و غیره می‌شود. این موضوع نیازمند جستجو روش‌ها و راه‌حل‌هایی متناسب است که مطابق آن ارزش‌های میراث زنده شناخته می‌شوند که به واسطه آن تغییر و اقتباس به مسائلی قابل قیاس با حفاظت، کارکرد و ارتباط میان ارزش‌ها به اندازه پیشرفت اقتصادی منظرهای روستایی تبدیل می‌شوند.

۶. حمایت از اداره عادلانه منظرهای روستایی، که دربردارنده و مشوق مشارکت فعال جامعه محلی، ذی‌نفعان و ساکنین شهری و روستایی در مسئولیت‌پذیری و آگاهی در مدیریت و پایش تغییرات مناظر روستایی به‌عنوان میراث هستند. زیرا که بسیاری از مناظر روستایی حاصل به‌هم‌پیوستگی ارتباطات فردی و مشارکتی، مالکیت‌های دولتی و فعالیت‌های مشارکتی ضروری است.

د. ارتباط و انتقال میراث و ارزش‌ها در منظرهای روستایی

۱. انتقال آگاهی از ارزش‌های میراثی منظرهای روستایی در طی فعالیت‌های مشارکتی همگانی همچون مبادلات در یادگیری، آموزش، ظرفیت‌های ساختمان‌سازی، تعبیر میراثی و فعالیت‌های پژوهشی. توسعه برنامه‌ها و فعالیت‌های مشارکتی که شامل جامعه داخلی، مؤسسات خصوصی، اختیارات دولتی و مداخله ساکنان شهری و روستایی می‌شود.

۲. ترویج آگاهی از ابزار و روش‌های انتقال سنت‌ها، دانش تکنیکی، تجربیات و نمونه‌هایی از توسعه‌های در حال انجام و انتشار بهترین تجربیات.

۳. حمایت از آموزش، پرورش و پژوهش مبادله‌ای، با استفاده از ابزارها و روش‌های مختلف و تجربیات فرهنگی نظیر نقشه‌برداری فرهنگی، تبادل اطلاعاتی، آموزش، و یادگیری مهارت‌ها در محل با مداخله ذی‌نفعانی همچون جوامع محلی. متخصصان میراث، متخصصین سایر رشته‌ها، مدارس و دانشگاه‌ها و رسانه‌ها.

توجه: این سند در کمیته علمی - بین‌المللی مناظر فرهنگی ایفلا - ایکوموس تدوین شده است. (دفتر منظرهای روستایی

جهان www.worldrurallandscapes.org)

ICOMOS-IFLA PRINCIPLES CONCERNING RURAL LANDSCAPES AS HERITAGE

Final draft for distribution to the ICOMOS membership in view of submission to the 19th ICOMOS General Assembly

P R E A M B L E

Rural landscapes are a vital component of the heritage of humanity. They are also one of the most common types of continuing cultural landscapes. There is a great diversity of rural landscapes around the world that represent cultures and cultural traditions. They provide multiple economic and social benefits, multifunctionality, cultural support and ecosystem services for human societies. This document encourages deep reflection and offers guidance on the ethics, culture, environmental, and sustainable transformation of rural landscape systems, at all scales, and from international to local administrative levels.

Acknowledging the global importance of culturally-based food production and use of renewable natural resources, and the issues and threats challenging such activities within contemporary cultural, environmental, economic, social, and legal contexts;

Considering The United Nations Universal Declaration of Human Rights (1948), the United Nations Convention on Biological Diversity (1992), the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity (2001), the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous People (2007), the

International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture (Food and Agriculture Organisation, 2011), and the United Nations 2015 Sustainable Development Goals (in particular but not limited to Sub-Goal 11.4¹), which state that all human beings have the right to adequate, healthy, and secure sources of food and water;

Considering international documents such as the Venice Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (1964), the UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (1972); the ICOMOS-IFLA Florence Charter on Historic Gardens (1981), the ICOMOS Washington Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (1987), the ICOMOS Nara Document on Authenticity (1994), the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage (2003), the ICOMOS Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas (2005), the UNESCO Recommendation on the Historic Urban Landscape (2011), the ICOMOS Florence Declaration on Heritage and Landscape as Human Values (2014), the UNESCO Florence Declaration on the Links Between Biological and Cultural Diversity (2014), and the UNESCO Policy to integrate a sustainable development perspective within the processes of the World Heritage Convention (2015) which relate to the heritage and cultural

1. "Strengthen the efforts for the protection and safeguarding of the world's natural and cultural heritage" (United Nations Agenda 2030).

cultural Heritage Systems (GIAHS) programme that aims to identify and safeguard remarkable land-use systems and landscapes with heritage value and rich in globally significant agricultural biological diversity and knowledge systems;

Considering other documents solely related to aspects of rural landscapes, such as the Charter of Baeza on Agrarian Heritage (2012), the Recommendations of the World Heritage Thematic Expert Meeting on Vineyard Cultural Landscapes, Tokaj, Hungary (2001) and recommendations of many other thematic expert meetings on rural cultural landscapes as heritage;

ICOMOS and IFLA

Commit to expand their cooperative actions by adopting the dissemination and use of the following principles in order to promote the understanding, effective protection, sustainable transformation, and transmission and appreciation of rural landscape heritage as part of human societies and cultures and a crucial resource across the world. The principles presented in this document seek to address loss and adverse changes to rural landscapes and their associated communities through the recognition, safeguarding, and promotion of their heritage values. Its goal is to promote an appropriate balance between economic, social, cultural, and environmental aspects.

1 PRINCIPLES

A Definitions

Rural Landscape: For the purpose of this document, rural landscapes are terrestrial and aquatic areas co-produced by human-nature interaction used for the production of food and other renewable natural resources, via agriculture, animal husband-

values of landscapes;

Considering regional and national documents related to rural landscapes, including the European Landscape Convention (2000), the European Rural Heritage Observation Guide (CEMAT, 2003), the Council of Europe's Faro Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (2005), the Tokyo Declaration on the Role of Sacred Natural Sites and Cultural Landscapes in the Conservation of Biological and Cultural Diversity (2005), the Santiago de Cuba Declaration on Cultural Landscape in the Caribbean (2005), the Latin American Landscape Initiative (LALI) (2012), the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance (The Burra Charter) (1999-2013), the IFLA Asia Pacific Region Landscape Charter (2015);

Considering the UNESCO World Heritage Centre Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention (2015), which, from 1992, primarily designate rural landscapes as 'Continuing Cultural Landscapes';

Considering the ICOMOS-IFLA ISCCL Milano Declaration on Rural Landscapes (2014) concerning rural landscapes as heritage;

Considering the International Union for the Conservation of Nature (IUCN) recognition of Category V Protected Landscapes and Seascapes in their management system, the IUCN efforts of sustaining pastoral nomadism (World Initiative on Sustainable Pastoralism, 2008), the joint ICOMOS-IUCN initiative "Connecting Practice - nature and culture" and the importance of people interacting with their environment in ways that sustain bio-cultural diversity (including agrobiodiversity, as well as cultural and spiritual values);

Considering the FAO Globally Important Agri-

scapes as heritage encompass technical, scientific, and practical knowledge, related to human-nature relationships.

Rural landscapes as heritage are expressions of social structures and functional organizations, realizing, using and transforming them, in the past and in the present. Rural landscape as heritage encompasses cultural, spiritual, and natural attributes that contribute to the continuation of biocultural diversity. All rural areas can be read as heritage, both outstanding and ordinary, traditional and recently transformed by modernization activities: heritage can be present in different types and degrees and related to many historic periods, as a palimpsest.

B Importance

Rural landscapes have been shaped over millennia and represent significant parts of the earth's human and environmental history, ways of living, and heritage. Many areas of the world are vital sources of food, renewable natural resources, associated world view and wellbeing for local and indigenous communities, as well as for visitors and tourists. Landscapes used for the production and/or harvesting of plant and animal species, including edible resources, demonstrate the entangled connections between humans and other species across broad areas. The diversity of agricultural, forest, animal husbandry, fishery and aquaculture, wild-resource, and other resource practices is essential for the future adaptation and resilience of global human life. The heritage values of rural landscapes are recognised in some heritage inventories, such as the UNESCO World Heritage List as 'continuing cultural landscapes'. The values may be recognised in regional, national, and local heritage inventories and protected area regimes.

ry and pastoralism, fishing and aquaculture, forestry, wild food gathering, hunting, and extraction of other resources, such as salt. Rural landscapes are multifunctional resources. At the same time, all rural areas have cultural meanings attributed to them by people and communities: all rural areas are landscapes. Rural landscapes are dynamic, living systems encompassing places produced and managed through traditional methods, techniques, accumulated knowledge, and cultural practices, as well as those places where traditional approaches to production have been changed. Rural landscape systems encompass rural elements and functional, productive, spatial, visual, symbolic, environmental relationships among them and with a wider context. Rural landscapes encompass both well-managed and degraded or abandoned areas that can be reused or reclaimed. They can be huge rural spaces, peri-urban areas as well as small spaces within built-up areas. Rural landscapes encompass land surfaces, subsurface soils and resources, the airspace above, and water bodies.

Rural landscape as heritage: Refers to the tangible and intangible heritage of rural areas. Rural landscape as heritage encompasses physical attributes – the productive land itself, morphology, water, infrastructure, vegetation, settlements, rural buildings and centers, vernacular architecture, transport, and trade networks, etc. – as well as wider physical, cultural, and environmental linkages and settings. Rural landscape as heritage also includes associated cultural knowledge, traditions, practices, expressions of local human communities' identity and belonging, and the cultural values and meanings attributed to those landscapes by past and contemporary people and communities. Rural land-

tries, and corporations as integral aspect to managing the dynamic nature, threats, risks, strengths, and potentialities of such areas. Conservation of the integrity and authenticity of the heritage should focus on assuring the standard and quality of living of local populations working and living in rural landscapes. As all heritage, rural heritage is an economic resource: its use should be appropriate and should provide vital support to its long-term sustainability.

E Benefits

Rural landscapes are critical resources for the future of human society and the world environment: they provide food and raw materials as well as a sense of identity; they represent economic, spatial, environmental, social, cultural, spiritual, health, scientific, technical and, in some areas, recreational factors. In addition to food and raw materials, rural landscapes contribute to land conservation (nature, environment, soil, hydrographic networks) and the transmission of rural cultures (techniques, knowledge of environment, cultural traditions, etc.) to future generations. Rural landscapes often provide distinct economic and tourism benefits when closely associated with the communication and enhancement of their heritage values. Over the past decades, environmental and cultural heritage have been the subject of increasing international, interdisciplinary, and transdisciplinary research. Communities as knowledgeholders or local initiatives and collaboration among stakeholders, rural and urban inhabitants, and professionals have contributed to conservation, awareness, and enhancement of rural landscapes as a valuable shared resource. Many international, national, and local public administrations have supported this idea through their legislation and policies.

Identification of rural landscapes values at any level aims to provide awareness of rural landscapes' tangible and intangible characters and values, and is the first and necessary step to promote the sustainable conservation of such areas and transmission of their associated knowledge and cultural meanings to future generations.

C Threats

Increasing human populations and climate change make rural landscapes vulnerable to risks of loss and/or abandonment or radical change. The threats to rural landscapes reflect three interrelated types of change:

- 1 Demographic and cultural (population growth in urban areas and depopulation in rural areas, urban expansion, intensive infrastructure works, development pressures, loss of traditional practices, techniques, local knowledge, and cultures);

- 2 Structural (globalization, change and growth of trade and relations, economic growth or decline, intensification of agricultural practices and techniques, change of land and loss of native pastures and of domesticated species diversity);

- 3 Environmental (climate change, pollution and environmental degradation including nonsustainable resource mining, impacts on soil, vegetation, and air quality, and loss of biodiversity and agrobiodiversity).

D Challenges

Heritage should play a significant role in the recognition, protection and promotion of rural landscapes and biocultural diversity due to the significant values it represents. Heritage can contribute to sustaining and increasing the adaptation and resilience of rural landscapes by supporting rural and urban inhabitants, local communities, governments, indus-

porary socio-cultural perceptions of the landscape; past and present links (spatial, cultural, social, productive, and functional) between all elements (natural and human-made, material and immaterial) of rural landscape systems; and the stakeholders involved in both their past and present. Inventorying and cataloguing aim to describe rural landscapes in the current state but also to identify changes over time.

4 Inventory and catalogue rural landscapes at all scales (world, regional, national, local). These tools should integrate local, traditional and scientific knowledge and use systematic methods that are readily achievable and suitable for use by both specialists and non-specialists in all countries in order to collect and compare rural landscapes internationally and locally. In order to achieve an effective database, inventorying and cataloguing activities should consider complexity, costs of human resources, timing of data collection and organisation, and involve both experts and local inhabitants.

5 Develop knowledge to enable comparison of rural landscapes at all levels (world, regional, national, local), monitoring historical changes to rural landscapes and support shared learning and collaboration from local to global scales and among all public and private stakeholders.

6 Recognize local populations as knowledge-holders who in many cases help to shape and maintain the landscape and should be involved to the building of collective knowledge.

7 Promote extensive and ongoing cooperation among public institutions, nongovernmental organizations, and universities for research, information sharing, technical assistance, and coordination of a wide variety of knowledge building activities at all

F Sustainability of rural landscapes

Many rural systems have proven to be sustainable and resilient over time. Various aspects of these systems can inform future management of rural activities and support conservation and improvement of biocultural diversity and peoples' rights to adequate quantities and good quality of food and raw materials. As landscapes undergo continuous, irreversible, and inevitable processes of transformation, rural landscape policies should focus on managing acceptable and appropriate changes over time, dealing with conserving, respecting, and enhancing heritage values.

2 ACTION CRITERIA

Specific measures are: understand, protect, sustainably manage the transformation, communicate and transmit landscapes and their heritage values.

A. Understand rural landscapes and their heritage values

1 Recognise that all rural landscapes have heritage values, whether assessed to be of outstanding or ordinary values, and that such heritage values will vary with scale and character (shapes, materials, uses and functions, time periods, changes).

2 Document the heritage values of rural landscapes as a basis of effective planning, decision-making, and management. Inventories, catalogues, atlases and maps provide basic knowledge of rural landscapes to spatial planning, environmental and heritage protection and management tools, landscape design and monitoring.

3 Develop base-line knowledge of the physical and cultural characteristics of rural landscapes: the status of the rural landscape today; its historical transformations and expressions of tangible and intangible heritage; historic, inherited, and contem-

monitoring results.

7 Consider that effective policy implementation is dependent on an informed and engaged public, on their support for required strategies and involvement on actions. It is essential to complement all other actions. Public administrations should support proactive and bottom-up initiatives.

C Sustainably manage rural landscapes and their heritage values

1 Consider bio-cultural rights within food and natural resource production. Implement planned management approaches that acknowledge the dynamic, living nature of landscapes and respect human and non-human species living within them. Respect, value, and support the diversities of cultures and various peoples' approaches to nature.

2 Recognize key stakeholders of rural landscapes, including rural inhabitants, and the local, indigenous, and migrant communities with connections and attachments to places, their role in shaping and maintaining the landscape, as well as their knowledge of natural and environmental conditions, past and present events, local cultures and traditions, and scientific and technical solutions trialed and implemented over the centuries. Acknowledge that the good standard and quality of living for rural inhabitants enables strengthening of rural activities, rural landscapes, and transmission and continuity of rural practices and cultures.

3 Consider the connections between cultural, natural, economic, and social aspects across large and small landscapes, in the development of sustainable management strategies for rural landscapes as heritage resource.

4 Consider the interconnections between rural and urban landscapes. Rural landscapes are a re-

administrative levels.

B Protect rural landscapes and their heritage values

1 Review and implement legal and policy frameworks to ensure biocultural sustainability and resilience in use and transformation of rural landscapes with respect to global, national, local threats, risks and opportunities.

2 Implement policies via laws, rules, economic strategies, governance solutions, information sharing, and cultural support. The complex character of rural landscapes necessitates development of both specific and cross-sectoral policies that consider broad cultural, social, economic, and environmental factors.

3 Define strategies and actions of dynamic conservation, repair, innovation, adaptive transformation, maintenance, and long term management. These should seek to balance global and local approaches, and ensure the involvement and cooperation of all stakeholders and communities in their effective design and daily management.

4 Consider that rural landscape heritage values are economic, social, environmental, cultural, spiritual and spatial and that awareness of the values of each rural landscape enables the management of appropriate and effective future transformations.

5 Prepare effective policies based on informed local and other knowledge of the landscapes, their strengths and weaknesses, as well as potential threats and opportunities. Define objectives and tools. Programme actions with regard to long, medium, and short-term management goals.

6 Define monitoring strategies to review the effectiveness of implemented policies and reassess short, medium and long term goals, related to the

D Communicate and transmit the heritage and values of rural landscapes

1 Communicate awareness of the heritage values of rural landscapes through collaborative participatory actions, such as shared learning, education, capacity building, heritage interpretation and research activities. Develop participatory plans and practices that involve civil society, private organizations, public authorities, and amongst both urban and rural inhabitants.

2 Increase awareness of the means and methods for transmission of traditional and technical knowledge and practices and develop case studies to do so and disseminate best practices.

3 Support shared learning, training, and research using diverse tools, approaches and cultural practices, including cultural mapping, information-sharing, education, and on-site training involving stakeholders, such as local communities, heritage specialists, professionals of various disciplines, schools and universities, and the media.

NOTE: The document is promoted by ICOMOS-IFLA International Scientific Committee on Cultural Landscapes (World Rural Landscapes Initiative www.worldrurallandscapes.org)

source for urban inhabitants' quality of life (recreation, food quality and quantity, firewood, water and clean air quality, food gardening, etc.) in all metropolitan areas of the world. Urban areas can provide economic opportunities for rural landscape products and integrated other activities as recreation, education, agritourism, demanded by citizens (multifunctionality). Cooperation between rural, peri-urban, and urban inhabitants should be actively encouraged and practiced, both in sharing knowledge of rural landscapes' heritage and the responsibilities for their management.

5 Find a balance between long-term sustainable (economic, social, cultural, environmental) resource use and heritage conservation, and the short-term needs of rural workers' quality of living, which is a prerequisite for the continuation of activities that generate and sustain rural landscapes. Quality of living consists of both income and social appreciation, provision of public services including education, recognition of culture rights, etc. This requires finding appropriate ways and solutions in which living heritage values can be recognized so that change and adaptation are to be compatible with the conservation, use, and communication of heritage values, as well as with the economic enhancement of rural landscape heritage.

6 Support the equitable governance of rural landscapes, including and encouraging the active engagement of local populations, stakeholders, and rural and urban inhabitants, in both the knowledge of, and responsibilities for, the management and monitoring of rural landscape as heritage. Because many rural landscapes are a mosaic of private, corporate, and government ownership, collaborative working relationships are necessary.

بررسی نحوه‌ی استفاده از نقشه خرد اقلیم در فضای بیرون برای نشان دادن راه‌حل‌های طراحی در بازآفرینی شهری^۱

هشتمین کنفرانس بین‌المللی پایداری در انرژی و ساختمان‌ها (۱۱-۱۳ سپتامبر ۲۰۱۶، تورین - ایتالیا)

Jacopo Gaspari- Kristian Fabbri

مترجم:

• آیدا کیانفر، دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس. Ayda.kianfar@gmail.com

چکیده

تغییرات اقلیمی و تأثیرات ناشی از آن بر روی محیط ساخته شده به طور قطع یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل برای بازیگران اصلی درگیر در شکل‌گیری شهرهای آینده است. این موضوع صرفاً مربوط به انطباق ساختمان‌ها با الزامات جدید نیست، بلکه بیشتر به بازنگری شیوه‌ی واکنش‌های بافت شهری به پدیده‌های جدید و گاه غیرقابل پیش‌بینی مرتبط می‌باشد. این فرایند به شرایط حاد ظاهری رو به رشد در تابستان مربوط می‌شود که به شدت تقاضای نیاز به انرژی را برای خنک نمودن با اثرات منفی بر تعادل انرژی و همچنین آسایش حرارتی کاربران شهری به همراه پیامد شدید بر سلامت و سلامتی افزایش می‌دهد. آسایش حرارتی در فضای بیرونی به عوامل متعدد مرتبط به آن بستگی دارد؛ ویژگی‌های محیط ساخته شده، رابطه بین مصالح ساختمانی و مصرف انرژی، تغییرات اقلیمی جهانی و خرد اقلیم محلی؛ دما، تابش خورشیدی، انتشار باد، سرعت باد، رطوبت مطلق و رطوبت نسبی. هدف این مطالعه، آزمون مدل‌سازی بر روی خرد اقلیم یک بخش شهر به عنوان نمونه مورد آزمون - یک قطعه از بلوک‌های ساختمانی با حیاط‌های درونی - به مثابه ابزاری برای پشتیبانی از مرحله بازآفرینی، بر اساس گزینه‌های تکنولوژیکی و راه‌حل‌های طراحی برای بهبود آسایش حرارتی در فضای باز بیرونی است. نتایج شبیه‌سازی Envi-MET، از طریق مقایسه وضعیت قبل و بعد از مداخله، بحث شده است. در نمونه مورد مطالعه، توسعه پروژه از طریق حیاط بر اساس شاخص PMV به آسایش حرارتی منجر شده است تا از "بسیار داغ" (منطقه قرمز رنگ +۳٫۵ و +۴٫۰) و "بسیار بسیار داغ" (بالا تر از ۴٫۵۰ و منطقه بنفش) به "گرم" (+۱٫۵ و +۲٫۰) در مقیاس قطعه شهری تغییر یابد.

کلیدواژه‌ها: آسایش حرارتی در فضای باز؛ TEM-ivne؛ بازآفرینی محله؛ نقشه خرد اقلیمی فضای باز [MMO]؛ راه‌حل پاسخگویی اقلیمی؛ کاهش دادن.

A study on the use of outdoor microclimate map to address design solutions for urban regeneration

Abstract

Climate change and the deriving impacts on the built environment certainly represent one of the most challenging issue for several key players involved in shaping the cities of tomorrow. This is not simply a matter of adapting buildings to new requirements, but rather to rethink the way the urban fabric reacts to new and sometimes unpredictable phenomena. The process is related to increasingly evident extreme conditions in the summer time, that strongly improve the energy demand for cooling with negative impacts on the energy balance as well as on thermal comfort conditions of the end users and of urban population with severe implication on health and wellbeing. Outdoor comfort depends on a number of inter-related factors: the characteristics of the built environment, the relationship between materials and energy use, global climate change and local microclimate: Temperature, Solar Radiation, Wind distribution, Wind Speed, Absolute and Relative Humidity. The objective of this specific study is to test the microclimate modeling of a city portion in a demo-case – a plot of building blocks with inner courtyards – as a tool for supporting the regeneration phase addressing technological choices and design solutions to improve outdoor comfort conditions. The outcomes of the performed envi-MET simulations, comparing the situation before and after intervention, are consequently discussed. In the specific case, the developed project involving the courtyard has led the Thermal Comfort perception, evaluated in terms of PMV, to shift from “very hot” (+3.50, +4.00 red zone) and “very very hot” (above + 4.50 violet zone) to “Warm” (+1.50, +2.00) at urban plot scale.

Keywords: Outdoor thermal comfort; envi-MET; district regeneration; outdoor microclimate map [OMM]; climate responsive solutions; mitigation.

1. A study on the use of outdoor microclimate map to address design solutions for urban regeneration
2. outdoor microclimate map [OMM]

۱- مقدمه و زمینه مورد مطالعه

یکی از چالش‌برانگیزترین مسائل در پاسخ به آینده شکل شهرها در آینده نزدیک، قطعاً به پاسخگویی به تغییرات اقلیمی و تأثیرات ناشی از محیط ساخته شده، مرتبط می‌شود (Stone, 2012). انتظار می‌رود پارادایم‌های جدید طراحی علاوه بر پاسخگویی به الزامات جدید برای سازگاری ساختمان‌ها با نیازهای در حال ظهور، قادر به عکس‌العمل در برابر پدیده‌های جدید و گاه غیرقابل پیش‌بینی نیز باشند (Eames, Dixon, May, Hunt, 2013). از یک سوی، این امر به شرایط شدیداً حاد آشکار در تابستان (و چرخه‌های متغیر زمستان / تابستان به ویژه به روند تغییرات دما و بارندگی‌ها مرتبط است) مربوط می‌شود که به شدت تقاضای انرژی برای خنک نمودن را با اثرات منفی بر تعادل انرژی افزایش می‌دهد (James & James; 2001). از دیگر سو، آسایش حرارتی کاربران شهری را با پیامدهای شدید بر روی سلامت و سلامتی‌شان تحت تأثیر قرار می‌دهد. برجسته‌ترین پدیده‌ها در سطح شهر عبارت‌اند از: امواج حرارتی و جزایر حرارتی شهری^۱ [UHI] که پیامدهای بحرانی همانند تکانه‌های حرارتی^۲ و به طور کلی احساس ناراحتی در فضای باز را منجر می‌گردند (James & James; 2011)؛ Santa-mouris M, 2014). بر اساس برنامه سازگاری اقلیمی^۳ که توسط شهر بولونیا، پذیرفته شده است، این موضوع در یک مطالعه، توسط واحد تحقیقات تکنولوژی گروه معماری دانشگاه بولونیا^۴، در ارتباط با بازآفرینی منطقه بولونیا با هدف تعیین شیوه‌های مؤثر یکپارچه‌سازی اقدامات بهره‌وری انرژی، نظارت بر شرایط اقلیمی و بهره‌برداری از انرژی‌های تجدیدپذیر در یک دیدگاه شهر هوشمند اجرا شده است (Boeri, Gaspari, 2015).

اهمیت توجه به شرایط اقلیمی و خرده اقلیمی فضای بین ساختمان‌ها، به عنوان یک محیط شکل یافته در درون حیاط، پاساژها و فضای باز بیرونی محصور شده توسط احجام، از همان ابتدا به عنوان یک عنصر استراتژیک در چارچوب کلی پژوهش ظاهر شده است.

محور اصلی مطالعه، ارائه راهکار هزینه - فایده جهت کاهش تقاضای انرژی در مقیاس ساختمان به همراه افزایش کیفیت و شرایط راحتی (Santamouris M, 2001, Allegrini, Dorera, 2012, Carmelieta, 2012, Yaghoobiana, Kleissl, 2012) و همچنین ارائه یک استراتژی جامع برای پشتیبانی از ادغام منطقه در شهر هوشمند در ارتباط با زیرساخت‌های شهری بود. در طول کار، نقش مقیاس متوسط محله به روشنی با توجه به دستیابی به یک اثر سیستماتیک مدیریت انرژی و مؤثر بر کاهش پتانسیل ظاهر گردید. در حقیقت این محله در یک شبکه بسیار منظم از قطعات مستطیلی شکل با بلوک‌های ساختمان در اطراف یک یا چند حیاط یا حوزه‌های سبز داخلی سازمان داده شدند.

تحلیل شرایط خرده اقلیمی این فضاها اهمیت خاصی در رویکرد فرآیند بازآفرینی به طور کلی و به ویژه در درک مفهوم آسایش در فضای باز بیرونی به دست می‌دهد. با این وجود، این موضوع، فقط بخشی از زمینه کلی پژوهش را نشان می‌دهد، آسایش در فضای باز بیرونی توجه گروه پژوهشی را به خود جلب کرد و یک مطالعه اختصاصی بر روی بخشی از محله به منظور ارزیابی اثرات و پتانسیل‌های قبل از اعمال فرآیند در مقیاس وسیع‌تر صورت پذیرفت. آسایش فضای بیرونی یک حوزه خاص مطالعه است و ارتباط آن با پدیده UHI بسیار روشن است: بازگشت مجدد UHI به طور مستقیم با افزایش درجه حرارت در هوای آزاد مرتبط است (Andrade, Alcoforado, Oliveira, 2011, Oke TR, 1991).

در پاسخ به این پدیده، مردم در داخل ساختمان می‌مانند که به دلیل استفاده از سیستم تهویه مطبوع^۵ برای خنک نمودن با افزایش مصرف انرژی همراه خواهد بود.

با این حال، بررسی انجام شده بر روی ادبیات علمی نشان می‌دهد که آسایش در فضای باز و پدیده‌های مرتبط با آن اغلب در دو سطح مختلف بررسی می‌شود:

• یکی اقلیم، که به خوبی در برخی از آثار ماتساراکیس^۶ و سنتاموریس^۷ (James & James; 2011, Santamouris M, 2014).

که (Matzarakis, Mayer, Iziomon, 1999) نشان داده شده است،

1-Urban Heat Island

2-heat strokes

3-Adaptation Plan

4-Technology Research Unit of the Department of Architecture at University of Bologna

5- HVAC

6-Matsarakis

7-Santamouris

۳ - روش‌شناسی

مطالعه نیازمند تعریف یک مدلی کامل برای توصیف مقیاس مزو از سایت است، سپس، متغیرهای خروجی قبل و بعد از مرمت، برای آگاهی از اینکه چه مصالح و ویژگی‌هایی قادر به تأثیرگذاری بر اقلیم خرد (بهبود شرایط آسایشی و کاهش درجه حرارت هوا) می‌باشند، و نشان دادن راه‌حل طراحی بر اساس آن، مقایسه شدند.

۳-۱- انتخاب و توضیح مطالعه موردی

پروژه بازآفرینی شامل منطقه‌ای وسیع در قسمت شمالی ایستگاه مرکزی راه‌آهن در شهر بولونیا به نام منطقه Bolognina است. ساختمان‌هایی که در دهه‌های ۵۰ و ۶۰، در مرحله بازسازی پس از بمباران جنگ جهانی دوم بر اساس یک شبکه شطرنجی منظم با طرحی با حیاط‌ها و فضای سبز داخلی ساخته شده‌اند. اغلب ساختمان‌ها متعلق به مسکن اجتماعی‌اند و در واقع ترکیبی از فرهنگ‌ها و مردم از کشورهای مختلف است. با این حال، ساکنان کم‌درآمد و کمبود منابع برای حصول اطمینان از فعالیت‌های تعمیر و نگهداری کافی در طول زمان، در کاهش قابل توجه کیفیت محیط ساخته شده سهیم بوده است. بنابراین، یک پروژه بازآفرینی جامع، با تمرکز بر هر دو راهکار طراحی بر اساس هزینه - فایده برای تکمیل ساختمان‌ها و هم‌گزینه‌های مناسب برای چیدمان مجدد فضاهای باز بیرونی که در حال حاضر به عنوان پارک استفاده می‌شود، در نظر گرفته شد. تصویر ۱، نمونه مورد مطالعه در منطقه بولونیا را نشان می‌دهد. این بلوک، به دلیل اینکه به خوبی نشان‌دهنده موقعیت عناصر و اجزا خاص مانند محل^۵ بازار روزانه محلی و کاربری چندگانه، که آن را از نظر نتایج شبیه‌سازی و مشارکت اجتماعی جالب‌تر می‌کند، انتخاب شد. این بلوک توسط یک ساختمانی که قطعه را از شمال به جنوب قطع می‌کند به دو ناحیه اصلی تقسیم شده است که دو فضای اصلی و یک گذرگاه که خیابان را از سمت جنوب به شمال بازار مرتبط می‌کند، ایجاد می‌کند.

UHI را در مقیاس بزرگ با تمرکز بر رابطه بین شرایط اقلیم و تأثیرات ناشی از آن بر شهر و به ویژه در مراکز شهری مترکم و سایت‌های تاریخی / گردشگری تحلیل می‌کنند؛

• دیگری، مصالح، که بر ویژگی‌های اجزا و عناصر در مقیاس ساختمان تمرکز می‌کند تا خطر بروز بیش از حد حرارت را کاهش دهد، کار بر روی پارامترهای خاصی از قبیل آلبدو و بازتاب که بیش از دیگران به طور گسترده در مطالعات دوایی^۱، هرناندز پترز^۲ و زینزی^۳ (Doya, Bozonnet, Allard, 2012, Hernández-Pérez, 2010, Zinzi, Fasano, 2014) ارزیابی شده است.

به طور معمول، به این مسئله در مقیاس محله‌ای^۴، همان سطوح اطراف یک فضای باز محصور، در حالی که ممکن است بر روی خرده اقلیمش و ادراک آسایشی تأثیر بگذارد، توجه اندکی شده است. این مقاله مطالعات ویژه‌ای بر بخشی از مطالعه موردی پروژه‌ی پژوهشی اصلی را گزارش می‌دهد که اهداف اصلی، محدودیت‌های پذیرفته شده، پارامترهای کلیدی مورد بررسی، روش‌شناسی متداول، نتایج اصلی و تأثیرات بالقوه در محدوده عمومی پروژه‌ی اصلی را شرح می‌دهد.

۲- اهداف

این مطالعه با هدف بررسی آسایش حرارتی در فضای باز شهری بلوک‌های شهری در اطراف یک یا چند حیاط داخلی، بر اساس طرح نمونه موردی واقع در بولونیا انجام شده است. هدف کلی آزمون، مدل‌سازی حیاط و آسایش حرارتی در فضای باز بیرونی با بررسی امکان توسعه و در نظر گرفتن این مسئله در استراتژی کاهش ریسک در مقیاس محله‌ای است. بر اساس این چارچوب، اهداف مشخص زیر در طول مطالعه مورد بررسی قرار گرفتند:

• بررسی رابطه بین راه‌حل طراحی / طرح و بهبود آسایش حرارتی و / یا کاهش درجه حرارت به منظور ارتقا شرایط آسایشی در فضای باز در تابستان؛

• بازتعریف نتایج به داده‌های سودمند به منظور هدایت ذی‌نفعان و بازیگران اصلی به سوی یک طراحی منعطف که به طور مؤثر از روند بازآفرینی عمومی محله پشتیبانی می‌کند.

1-Doya

2-Hernández-Pérez

3-Zinzi

4-meso-scale

5- the location narrowing a daily local market

تصویر ۱: (الف) موقعیت نمایشگاه^۱ در منطقه Bologna; (ب) بخش شمالی - غربی قطعه که در مطالعه بر آن تمرکز شد.

بازتاب خورشید و زمین بستگی دارد. در مورد محاسبات PMV فضای باز بیرونی ISO 7730 محدودیت‌هایی برای شرایط محیطی تحت VDI آلمانی ۳۷۸۷ فصل ۲، ۲۰۰۸ (VDI, 2008) پذیرفته است. اغلب نرم‌افزارهای مورد استفاده برای مدل‌سازی آسایشی فضای باز بیرونی، در Dessi V (Dessi, 2008) و پروژه UHI-CE شرح داده شده است (UHI Project): لیستی از آن‌ها شامل موارد زیر می‌شوند:

۱- ENVI-met (ENVI-met Available)، یک مدل خرده اقلیم سه‌بعدی است که برای شبیه‌سازی تعاملات سطحی - گیاهی - هوا در یک محیط شهری با وضوح ۰.۵ تا ۱۰ متری در شبکه شطرنجی فضایی و زمان ۱۰ ثانیه طراحی شده است. مناطق خاص کاربردی عبارت‌اند از: اقلیم‌شناسی شهری، معماری، طراحی ساختمان، برنامه‌ریزی محیطی، و غیره. ENVI-met یک مدل پیش‌بینی بر اساس قوانین اساسی دینامیک سیالات و ترمودینامیک است (Taleghani, 2015).

۲- RayMan، پرتوی آزادانه در دسترس و مدل زیست‌اقلیمی انسانی است. این مدل طول موج‌های بلند و کوتاه را به صورت سه بعدی در محیط‌های ساده و پیچیده، به صورت توصیف شده در (Matzarakis, Rutz, Mayer, 2007) [Matzarakis et al.] شبیه‌سازی می‌کند.

۳- SkyHelios (SkyHelios, Tzu-Ping Lin et al, 2012)، ابزاری برای شناخت اقلیم‌شناسی کاربردی است، که فاکتور دید آسمان متوالی^۴ و مدت زمان تابش آفتاب با وضوح بالا از نظر زمانی و مکانی برای هر نقطه در یک منطقه پیچیده را، محاسبه می‌کند.

یک مدل دقیق‌تر برای مطالعه Westcorner شمالی و حیاط سمت غربی ساخته شد. ساختمان گوشه‌ای مستلزم یک اقدام مرمتی سنگین است که شامل دو نما رو به دادگاه می‌شود که در آن یک مجتمع جدید چوبی، بالکن‌های جدید، مناطق بافری برای کاهش گرمای بیش از حد در طول تابستان و طرحی جدید را فراهم می‌کند. بنابراین سطوح عمودی مرمت شده در این مرحله با توجه به شرایط نامناسب آن نسبت به اطراف در مدل در نظر گرفته نشدند. این مدل بر روی سطح حیاط که در حال حاضر با آسفالت پوشانده شده و در آن چند قسمت سبز و درختان مانده بود، متمرکز شد. هدف اصلی شبیه‌سازی، ایجاد مؤثرترین راه‌حل برای شکل دادن به محیط بیرونی با توجه به اقدام تکمیل شده در سطح ساختمان است.

۲-۳- مدل شبیه‌سازی

شرایط آسایشی فضاهای باز بیرونی به عوامل متعدد مرتبط با عوامل هندسی و مادی محیط انسان‌ساخت و نیز ارتباط بین مصالح و مصرف انرژی با اثرات تغییر اقلیم جهانی و پارامترهای خرده اقلیمی مانند: دما، تابش خورشیدی، توزیع باد، سرعت باد، رطوبت مطلق و نسبی وابسته است. یکی از شاخص‌های پرکاربرد ارزیابی آسایش حرارتی داخلی، شاخص آرای میانگین پیش‌بینی شده^۲ (شاخص آسایش حرارتی) [PMV] است که توسط پروفیسور فنگر^۳ تعریف (Fanger, 1972) و توسط ISO 7730 استاندارد شده است (ISO 7730). سایر شاخص‌ها در مطالعات مربوط به آسایش حرارتی فضای باز بیرونی با توجه به اهمیت بیشتر سرعت هوا و میانگین متوسط دمای تابشی معرفی شدند که به شرایط آسمان،

1-demo-site
2-Predicted Mean Vote index
3-Fanger P.O
4-continuous sky view factor

همه‌ی این نرم‌افزارها به کاربران متخصص نیاز دارد و این دلیلی است که مسئله آسایش در فضای باز بیرونی به طور معمول در فرایند طراحی در نظر گرفته نمی‌شود. بنابراین هدف مطالعه حاضر، نه تنها ارائه یک راهنمای ساده برای معماران، مهندسان، برنامه‌ریزان، بلکه ارائه راهنما در مورد نتایج بالقوه برای انتخاب گزینه‌های مدیرانه و راه‌حل‌های طراحی در سطح جامعه به ذینفعان و شهروندان همان‌طور که در نتایج Republic-med (Republic-2016) و پروژهای (Med Web-site, 2016) و (REBUS (REBUS Web-site, 2016) پیشنهاد شده است، می‌باشد. انتخاب نرم‌افزار - و مدل منتج - به نوع خروجی بستگی دارد و همان‌طور که انتظار می‌رود از طریق مطالعه به دست آید. SkyHelios مدل‌های مبتنی بر یک سیستم مختصات قطبی را ایجاد می‌کند که بر مطالعه در مورد رویکرد انسان محور متمرکز است که در آن بدن انسان به عنوان عنصر اصلی محیط بیرون در نظر گرفته می‌شود. یک روش مشابه با RayMan انجام می‌شود که تبادل انرژی با گنبد آسمان^۱ (انتقال حرارت اضافی توسط تابش حرارتی به آسمان) در مدل را به منظور شاخص دمای فیزیولوژیکی^۲ (PET) در بر می‌گیرد که اغلب به عنوان شاخص تکانه گرما^۳ (یک سندرم حاد ناشی از افزایش بیش از حد دمای بدن به علت اضافه‌بار یا شکست سیستم گرماساز در طی قرار گرفتن در معرض گرما است (IUPS Thermal Commission, 1987)) و به عنوان شاخص حسگر حرارتی استفاده نمی‌شود. ENVI-met قادر به مدیریت متغیرهای اصلی (درجه حرارت هوا، سرعت باد، رطوبت نسبی و غیره) و شاخص آسایشی PMV برای ایجاد خطوط تراز^۴ که به طور خاص به ویژگی‌های سایت پیوند می‌خورند، می‌باشد. بنابراین نقشه فضاهای بیرونی ممکن است یک تصور بسیار کارآمد از توزیع خطوط تراز به منظور پشتیبانی از درک مناطق آسایشی و تغییرات میکرو - اقلیمی در یک محل خاص مانند حیاط‌های بین بلوک‌های ساختمانی که

به عنوان نمونه آزمایشی^۵ مورد استفاده قرار گرفته‌اند، ایجاد کند. از این‌رو، ENVI-met که می‌تواند نماینده شرایط خاص سایت باشد، برای ایجاد نقشه‌های جغرافیایی انتخاب شده است.

۳-۳- متغیرها

متغیرهای اصلی استفاده شده برای تحلیل خرده اقلیم فضای باز بیرونی سایت، در شرایط کنونی و بعد از مرمت، عبارت‌اند از:

- دمای هوا، برحسب درجه سانتی‌گراد، برای ارزیابی توزیع دما با توجه به تأثیر چیدمان ساختمانی (تحت تأثیر سایه‌اندازی)، ویژگی‌های مصالح ساختمانی بکار رفته برای کفسازی منطقه، در نهایت اثر باد در بخش‌های خاصی از سایت اندازه‌گیری شده است. حداقل و حداکثر درجه حرارت در طول تابستان کاهش می‌یابد، همچنین توزیع خطوط هم‌تراز درجه حرارت، ارزیابی مزیت به دست آمده از طریق راهکار طراحی پیش‌بینی شده با توجه به تبادل حرارت محسوس توسط بدن انسان با محیط بیرونی را امکان‌پذیر می‌کند.

- سرعت باد (یا تندی هوا یا سرعت هوا)، بر حسب واحد متر بر ثانیه (m/s) برای ارزیابی توزیع حرکت هوا، به ویژه موقعیت هوای ساکن^۶ (سرعت باد صفر متر بر ثانیه) در طول تابستان اندازه‌گیری می‌شود، زمانی که اثرات ناشی از مبادله هوا / بدن وجود ندارد و یا مواردی که آشوب (سرعت باد بالاتر از ۱ متر بر ثانیه) و یا^۷ اثر کاهش فشار^۸ ممکن است شرایط ناراحتی ایجاد کند به ویژه در فصل زمستان باعث افزایش گردوغبار، ذرات و آلاینده‌ها شود.

- رطوبت نسبی (RH)، بر حسب درصد، برای بررسی اثر پوشش گیاهی، به ویژه در مورد سطوح وسیع (زمینه‌ها، چمن، و غیره) همراه با جهت‌های اصلی تهویه (به عنوان تهویه تحت تأثیر رقت بخار) اندازه‌گیری می‌شود. مقدار رطوبت نسبی، بار نهان^۹ و در نتیجه تعریق انسانی^۹ را تحت تأثیر قرار می‌دهد: در عرض

-
- 1-Sky dome
 - 2-Physiological Equivalent Temperature
 - 3-Heat Stroke index
 - 4-Isolines
 - 5-Demo-case
 - 6- Still Air
 - 7-Venturi effect
 - 8-Latent Load
 - 9- human sweating

جغرافیایی و شرایط آزمون^۱، رطوبت نسبی ($RH > 65\%$) در تابستان که به عنوان احساس گرمای^۲ همراه با ناراحتی درک می شود؛

• رطوبت مطلق (SH) برحسب g/kg اندازه گیری شده است که یک شاخص مفید برای ارزیابی اثر گیاهان و پوشش گیاهی است. علاوه بر این، خطوط هم‌تراز PMV برای ارزیابی مناطق مختلفی هستند که در آن سایت می‌تواند با توجه به حس گرمایی تقسیم شوند، موضوعی که در محدوده بین $3 =$ بسیار سرد، $0 =$ خنثی، $+3 =$ بسیار گرم بیان می‌شود. با اشاره به ارزیابی آسایش حرارتی در فضای باز و احساس گرمایی با استفاده از شاخص PMV، باید گفت:

• PMV معمولاً به عنوان نشانگر آسایش در فضای داخلی است که تبادل حرارتی، و به ویژه اشعه‌های تابشی، در شش وجه فضایی انجام می‌شود، در حالی که در مورد آسایش در فضای بیرونی، مبادله به سمت گنبد آسمان است؛

• متغیرها در سایت در طول زمان تغییر می‌کند، همچنین همان‌طور که افراد در سایت حرکت می‌کنند، نیز تغییر کنند (و این منجر به تغییرات متابولیکی در موضعات درگیر می‌شود)؛ هیچ نظرسنجی آماری مربوط به رابطه بین ادراک حرارتی در محیط بیرونی و متغیرهای خرده اقلیمی که آن را تعریف می‌کند، وجود ندارد. این مسئله اغلب در زمینه ادبیات نظری ناشناخته است.

• در بیشتر موارد، PMV تنها با در نظر گرفتن نتایج مدل محاسبه شده است و به همین دلیل، مقادیر PMV ممکن است در محدوده تعریف شده ISO 7730 بالاتر از ۴ باشد، بنابراین تحلیل منتقدانه از نتایج و شکل خطوط تراز مورد نیاز است. در مطالعه حاضر، ارزیابی PMV، با استفاده از برنامه bio-met از نرم‌افزار envi-MET، با استفاده از استاندارد ارتفاع ۱٫۷۵ متر، وزن ۷۵ کیلوگرم و ۳۵ سالگی، با فعالیتی متابولیکی مربوط به راه رفتن معمولی و لباس معمولی مربوط به $clo 0.90$ انجام شده است.

۳-۴- نتایج

هدف این مطالعه خاص، آزمون مدل‌سازی خرده اقلیمی یک بخش از شهر است - در مطالعه موردی یک قطعه از بلوک‌های ساختمانی با حیاط‌های درونی - به عنوان یک ابزار برای حمایت

از فاز بازآفرینی با در نظر گرفتن گزینه‌های فن‌آوری و راه‌حل‌های طراحی (از جمله معماری، مناطق سبز و سنگفرش شده) برای بهبود شرایط راحتی در فضای باز در نظر گرفته شده است. به طور تفصیلی، envi-MET برای ایجاد یک مدل از مطالعه موردی با مقایسه قبل و بعد از مداخله و منظرسازی اثرات آن بر روی نقشه‌های خرده اقلیم در فضای باز، استفاده شده است. راه‌حل پیشنهادی به طور کامل بازطراحی منطقه حیاط با مناطق جدید سبز و باغ‌های سبز همان‌طور که تصویر ۲ نشان می‌دهد، می‌باشد. هیچ تخریب سنگین در ساختمان گوشه‌ای پیش‌بینی نشده است، اما علاوه بر ابعاد جدید بر پایه چوبی، بالکن‌های جدید و سیستم سایه‌ای گسترده در نمای جنوبی / شرقی برای کاهش گرمای بیش از حد فراهم می‌شود.

مطالعه بر اساس این فرضیه است که شبیه‌سازی انرژی و تحلیل‌های خرده اقلیم باید با دقت در نظر گرفته شود و در طول فرایند طراحی برای درک بهتر شرایط فضای بیرونی و جهت‌دهی به راه‌حل‌ها در جهت سطوح راحت‌تر در نظر گرفته شود. این موقعیت توسط مطالعات دیگری همچون Naboni E (Naboni, 2014) و Xuan Y (Xuan, Yang, Li, 2014) و در Fabbri K (Fabbri, Di Nunzio, Antonini, Boeri, 2015) که در آن ارزیابی نقطه‌به‌نقطه از آسایش در فضای بیرونی مورد استفاده برای نشستن و سایر عناصر پشتیبانی شده است. فرآیند ارزیابی مقایسه نقشه‌های فضای باز قبل و بعد از مداخله، با در نظر گرفتن زمان و روز خاصی که به طور مناسب در یک فصل، معمولاً تابستان که نشان‌دهنده یک وضعیت استاندارد معمول است، انجام شده است. برای نمونه ۱۶ جولای در ساعت ۱ بعدازظهر با استفاده از داده‌های واقعی از ایستگاه هواشناسی محلی برای مدل انتخاب شد. انتخاب دوره به هدف مطالعه و به روشنی به هدف اصلی برای تحلیل شرایط راحتی در تابستان، زمانی که فعالیت‌ها در فضای باز اغلب توسط ساکنین انجام می‌شود و زمانی که خطر امواج حرارتی ممکن است یک وضعیت متعارف را تحت تأثیر قرار دهد، بستگی دارد. این در واقع مشکل‌ترین دوره برای مطالعه موردی است که ساکنان شرایط ناراحتی گرمایی را درک می‌کنند و از بیرون آمدن خودداری می‌کنند و تقاضای مصرف انرژی برای خنک‌سازی افزایش می‌یابد.

1-demo-case
2-muggy sensation

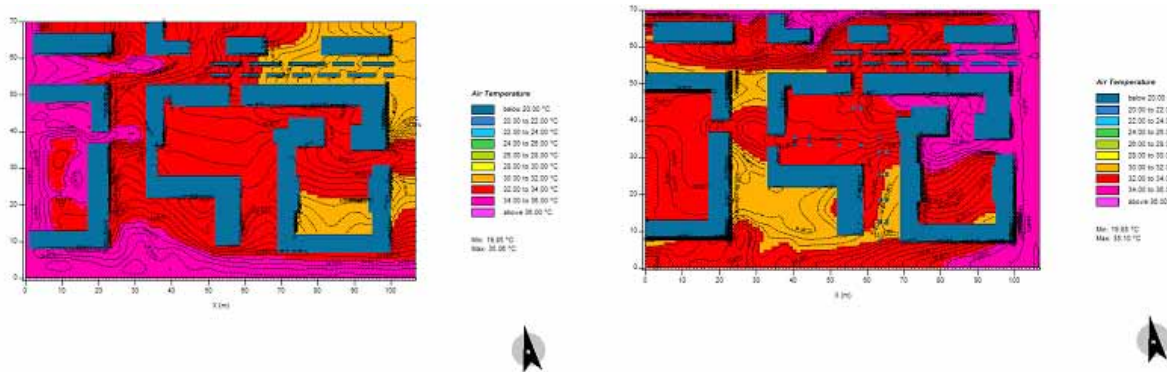
تصویر ۲: طرح سایت (a) -قبل از و (b) بعد از مداخله (c, d) (برگرفته از: L. Ferrari, D. Galassi)

چگونه مدل‌سازی امکان ارزیابی تأثیرات پروژه را فراهم می‌آورد. در مورد خاص، پروژه‌ی شامل حیاط، برخی از مزایا در مقیاس قطعه شهری را به ارمغان آورده است. نتایج شبیه‌سازی انجام شده با Envi-MET، مقایسه وضعیت قبل و بعد از مداخله، در زیر بیان شده است. تصویر ۳ نشان می‌دهد که تغییرات قابل توجهی در مقادیر حداقل دمای هوا (تقریباً ۱۹ درجه سانتی‌گراد) و حداکثر دمای هوا (نزدیک به ۳۵ درجه سانتی‌گراد) در سایت نمونه به وجود نیامده است، بنابراین به نظر می‌رسد طرح حیاط جدید بر این پارامتر تأثیر نمی‌گذارد. با این وجود، دمای همگن ۳۲-۳۴ درجه سانتی‌گراد (محدوده قرمز رنگ) پس از نوسازی (به طرف سمت راست) کوچک‌تر است (تصویر سمت راستی b)، همچنین ۳۶ درجه سانتی‌گراد (بنفش) به ویژه اگر اثرات مرزی گنجانده نشده باشد، می‌تواند به عنوان اثرات مثبت در مقیاس قطعه تفسیر شود، حتی اگر نوسازی اثر آشکاری بر روی سایت نمونه نداشته باشد.

مقایسه بین نقشه‌ها بر اساس توزیع خطوط تراز، حداقل و حداکثر مقادیر، با توجه به توزیع متغیرهای همگن در این مناطق صورت پذیرفته است. در طول یک روز از فصل تابستان، ارزیابی آسایش حرارتی باید در نظر بگیرد که: شاخص PMV ممکن است بیش از حد تخمین زده شود (به عنوان مثال $PMV > 4$)؛ شرایط حرارتی خنثی ($PMV = 0$) یا مناطق با نشاط ($PMV = -1$) امکان‌پذیر نیست. بنابراین کاهش PMV عمدتاً ارزیابی می‌شود و در نتیجه تغییر وضعیت از "بسیار داغ" ($PMV = 4$) به داغ ($PMV = 2$) می‌تواند به عنوان یک بهبود مثبت فرض شود.

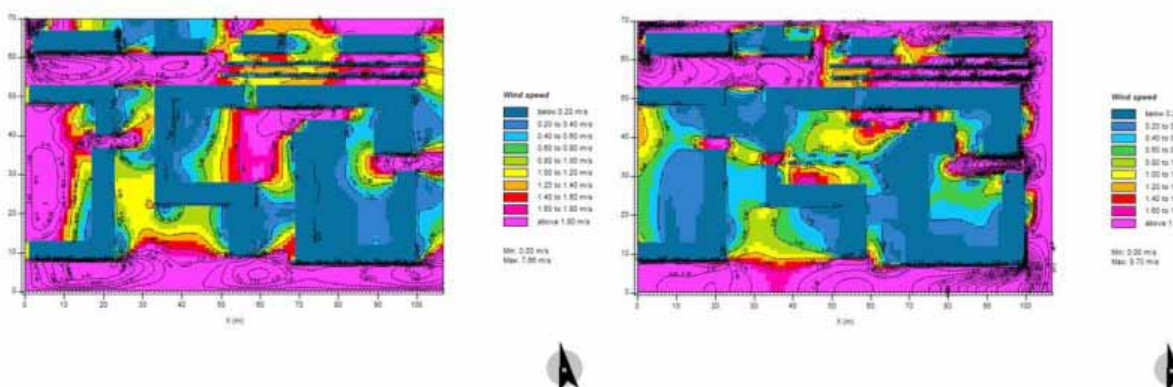
۴- نتایج

نتایج حاصله از نقشه‌های خاص خرده اقلیم بیرونی مطالعه موردی همراه با توزیع خطوط تراز و مناطق همگن برای هر متغیر هستند. باید به وضوح اشاره کرد که هدف اصلی این مطالعه ارزیابی انتقادی از طراحی خاص و انتخاب مصالح سازگار با برای مرمت طرح حیاط نیست، بلکه هدف اصلی نشان دادن این است که

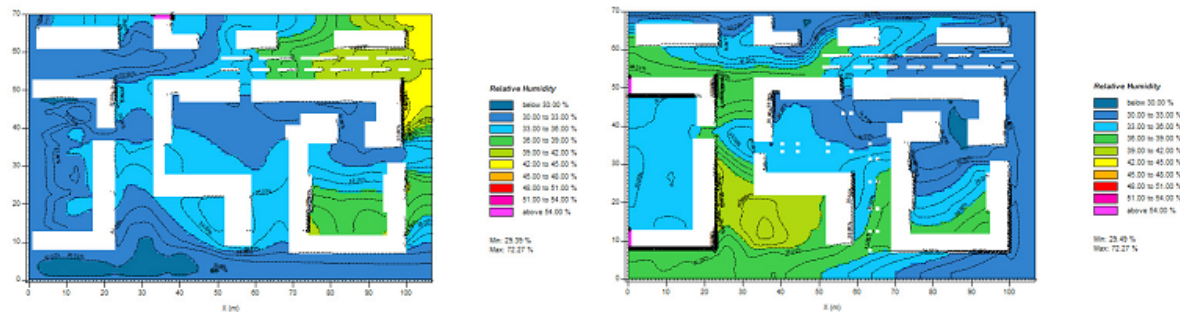
تصویر ۳: توزیع درجه حرارت، بر حسب سانتی‌گراد: a: قبل از مداخله و b: بعد از مداخله

تصویر ۴ تغییر حداکثر مقدار سرعت باد در قطعه را از ۷٫۶۶ متر بر ثانیه به ۹٫۷۰ متر بر ثانیه نشان می‌دهد، به این معنی که راه‌حل پذیرفته شده، تهویه‌ای بهتر و کاهش قابل‌ملاحظه‌ای از مناطق با هوای ساکن (سرعت صفر متر بر ثانیه، آبی رنگ) که محدود به آن مناطقی می‌شود که با ساختمان‌ها محدود می‌شود، تولید می‌کند. نقشه سمت راست (b) کاهش اثر فشار (آشفستگی) در جایی که ارتفاعات ساختمانی با مسیرهای شهری مجزا می‌شوند، را نشان می‌دهد. سرعت باد افزایش حضور نسیم آرام را نشان می‌دهد (بین ۰٫۸۰ متر بر ثانیه و ۱٫۴۰ متر بر ثانیه) که می‌تواند تبادل حرارتی بدن انسان را و احساس طراوت بر روی پوست را تسهیل کند. مقادیر سرعت هوا که بیش از ۱٫۸۰ متر بر ثانیه در نواحی خارجی نقشه است می‌توانند به عنوان خطاهای مرزی مدل در نظر گرفته شوند.

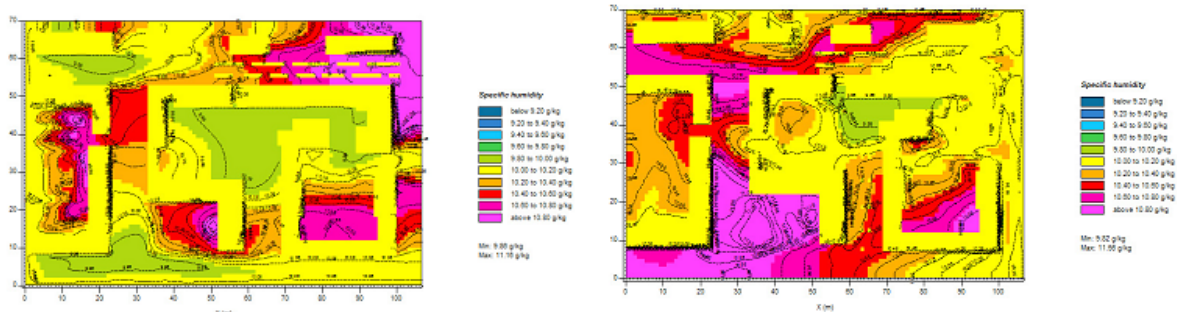
تصویر ۴: توزیع سرعت باد در m/s در (a) قبل: (ب) پس از مداخله.

تصویر ۵ حداقل مقدار رطوبت نسبی RH (تقریباً ۲۹٪) و حداکثر RH (تقریباً ۷۵٪) در مرزها در حالی که می‌توان آن را ۴۵٪ با توجه به بقیه منطقه در نظر گرفت) نشان می‌دهد که در سطح طرح، به طور معنی‌داری متفاوت نیست، به این معنی که مداخله در گوشه شمال غربی حیاط، از لحاظ محدوده سبز برای تأثیرگذاری بر روی سایت به طور کلی محدود است. با این حال، تغییرات RH بین ۴۰-۴۵٪ می‌تواند در نظر گرفته شود که از سمت شمال شرقی به سمت جنوب غربی احتمالاً به دلیل توزیع متعادل پوشش گیاهی (که ممکن است در روزهای مختلف از سال نیاز به شبیه‌سازی خاصی داشته باشد) حرکت می‌کند. رطوبت نسبی ۳۰٪ (محیط خشک)، مطابق با وضعیت معمول یک روز تابستانی در منطقه شهری، پس از مرمت به ۳۳ تا ۳۶٪ تغییر می‌کند (مناطق سیاه و سفید) نشان می‌دهد که افزایش مناطق سبز تأثیر مثبتی دارد.

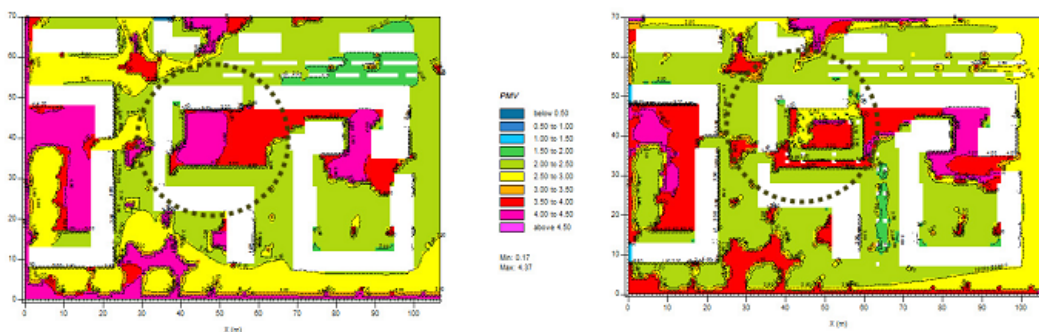

تصویر ۵: توزیع درجه حرارت هوا، بر حسب سانتی گراد (a قبل؛ (ب) پس از مداخله

همان طور که در تصویر ۵ نشان داده شده، حداقل (نزدیک به ۹.۸۳ گرم بر کیلوگرم) و حداکثر (نزدیک به ۱۱.۶۵ گرم / کیلوگرم) مقادیر رطوبت مطلق تغییراتی در سطح طرح ندارد. درختان و حوزه‌های سبزی بیش از حد محدود به اثر دیگر بخش‌های سایت مورد آزمون هستند. با این حال، تصویر ۶ توزیع متغیر در فضا را به استثنای گوشه شمال شرقی که در آن باغ‌های سبز قرار گرفته، نشان می‌دهد. اگر وضعیت قبل و بعد از پروژه - فقط حیاط طراحی شده - را مقایسه کنیم -، رطوبت مطلق از ۹.۶۰ گرم بر کیلوگرم (سبز) تا ۱۰.۲۰ - ۱۰.۴۰ گرم در کیلوگرم (نارنجی) با افزایش قابل توجهی حدود ۱ گرم در کیلوگرم تغییر می‌کند.

تصویر ۶: رطوبت مطلق در (a) (g / kg) قبل؛ (ب) پس از مداخله

تصویر ۷: شاخص PMV (الف) پیش از؛ (ب) پس از مداخله

آخرین شبیه‌سازی مربوط به ارزیابی آسایش حرارتی (تصویر ۷) با استفاده از شاخص PMV باید دقیقاً با اشاره خاص به گوشه شمال غربی تحلیل شود، در غیر این صورت ممکن است نتایج متناقض به نظر برسد زیرا PMV به نظر می‌رسد به طور کلی از ۰.۱۷ (خنثی، قبل از مداخله) تا ۱.۰۳ (گرم بعد از مداخله) تغییر می‌کند. از جمله "اثرات مرزی"، در منطقه مرمت شده (واقع در دایره)، که در آن باغ‌های گیاهی واقع شده است، PMV از "بسیار داغ" (+۳.۵، +۴.۰ منطقه قرمز) و "بسیار بسیار داغ" (بالتر از +۴.۵۰ بنفش) به "گرم" (+۱.۵، +۲.۰) با کاهش مؤثر توسط راه‌حل سازگاری تغییر کرده است.

۵- جمع‌بندی

مطالعه‌ای که در این مقاله گزارش شده، توجه به یک مقیاس مزو را بر اساس مطالعه‌ای که قبلاً توسط Fabbri و همکاران در ارتباط با تقاضای انرژی - تمرکز بر قطعه شهری و به ویژه بلوک‌های ساختمانی در اطراف حیاط‌های داخلی، فضاهای باز، میدان‌ها، حوزه‌های سبز و به وضوح محدود شده توسط شبکه شطرنجی خیابان‌ها، انجام شده، مورد بررسی قرار گرفته است (Fabbri & Tarabusi, 2014). با این وجود، ادبیات علمی فوق، عمدتاً بر تحلیل عمیق متغیرهای تکی متمرکز شده است، نتایج گزارش استفاده از نقشه‌ها برای بهبود طراحی شهری با توجه به دیدگاه چند متغیری را نشان می‌دهد. این در واقع یک نمایش واضح و مصنوعی از دستاوردها، برای مقایسه اثربخشی راه‌حل طراحی بر آسایش حرارتی در فضای باز فراهم می‌کند. اکثر مطالعات انجام شده در مورد بررسی ادبیات با شهر، مدل کالبدی، نرم‌افزار، ادراک راحتی سروکار دارد، در حالی که در این مورد، شکاف میان متغیرها بین راه‌حل قبل و بعد طراحی از همساز شده است. شهرها نقش کلیدی در چالش‌های آینده‌ی تغییرات آب و هوایی دارند: جمعیت و تراکم رو به افزایش محیط شهری اثرات درک شده و همچنین اثرات UHI را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین، اکثر اقدامات برای کاهش یا سازگاری اقلیمی در محدوده شهر یا منطقه‌ای نسبت به مقیاس ساختمانی ناشی می‌شود، حتی اگر هر یک از بخش‌های یک بافت شهری به طور بارز در رفتار سیستمی به عنوان یک کل سهیم باشند. مطالعه موردی نشان می‌دهد که تعداد محدودی از اقدامات در سطوح حیاط‌ها و معرفی درصد معینی از پوشش گیاهی می‌تواند بر شرایط محلی بهبود هوای گرم در فضای باز اثرگذار باشد و به کاهش UHI همراه با کاهش دمای هوا کمک کند. نمایش فضایی شرایط خرد اقلیم یک ابزار مفید برای درک و نشان دادن گزینه‌های طراحی و راه‌حل‌های فنی است که باید پذیرفته شوند. OMM می‌تواند برای تعیین استراتژی‌های طراحی و نشان دادن مزیت بالقوه هر گزینه (مقایسه وضعیت قبل و بعد از مداخلات) استفاده شود. با وجود این، فرایند فقط در بخش کوچکی از بافت شهری اجرا شده است، نتایج - که ظاهراً به نظر می‌رسد به بازه محدودی از ارزش محدود است، اما به زمینه خاص خود و هدف مطالعه مربوط است - استفاده از این روش در

رویکرد سیستماتیک فرایند بازآفرینی را در سطح محله با تکرار مدل همساز شده بر روی مجموعه‌ای از ساختمان‌ها برمی‌انگیزد. نتایج پیشرو، بررسی پیشرفت‌های بیشتر برای ارزیابی اطمینان از شبیه‌سازی‌ها را پیشنهاد می‌کند. بدین ترتیب دو اقدام جدید در طول مأموریت‌های بعدی در حال توسعه هستند: (۱) مشاهدات سایت (از جمع‌آوری داده‌ها توسط حسگرها و ابزارها) برای مقایسه دقت نرم‌افزار و پیش‌فرض‌های مدل؛ (۲) مصاحبه مستقیم با ساکنان با استفاده از یک پرسشنامه برای ارزیابی احساس راحتی / ناراحتی واقعی در سایت مورد مطالعه به منظور نشان دادن ارزش‌ها در یک وضعیت واقعی. این اقدامات باعث خواهد شد که مدل پیش از تصویب نقشه‌ها با هدف نظارت بر اثرات ترکیبی شروع شود و گزینه طراحی بتواند مطابق با افزایش بهره‌وری بالقوه از لحاظ شرایط کاهشی و راحتی در مقیاس منطقه‌ای، هدایت شود.

نتیجه‌گیری

این مقاله روش‌شناسی توصیفی را برای ارزیابی آسایش حرارتی در فضای باز و کاربرد آن در مطالعه موردی خاص در منطقه Bo-lognina (ایتالیا) ارائه می‌دهد. ENVI-met برای ارزیابی OMM برای هر متغیر فیزیکی مورد استفاده قرار گرفت. آسایش حرارتی در فضای باز قبل و بعد از طراحی حیاط با باغ، چمن و درختان جدید شبیه‌سازی شده است. برای مقایسه نتایج، از نقشه فضای بیرونی در مقیاس خرد اقلیم استفاده شده است. این رویه باید برای حمایت از فرایند تصمیم‌گیری و مقایسه گزینه‌های جایگزین مورد استفاده قرار بگیرد. همچنین باید اذعان کرد که OMM قطعاً به یک روش ساده‌تر و قابل دسترسی‌تر، داده‌های خروجی را که به طور معمول برای کاربران متخصص تولید می‌شود، ترجمه می‌کند. تصویب این ابزار، درک پدیده‌های مربوط به هر دو گروه متخصصین (که باید قادر به در نظر گرفتن اثرات مرزی و دیگر ویژگی‌ها باشد)، و کاربران غیرمتخصص مانند تصمیم‌گیرندگان، ذینفعان، شهروندان که برای آن‌ها خطوط تراز نقشه‌ها می‌تواند دسترسی آسان به اطلاعات و در نتیجه درک کلی از پدیده‌های تحلیلی را فراهم کند، باشد. این امر، قطعاً مربوط به در نظر گرفتن اثرات بالقوه گزینه‌های طراحی بر خرد اقلیم، زمانی که اقدام بازآفرینی در حال انجام و یا هدف توسعه سایت خاص است، می‌باشد.

- Allegrini J, Dorera V, Carmelieta J. Influence of the urban microclimate in street canyons on the energy demand for space cooling and heating of buildings. *Energy and Buildings*. 2012; 55: 823-832.
- Andrade H, Alcoforado MJ, Oliveira S. Perception of temperature and wind by users of public outdoor spaces: relationships with weather parameters and personal characteristics. *International Journal Biometeorol*. 2011; 55: 665-680.
- Asimakopoulos DN. *Energy and Climate in the Urban Built Environment*. London: James & James; 2001.
- Boeri A, Gaspari J. A multi-layer approach to urban re generation: energy efficiency and comfort condition optimization. *TECHNE*. 2015; 10: 214-221.
- Dessi V. Use of simplified tools to evaluate thermal comfort in urban spaces in the teaching experience. 25th Conference on Passive and Low Energy Architecture (PLEA) Dublin, 2008.
- Doya M, Bozonnet E, Allard F. Experimental measurement of cool facades' performance in a dense urban environment. *Energy and Buildings*. 2012; 55:42-50.
- Eames M, Dixon T, May T, Hunt M. City futures: Exploring urban retrofit and sustainable transitions. *Building Research and Information*. 2013; 41: 504-516.
- ENVI-met Available from: <http://envi-met.com/>
- Fanger PO. *Thermal comfort*. New York : McGraw Hill, 1972.
- Fabbri K, Di Nunzio A, Antonini E, Boeri A. Outdoor Comfort: the ENVI-BUG tool to evaluate PMV values point by point, *Building Simulation Applications BSA 2015 - 2nd IBPSA-Italy conference Bozen-Bolzano*, 2015.
- Fabbri K, Tarabusi V. Top-down and Bottom-up Methodologies for Energy Building Performance Evaluation at meso-scale Level – A Literature Review. *Journal of Civil Engineering and Architecture Research*. 2014; 1 (5): 283-200.
- Hernández-Pérez I. Thermal performance of reflective materials applied to exterior building components—A review. *Energy and Buildings*. 2014; 80: 81-105.
- ISO 7730. Moderate thermal environments—determination of the PMV and PPD indices and specification of the conditions for thermal comfort.
- IUPS Thermal Commission, Glossary of terms for thermal physiology, revised by The Commission for Thermal Physiology of the International Union of Physiological Sciences (IUPS Thermal Commission) *Pfiiigers Arch European Journal of Physiologi*, (1987) 410: 567- 587
- Matzarakis A, Mayer H, Iziomon MG. Applications of a universal thermal index: physiological equivalent temperature. *International Journal of Biometeorology*. 1999; 43: 76-84.
- Matzarakis A, Rutz F, Mayer H. Modelling radiation fluxes in simple and complex environments—application of the RayMan model. *International Journal of Biometeorolgy*. 2007; 51: 323-334.
- Naboni E. *Integration of outdoor thermal and visual comfort in parametric design. Sustainable habitat for developing societies*. Ahmedabad: CEPT UNIVERSITY PRESS, 2014.
- Oke TR. Simulation of surface urban heat islands under “ideal” conditions at night-part 2: Diagnosis of causation. *Bound.-Layer Meteorol*. 1991; 56: 339-358.
- Republic-Med Web-site <http://republic-med.eu/> (last-visit 1 Aprile 2016)
- REBUS Web-site (in Italian): <http://re-mend.com/rebus/> (last-visit 1 Aprile 2016)
- Santamouris M. On the impact of urban climate on the energy consumption of buildings. *Sol. Energy*. 2001; 70: 201-216.
- Santamouris M. *Energy and climate in the urban built environment*. London: James & James; 2011.
- Santamouris M. Cooling the cities – A review of reflective and green roof mitigation technologies to fight heat island and improve comfort in urban environments. *Solar Energy*. 2014; 103: 682-703.
- SkyHelios. Available from: <http://www.urbanclimate.net/skyhelios/>
- Stone B. *The City and the Coming Climate: Climate Change in the Places We Live*. Cambridge: Cambridge University Press; 2012.
- Taleghani M. Outdoor thermal comfort within five different urban forms in the Netherlands. *Building and Environment*. 2015; 83: 65-78.
- Tzu-Ping Lin et al. Quantification of the effect of thermal indices and sky view factor on park attendance. *Landscape and Urban Planning*. 2012; 107: 137-146.
- UHI Project aims at developing mitigation and risk prevention and management strategies concerning the urban heat island (UHI) phenomenon. Available from: <http://eu-uhi.eu/>
- VDI (2008): VDI 3787. Environmental meteorology. Methods for the human biometeorological evaluation of climate and air quality for urban and regional planning at regional level. Part I: Climate, Blatt 2/ Part 2.
- Xuan Y, Yang G, Li Q, Mochida A. Outdoor thermal environment for different urban forms under summer conditions. *Building Simulation*. 2016; 9 (1): 281-296.
- Yaghoobiana N, Kleissl J. An indoor–outdoor building energy simulator to study urban modification effects on building energy use—Model description and validation. *Energy and Buildings*. 2012, 54: 407-417.
- Zinzi M, Fasano G. Properties and performance of advanced reflective paints to reduce the cooling loads in buildings and mitigate the heat island effect in urban areas. *International Journal of Sustainable Energy*. 2010; 28: 123-139.

دیدگاه صاحب‌نظران

● علی محمد سعادت / مدیریت بافت و بناهای تاریخی شهرداری تهران

باید به نیازهای زندگی امروزی پاسخ داد. برای دستیابی به فرآیند پایدار احیا و بهره‌داری از بناها و اماکن تاریخی می‌بایست به دو موضع توجه داشت. نخست توجه به سنت‌های اصیل و دیرینه زندگی در زمینه تاریخی و فرهنگی و شرایط سرزمینی موجود و پس از آن سازگاری با تغییراتی که در طول زمان رخ خواهد داد.

اگر جامعه بتواند سبک زندگی در فضایی متفاوت از آپارتمان‌های امروزی را با شاخصه‌های خاص خود تجربه کند، امکان انتقال این تجربه به شکل سازنده‌تر به زندگی امروزی وجود خواهد داشت. این در واقع موضوعی است که در فرآیند احیا اتفاق می‌افتد.

سرمایه‌گذاری در اماکن تاریخی و فرهنگی و وارد کردن این اماکن به چرخه بهره‌برداری زمینه‌ساز اتفاقات مهمی نظیر ایجاد اشتغال و بهره‌گیری از ظرفیت‌های داخلی کشور است. علاوه بر بهره‌گیری از ظرفیت داخلی ما می‌توانیم با ایجاد بسترهای لازم برای ورود گردشگر به کشور و رسیدن به سهم آورده مطلوب در این عرصه، گام‌های مهمی در راستای اقتصاد مقاومتی برداریم، بنابراین عملاً یکی از محورهای اصلی بحث اقتصاد مقاومتی می‌تواند گردشگری و احیا و بهره‌برداری از بناهای تاریخی و فرهنگی باشد، چراکه با توجه به زیرساخت‌های موجود و احیاء آن‌ها می‌توانیم به نحو شایسته از آن استفاده کنیم. با این حال

▲ مفهوم بهره‌برداری از بناهای تاریخی را چگونه تعریف می‌کنید؟ بهره‌برداری از بناهای تاریخی، یک بخش از فرآیند احیا آن است. احیای اثر در مفهوم نظری به معنی ایجاد زمینه و بسترهای لازم برای بازگشت اثر به حیات اجتماعی معاصر و جلوگیری از انزوای آن است. اما موضوع بحث در اینجا، رویکرد احیا در راستای بهره‌برداری متناسب و سازگار با بنا و با توجه به جایگاه تاریخی و فرهنگی‌اش است؛ یعنی عملیات هدفمندی که به منظور ارتقای سطح حفاظت و تضمین بقا با اعطای کارکردی متناسب برای بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی و فرهنگی، در هم‌پیوندی با جریان زندگی شهری طراحی و اجرا می‌شود.

در فهم مفهوم احیاء و بهره‌برداری از بناهای تاریخی ذکر این نکته ضروری است که احیا بخشی از یک فرآیند پیوسته است که به نوعی نمایانگر یک تداوم تاریخی است. راز ماندگاری سکونتگاه‌ها و زیستگاه‌ها، توجه به مفهوم تداوم و دستیابی به سنت نگهداری و حفاظت در عین تغییر است.

فرآیند حفاظت و احیای بناهای تاریخی، به‌ویژه آنجا که با کاربردهای عمومی و نه اختصاصی، تعریف می‌شود، به سبب سروکار داشتن با زمینه‌ها و عوامل مختلف، بسیار پیچیده است. در طرح احیا از یک سو باید اعتبار و اصالت نهفته در بناهای تاریخی در مقام اسناد به‌جا مانده از گذشته را در نظر گرفت و از سوی دیگر

توجه به موضوع گردشگری می‌بایست در توازن و تعادل مطلوبی در نسبت با جریان زندگی شهری به ویژه سکونت می‌بایست ضرورت پذیرد.

▲ در دوره مدیریت جناب عالی چه سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقداماتی در راستای کاربری مفهوم بهره‌برداری از بناهای تاریخی تعیین شده است؟

● تهیه و تدوین پیش‌نویس سیاست‌های تشویقی (اعم از معافیت از پرداخت عوارض شهری، اعطای تسهیلات بانکی جهت مرمت و بهسازی ساختمان‌های ثبت شده و واجد ارزش) در راستای کمک به بخش خصوصی جهت ورود به حوزه‌ی احیا و بهره‌برداری بناهای تاریخی؛

● طراحی سازوکار مرمت، بهسازی و بهره‌برداری بهینه از ساختمان‌های واجد ارزش در اختیار شهرداری تهران؛

● تدوین ضوابط و مقررات ویژه بهره‌برداری سازگار؛
● جلب مشوق‌های مالیاتی، بیمه‌ای و بانکی در خصوص ایجاد چرخه اقتصادی هم‌خوان با هویت تاریخی بافت و بناهای واجد ارزش؛

● کمک به ایجاد تشکل‌های مردم‌نهاد با هدف صیانت از ساختمان‌های ارزشمند تاریخی با بهره‌گیری از چرخه اقتصادی پایدار؛

● برگزاری رویدادهای ملی و شهری با هدف معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بافت و بناهای تاریخی.

▲ مهم‌ترین چالش‌های موجود در فرآیند تحقق‌پذیری سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات مرتبط با بهره‌برداری از بناهای تاریخی را در حوزه سازمانی خود چگونه تعریف و ارزیابی می‌کنید؟

● عدم هماهنگی میان دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در زمینه حفاظت و بهره‌برداری از ابنیه تاریخی (سازمان میراث فرهنگی، شهرداری، اصناف و اتحادیه‌ها، اداره اماکن، نیروی انتظامی و ...)
● کم‌انگیزی سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به منظور ورود به جریان احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی به علت مشکلات و معضلات و موانع؛

● چالش‌های حقوقی، مالکیتی و قانونی موجود در حوزه بافت‌ها و بناهای تاریخی.

▲ چه راهکاری را برای برطرف نمودن چالش‌های پیش‌رو معرفی می‌نمایید؟

● تشکیل کارگروه مشترک احیاء و بهره‌برداری متناسب و سازگار با بناهای تاریخی؛

● تدوین و تکمیل سیاست‌های حمایتی و تشویقی به منظور ایجاد تضمین و کاهش ریسک در فرآیند سرمایه‌گذاری در حوزه بافت‌ها و بناهای تاریخی؛

● تشکیل کارگروه و کمیته‌های حقوقی در سطوح عالی مدیریتی شهرهای دارای بافت‌های ارزشمند تاریخی به منظور رفع مسائل و مشکلات و تسهیل و فرآیند احیا.

کنفرانس حفاظت تاریخی و فرهنگی، ۲۰۱۸

۱- کنفرانس حفاظت تاریخی و فرهنگی^۱

حفظ اجتماع توسط استفاده مجدد از طریق انطباق

Community Preservation through Adaptive Reuse
2018 Salve Regina University Annual Cultural and Historic Preservation Conference

Save the Date
October 12-13, 2018

Salve Regina University, Newport, RI

• مکان: Newport, Rhode Island, United States

• تاریخ: ۱۲-۱۳ اکتبر

• آدرس: Ochre Point Ave ۱۰۰, Salve Regina University

برنامه حفاظت فرهنگی و تاریخی Noreen Stonor Drexel پاییز (۲۰۱۸، ۱۲-۱۳ اکتبر) در دانشگاه Salve Regna برگزار خواهد شد، موضوع این کنفرانس حفاظت تاریخی و فرهنگی، حفظ اجتماع توسط استفاده مجدد از طریق انطباق است. هدف از این کنفرانس، کشف مجدد استفاده از سازگاری (انطباق) به عنوان یک شکل از حفظ اجتماع است. موضوعات بالقوه شامل مقالات مقدماتی، مفهوم سازی استفاده مجدد انطباقی، تجزیه و تحلیل تاریخی و مطالعات موردی است. هدف این کنفرانس کشف استفاده مجدد انطباقی مقالات در هر زمینه‌ای از حفظ آکادمیک یا کاربردی را (به عنوان مثال معماری تاریخ معماری باستان شناسی مطالعات موزه و برنامه ریزی و سیاست

1. Cultural and Historic Preservation Conference

حفاظت) و تاریخ عمومی مورد استقبال قرار دارند ارائه‌کنندگان مقالات پذیرفته شده هزینه‌های ثبت‌نام کنفرانس را لغو خواهند کرد. ما از پیشنهادات برای مقالات فردی به خوبی جلسات کامل در مورد «حفظ اجتماع توسط استفاده مجدد از طریق انطباق»^۱ دعوت می‌کنیم.

استفاده مجدد از انطباق یک استراتژی است که معمولاً توسط محافظان، معماران و برنامه‌ریزان به کار می‌رود تا عمر استفاده ساختمان‌ها و محله‌های تاریخی را افزایش دهند. شاید به این دلیل که به اندازه مزایای مالی قابل اندازه‌گیری نیست، توانایی استفاده مجدد از انطباق برای تقویت روابط و هویت‌های جامعه اغلب نادیده گرفته می‌شود. با وجود این کمبود توجه، استفاده مجدد از انطباق پتانسیل این را دارد که یک شکل قدرتمند مکان باشد که همبستگی اجتماعی را ترویج می‌دهند. با توجه به این دیدگاه، ساختمان‌ها و محل‌های تاریخی بیشتر به سبک بافت آن دیده می‌شوند. آن‌ها همچنین به عنوان "متون" غنی هستند که روایات فرهنگی مادی و غیرمادی را از گذشته، حال و حتی آینده ترکیب می‌کنند. در بسیاری از موارد، طیف روایاتی که در ارتباط با یک ساختمان خاص یا سایت وجود دارد، همان‌گونه که خود جامعه است و همچنین یک پدیده تاریخی مشترک را ایجاد می‌کند، متنوع است.

در حال حاضر درخواست‌های مقالات خارج شده است و ارسال‌ها باید در اینجا صورت پذیرد. مقالاتی که در زمینه حراست علمی یا کاربردی (به عنوان مثال معماری - تاریخ معماری - باستان‌شناسی - مطالعات موزه - برنامه‌ریزی / سایت حفظ و نگهداری) و تاریخ عمومی خوشایند بوده‌اند. داوران برای مقالات پذیرفته شده هزینه‌های ثبت‌نام کنفرانس را لغو خواهند کرد.

برنامه حفاظت تاریخی و فرهنگی^۲ Noreen Stonor Drevel، دانشجویان را آماده می‌کند برای حرفه‌ای که کشف و حفاظت از مکان‌ها، اشیاء و داستان‌هایی که تاریخمان را می‌سازند. از آنجایی که یکی از تنها ۹ برنامه‌ی دانشجویان دوره لیسانس، توسط انجمن ملی^۳ به رسمیت شناخته شد برای حفاظت آموزش^۴، برنامه آموزش ما بنیادهای مختلفی را در نظم عمده رشته، که دربرگیرنده تاریخ معماری - باستان‌شناسی - مطالعات موزه‌ها و برنامه‌ریزی شهری، فراهم می‌کند. برنامه ما تأکید بر ارتباط فرهنگی بین مردم، اشیاء و بناها دارد و به دانشجویان حفاظت از گزارش‌هایی که به این موارد کلی معنا می‌بخشند را آموزش می‌دهد.

زیرا ما عقیده داریم که تجربه بهترین آموزش‌دهنده است، دانشجویان ما حفاظت و نگهداری را از انجام دادن آن می‌آموزند، و ما از مزیت‌های کامل معماری را در سطح جهانی و آزمایشگاه زنده‌ای که مجاور ما است، برخورداریم. ما بناها و اشیاء را در فضای بازمان و در شهر Newport به کار می‌گیریم تا به دانشجویان کمک کنیم تا مجموعه مهارت‌های ارزشمند را توسعه دهند.

newport ART museum

1. Community Preservation through Adaptive Reuse
2. Cultural and Historic Preservation Program
3. the National Council
4. Preservation Education

Noreen Stonor Drexel Cultural and Historic Preservation Program

در طی دوره کار و نیاز داشتن به دوره آموزشی، دانشجویان عکاسی کرده و معماری‌های ترسیم شده تاریخی را اندازه‌گیری کرده و پژوهش‌هایی بایگانی را اداره می‌کنند و در حفاری باستان‌شناسی شرکت می‌کنند، و در پیشرفت و توسعه‌ی برگزاری موزه‌ها با یکدیگر همکاری و هم‌دستی می‌کنند. همچنین دانشجویان را در تکنولوژی پیشرفته حفاظت آموزش می‌دهیم که شامل، سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS)^۱، اندازه‌گیری‌هایی به وسیله عکس‌های هوایی، مدل‌سازی‌های دیجیتال ۳ بعدی، عکس‌های ترسیم شده هوایی و ژئوفیزیک باستان‌شناسی^۲ (رادارهای نافذ درون زمینی - شیب‌سنجی مغناطیسی و مقاومت خاک) می‌باشد.

کنفرانس در دانشگاه 100 Ochre Point Ave., Newport, RI 02840 برگزار می‌شود.

برای اطلاعات بیشتر لطفاً به ایمیل chpconference@salve.edu مراجعه کنید.

موسسه معماری بریتیش کلمبیا^۳ از علاقمندان به سخنرانی، شرکت در بحث‌های گروهی یا ورکشاپ‌های تهسیلگری در کنفرانس سالانه AIBC ۲۰۱۸ که از روز دوشنبه هفتم می تا چهارشنبه نهم می در مرکز کنفرانس ونکور^۴ برگزار می‌شود، دعوت می‌نماید.

1. geographic information systems (GIS)
2. archaeological geophysics
3. The Architectural Institute of British Columbia (AIBC)
4. the Vancouver Conference Centre

۲- کنفرانس سالیانه ۲۰۱۸؛ مرکز انجمن غرب ونکور، ونکور، ایالت بریتیش کلمبیا، کانادا، ۹-۷ ماه می ۲۰۱۸

موضوع کنفرانس ۲۰۱۸: فضاهای میانی

معماران^۱ فضا را می پذیرند و تغییر شکل می دهند. آموزش دیده‌اند تا لبه‌ها، نسبت‌ها و روابط را ببینند، آن‌ها یک دیدگاه معماری منحصربه‌خود دارند که به آن‌ها امکان مشاهده فضا، تصور یک طرح و ایجاد چیزی جدید را می‌دهد. با توانایی دیدن فضا، توانایی دیدن میان فضاها را می‌یابند. این امکان اغلب نادیده گرفته شده، معماران این بینش را کسب می‌کنند و آن‌ها را به الهام و مکان‌های زیبایی تبدیل می‌کنند.

کنفرانس سالیانه AIBC ۲۰۱۸ تفسیرهای بسیاری از "میان فضاها" -جایی که ایده‌های ظاهراً مخالف متصل می‌گردند، جایی که فضاهای منفی طراحی متفکرانه را تشویق می‌کند و جایی که نوآوری و تکنولوژی و مشخصه‌ها با یکدیگر روبه‌رو می‌شوند-را کشف خواهد کرد. - با بیان مفهومی، فیزیکی یا تکنیکی، از شما دعوت می‌کنیم تا دیدگاه خود را برای بررسی از میان فضاها بیاورید و یافتن جایی که می‌توانید هم به چالش کشیده و هم برانگیخته شوید.

برنامه کنفرانس

این گردهمایی به منظور ارتقا سطح گفت‌وگو و استاندارد حرفه‌ای برای اعضای جامعه طراحی در تمام مراحل حرفه‌ای شان می‌باشد. تنوعی از فرمتهای ارائه شده مورد نظر می‌باشد، شامل سخنرانی، کارگاه‌های تسهیلگری و پانل مناظره و بحث می‌باشد. برگزارکنندگان به دنبال ارائه کننده‌های کارشناس در رشته شان هستند و آشنا با ارائه تخصص‌شان به گروه‌های ۳۰ تا ۱۲۰ هستند. اغلب جلسات ۱،۵ ساعت خواهد بود شامل بازه زمانی برای پرسش و پاسخ است.

کمیته توسعه حرفه‌ای کنفرانس سالانه^۲ به ویژه به ارائه‌های مرتبط با موضوع کنفرانس سال ۲۰۱۸ علاقه‌مند است. عبارتند از:

- استفاده مجدد همساز - استفاده مجدد از ساختمان‌های قدیمی‌تر به منظور های خاص، تکمیل سیستم‌های ساختمان؛
 - پر کردن فضای منفی(خالی) در بین ساختمان‌ها، مسیر خانه‌ها، منظر؛
 - تأسیسات موقت - هنر تعاملی عمومی، ساختار موقت، مسکن اضطراری؛
 - فضای احیا شده - جامعه‌محور / معماری درخور؛
 - فضاهای قابل تبدیل - سیستم‌های مدولار / پیش ساخته، سوئیت‌های کوچک؛
 - اجتماع ساختمان، لفاف ساختمان، "فضای بین دیوارها" با توجه به محیط‌زیست، انرژی و پایداری؛
 - طراحی انرژی غیرفعال؛
 - سیاستگذاری و طرح ریزی برنامه‌ریزی شهری - تغییر منطقه بندی برای تراکم، استطاعت مالی؛
 - حرفه، تجارت (سبک و کار) و مدیریت ریسک؛
 - مطالعات موردی معماری در رابطه با موضوع کنفرانس.
- معیارهای زیر هنگام بررسی مقالات قیت نام شده و انتخاب برنامه‌ها مورد سنحش قرار خواهند گرفت:
- محتوای خلاقانه که ماهیتا واضح، مختصر و آموزشی است؛
 - مرتبط با حرفه معماری؛
 - مرتبط با طرح‌های آموزشی AIBC شامل جنبه‌هایی مانند سلامت، ایمنی، رفاه، نوآوری طراحی، عمل حرفه‌ای، محیط‌زیست، تنوع، تکنولوژی، و تجارت و اجتماع است؛

1. Spaces Between Architects

2. The Annual Conference Professional Development (PD) Committee

- رعایت استانداردهای لازم برای واحدهای یادگیری AIBC؛ و
 - واجد شرایط و تجربه ارائه در کنفرانس‌های منطقه‌ای یا ملی مشابه است.
- در مورد سیستم آموزشی دائمی AIBC بیشتر بدانید.
- محور زمانی ثبت نام
- ارسال مقالات: ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۷.
- مهلت تمدید شده: ۱ نوامبر ۲۰۱۷، زمامی نهایی برای مقالات تکمیل شده است.

دسترسی به فرم ارسال:

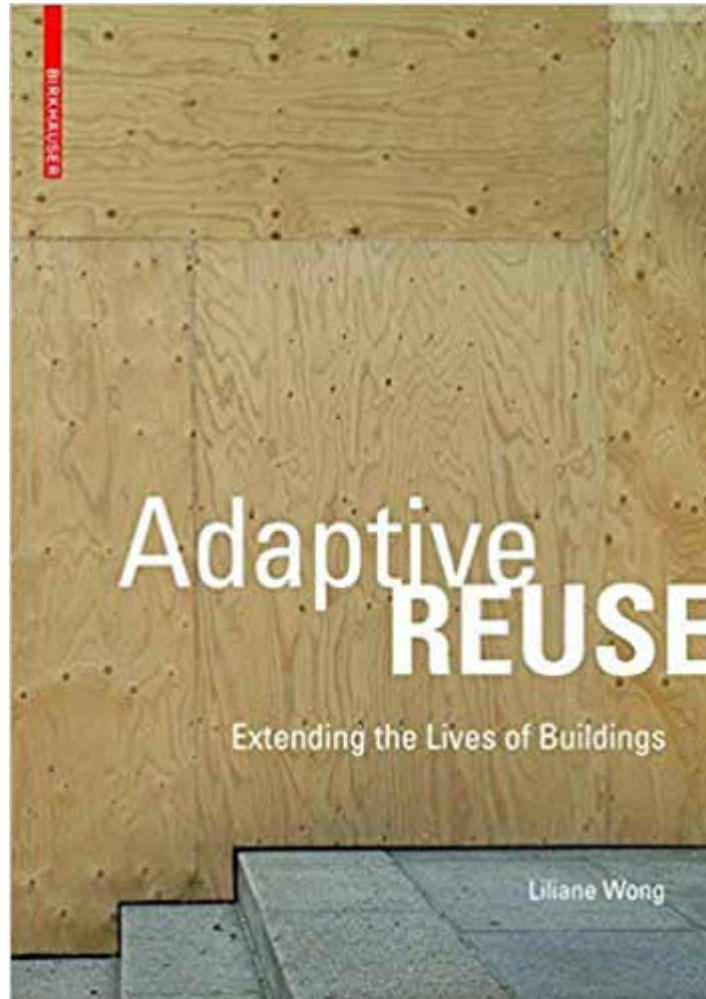
پیش‌بینی می‌شود که کمیته سالانه کنفرانس PD مقالات برگزیده شده را از طریق اطلاع رسمی تا پایان ماه ژانویه ۲۰۱۸ شناسایی می‌کند.

درباره ی AIBC

موسسه معماری بریتیش کلمبیا (AIBC) یک نهاد مستقل است که به منافع عمومی معماری اختصاص یافته است. کنفرانس سالانه AIBC در توسعه حرفه‌ای، گفت‌وگو و ایجاد شبکه‌ی فرصت‌ها غنی است، انتظار می‌رود ۴۰۰-۴۵۰ نماینده حضور داشته باشند. برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد AIBC لطفاً به aibc.ca مراجعه نمایید.

- آیدا کیانفر، دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس

تغییر کاربری انطباق پذیر: تمدید حیات بناها^۱

مؤلفان کتاب: لیلیان ونگ^۲

سال انتشار: ۲۱ نوامبر ۲۰۱۶

انتشارات: Birkhauser Architecture

ساخت و ساز در بافت موجود بیش از نیمی از کمیسیون‌های طراحی را در سراسر جهان تولید می‌کند. این کتاب توضیحاتی بخش خلاقانه‌ای را به دانشجویان ارشد و مشارکت‌کننده‌های جوان ارائه می‌دهد: تغییر کاربری انطباق پذیر، انطباق ساختار موجود، برای همسازی با عملکردها، کاربران و زمینه‌های جدید. متشکل از فرهنگ، طراحی، برنامه‌ریزی برای مراحل مختلف ساخت استفاده مجدد همساز، بسط و تمدید معماری به طراحی داخلی.

1. Adaptive Reuse: Extending the Lives of Buildings

2. liliane Wong

درباره‌ی ایالات متحده آمریکا: ۲۰ گزارش آمریکایی از استفاده مجدد همساز: مجموعه‌ای برای شهرهای پسا صنعتی^۱

مؤلفان کتاب: متیو رابیلیو، دونالد، کی. کارتر^۲

سال انتشار: ۲۴ اکتبر ۲۰۱۷

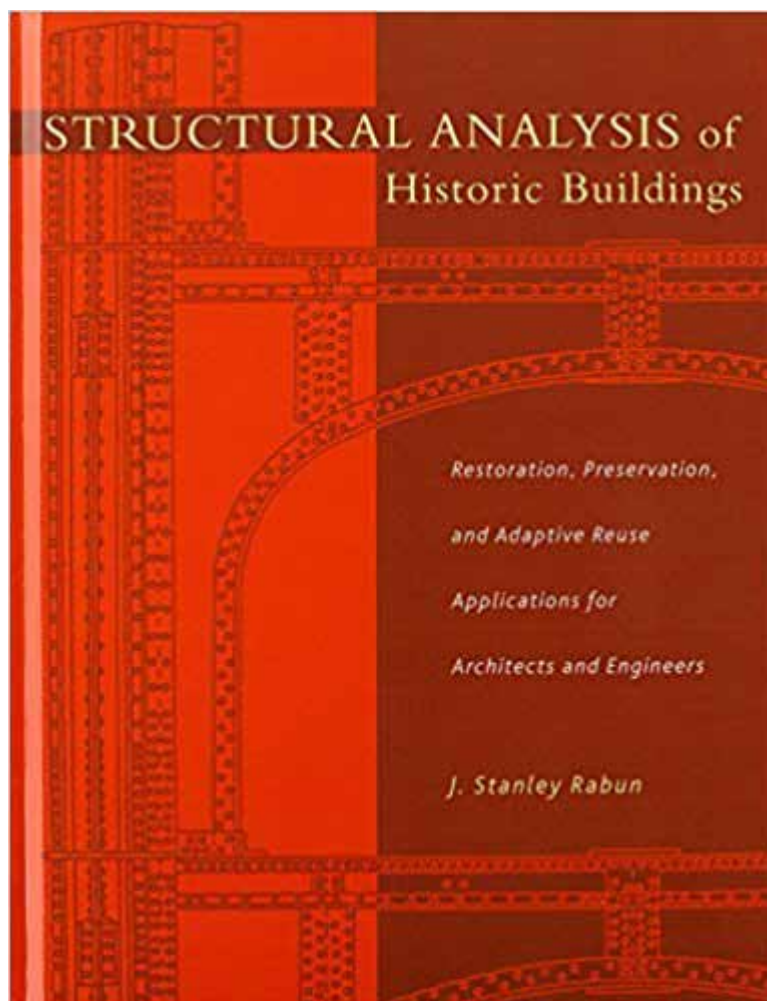
انتشارات: JOUIS

مطالعات موردی در فیلادلفیا^۳، واشنگتن دی سی، پیتسبورگ، شیکاگو، دیترویت و نیویورک، درباره‌ی ایالات متحده، الهام و راهنمایی برای چگونگی استفاده شهرها از میراث صنعتی شان در توسعه نوآوری است.

همزمان با تغییرات اقتصاد جهانی در طی دهه‌های گذشته، میراث معماری کارخانه‌های متروکه، انبار کالاها و لنگرگاه‌ها در رها شدند. البته این فضاها نباید تهی باشند، تاریخ جامعه پسا صنعتی هنوز در حال نوشته شدن است. در سراسر جهان، زیرساخت‌های صنعتی رها شده به صورت خلاقانه‌ای برای مقاصد مختلف بکار گرفته می‌شوند. در زمینه فرهنگ، فراغت، ورزش، تحقیقات، آموزش، طراحی،

1. RE-USA: 20 American Stories of Adaptive Reuse: A Toolkit for Post-Industrial Cities
2. Matteo Robiglio, Donald K. Carter
3. Philadelphia

تحلیل ساختاری ساختمان‌های تاریخی: مرمت، حفاظت و برنامه‌های استفاده مجدد همساز برای معماران و مهندسين^۱

مؤلفان کتاب: جی. استنلی رابون^۲

سال انتشار: ۲۱ فوریه ۲۰۰۰

انتشارات: ویلی (چاپ اول)

تحلیل ساختاری بناهای تاریخی^۳ کامل‌ترین، دقیق‌ترین و معتبرترین اطلاعات در دسترس در زمینه مصالح، روش‌های محاسبه و روش‌های طراحی مورد استفاده‌ی معماران و مهندسين قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم را ارائه می‌دهد. این امر، برای متخصصان ساخت‌وساز امروزه اطلاعاتی را برای تحلیل، تغییر و تأیید بناهای تاریخی برای استفاده مدرن فراهم می‌آورد. بسیاری از ویژگی‌های مهم

1. Structural Analysis of Historic Buildings: Restoration, Preservation, and Adaptive Reuse Applications for Architects and Engineers
2. J. Stanley Rabun
3. Structural Analysis of Historic Buildings

این کتاب در هیچ نسخه دیگری موجود نیست:

- بیش از ۳۵۰ نقشه‌ی طرح و نمودار به طور مستقیم از منابع اصلی مانند شرکت Carnegie Steele (Pocket Companion) (۱۸۹۳) و (The Architects and Builders Pocketbook) فرنک کیدر^۱. (۱۹۰۲) اخذ شدند؛
 - یافتن اطلاعات نایاب درباره‌ی اجزای سازنده پیشین مانند ستون‌ها و تیرهای چدنی، ستون‌ها و تیرهای چدنی فولادی و قوس‌های سفالی مقاوم در برابر آتش؛
 - شیوه‌هایی برای تعیین نوع اجزای ساختاری دیوارهای باربری که از آغاز برای تحمل بار طراحی شده‌اند و شیوه‌های تعیین اینکه آیا آن‌ها هنوز قادر به انجام همان مقصود هستند؛
 - پوشش وسیع سیستم‌های پی‌ریزی تاریخی و شیوه‌های تجربی ساختمان‌های بنایی دیوارهای باربری.
- تحلیل ساختاری بناهای تاریخی، برای هر متخصص در زمینه ساخت‌وساز فعال در عرصه‌های به سرعت در حال رشد، مرمتی، حفاظتی و همسازی بناهای تاریخی فعالیت می‌کند، یک کتابچه راهنمای ساختاری ارزشمند است.

• آیدا کیانفر، دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس

1. Frank Kidder

پذیرش آگهی از طریق شماره تلفن : ۰۲۱۲۲۲۹۱۲۶۲

- مترجم آشنا به زبان انگلیسی
- کارشناس بازاریابی آشنا به امور تبلیغات
- منشی آشنا به امور مجله و نرم افزارهای مرتبط

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در "فصلنامه ایده"

باشد. همچنین چنانچه مقاله مستخرج از طرح پژوهشی یا رساله باشد، عنوان طرح پژوهشی یا رساله نیز در صفحه اول درج گردد. صفحه دوم باید بدون نام و مشخصات نویسنده (نویسندگان) و فقط شامل عنوان مقاله، چکیده فارسی و واژه‌های کلیدی باشد. عنوان نوشتار باید کوتاه، گویا و بیان‌کننده محتویات نوشتار باشد.

• واژه‌های کلیدی مربوط به متن و عنوان مقاله بلافاصله بعد از چکیده و بین ۴ تا ۶ کلمه نوشته شود.

• عکس‌ها، نگاره‌ها، جداول و غیره باید با کیفیت مناسب تهیه شوند. شماره و مأخذ عکس‌ها، نگاره‌ها و غیره به ترتیبی که در متن به آن اشاره می‌شود در ذیل آنها قید گردد. همچنین می‌بایست فایل تصویری تمام عکس‌ها، نگاره‌ها و جداول، خارج از Word با فرمت **JPG** یا **TIFF** نیز ارائه گردد.

• چنانچه مقاله دارای چند نویسنده باشد، ارایه مقاله و تمام مکاتبات باید توسط نویسنده اول انجام شود. در غیر این صورت، نویسندگان می‌بایست کتبا یک نفر را به عنوان نماینده جهت ارایه مقاله و انجام مکاتبات به دفتر نشریه معرفی نمایند.

• چنانچه مقاله‌ای خارج از ضوابط راهنمای تهیه نوشتارهای علمی نشریه به طریق مزبور باشد، قبل از ارایه به هیأت تحریریه و داوران به نویسنده برگشت داده خواهد شد.

• نوشتارها و مقاله‌ها باید به صورت تایپ‌شده با نرم‌افزار **Word ۲۰۰۷** در قطع **A۴** به همراه نامه‌ای به عنوان سردبیر نشریه ایده به آدرس پست الکترونیکی مجله ارسال گردد.

• تأیید نهایی نوشتارها برای چاپ در نشریه پس از نظرات داوران با هیأت تحریریه نشریه است.

• صحت نوشتارهای علمی با نویسنده / نویسندگان است.

• چاپ نوشتارهای نشریه بدون ذکر مأخذ در نشریه‌های دیگر ممنوع می‌باشد.

• اندازه و نوع قلم‌ها بایستی مطابق جدول ذیل تنظیم شوند:

موقعیت استفاده	نام قلم	اندازه قلم
عنوان مقاله	B Traffic Bold	۱۶
نام مؤلفان	B Mitra	۱۱
چکیده و کلمات کلیدی	B Mitra Bold	۱۳
متن	B Mitra	۱۳
عناوین بخش‌ها	B Traffic Bold	۱۲
عناوین جداول و شکل‌ها	B Mitra Bold	۱۰
متن جداول و شکل‌ها و مراجع	B Mitra	۱۱
قلم لاتین	New Roman Times	در هر موقعیت استفاده یک واحد کمتر از اندازه قلم فارسی در نظر گرفته شود.

راهنمای تهیه و شرایط ارسال نوشتارهای علمی در «فصلنامه ایده»

هدف نشریه ایده، انتشار نتیجه پژوهش‌ها و تجربه‌های علمی در حوزه‌های مختلف شهرسازی، معماری و محیط زیست، عمران و اقتصاد شهری می‌باشد.

• نوشتارهای علمی، تحلیلی و مروری در زمینه‌های معماری و شهرسازی برای درج در نشریه، پذیرفته شده و پس از داورى و تصویب هیأت تحریریه به چاپ می‌رسند. نشریه ایده، تعداد محدودی در هر شماره مقالات ترجمه می‌پذیرد.

• نوشتارهای ارسالی نباید قبلاً در هیچ همایش یا نشریه‌ای به چاپ رسیده باشند.

• مقالات ارسالی در فضای اینترنت منتشر نشده باشند.

• مقاله‌های ارایه شده به نشریه ایده برای بررسی و چاپ نباید همزمان به نشریه‌های دیگر ارایه شده باشند.

• مقاله باید دارای بخش‌های چکیده، مقدمه، روش تحقیق، بدنه تحقیق شامل موضوعات مختلف، نتیجه، پی‌نوشت‌ها و فهرست منابع باشد. اندازه این نوشتارها با توجه به نوع مقاله از ۲۰۰۰ تا ۶۰۰۰ کلمه است، حدود بالا، پایین، چپ و راست صفحات به ترتیب برابر با ۲، ۲/۵، ۲ و ۲ سانتی‌متر انتخاب شود.

• نوشتارها باید دارای چکیده فارسی و انگلیسی باشند. چکیده مقاله باید شامل بیان مسئله، هدف، چگونگی پژوهش، موضوعات مقاله و یافته‌های مهم و نتیجه باشد. این بخش باید به تنهایی بیان‌کننده تمام مقاله و به ویژه نتایج به دست آمده باشد. اندازه چکیده فارسی حدود ۲۰۰ کلمه و چکیده انگلیسی حدود ۳۰۰ کلمه است.

• مقدمه نوشتار، ارایه‌کننده مسئله، هدف تحقیق و معرفی کلی مقاله است.

• نتیجه نوشتار باید به گونه‌ای منطقی و مفید که روشن‌کننده بحث و ارایه یافته‌های تحقیق باشد، ارایه گردد.

• در بخش تشکر و قدردانی، راهنمایی و کمک‌های دیگران یادآوری شده و به‌طور خلاصه از آنها سپاسگزاری می‌گردد.

• پی‌نوشت‌های مقاله (اصطلاحات و معادل‌های واژه‌ها، توضیحات و غیره) می‌باید در متن به ترتیب شماره‌گذاری شده و در پایان مقاله و قبل از فهرست منابع نیز تحت عنوان پی‌نوشت‌ها گنجانده شود.

• ارجاعات مربوط به منابع، در متن و داخل پرانتز، شامل نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار و شماره صفحه، پس از نقل مطلب می‌آید.

• فهرست منابع به ترتیب الفبایی نام خانوادگی یا نام شهر نویسندگان در انتهای مقاله می‌آید.

• ترتیب عناصر اطلاعات کتاب‌شناختی در مورد مقالات، کتب، گزارش‌ها و سایر مراجع به شرح زیر است:

• مقالات: نام خانوادگی و نام نویسنده مقاله (سال انتشار)، عنوان کامل مقاله، نام نشریه، جلد، شماره، شماره صفحات مقاله در نشریه.

• کتب: نام خانوادگی و نام نویسنده (سال انتشار)، عنوان کتاب، نام مترجم یا مصحح، نام ناشر، محل انتشار.

• صفحه اول مقاله باید شامل نام و نام خانوادگی نویسنده (نویسندگان)، عنوان (رتبه علمی)، آدرس، تلفن، نامبر و پست الکترونیکی نویسنده (نویسندگان)

